

Objektivitetsidealet i journalistikken

Muligheter i journalistikkens møte med hermeneutikken

Jonas Gjendemsjø

Masteroppgave i medievitenskap
Universitetet i Oslo
Institutt for medier og kommunikasjon
Høst 2009

Punktstørrelse 12 Times New Roman
Ca. 205 000 tegn uten mellomrom som gir om lag 90 normalsider

Forsidebilde:
Produksjonsfoto av en kunstinstallasjon av Thomas Østby

Sammendrag

I denne oppgaven undersøker jeg objektivitetsidealet i journalistikken og besvarer følgende problemstilling: *Hvordan kan journalistikken overkomme problemene som oppstår i anvendelsen av objektivitetsidealet?* Jeg argumenterer for at objektivitetsidealets problemer består av en overfokusering på en objektiv *metode* i vitenskapelig forstand, og at dette gjør journalistikken instrumentell og dogmatisk. Jeg presenterer en alternativ fortolkning av objektivitetsidealet basert på hermeneutiske prinsipper. Journalistikken bør fokusere mer på dialog og fortolkning i jakten på sannheten, både fordi det er en enklere metode, bedre tilpasset journalistiske forutsetninger, og fordi det er en metode som kan føre oss nærmere sannheten. Argumentene er slik ment som et forsvar av en objektiv journalistikk. Oppgaven benytter seg av den hermeneutiske teori slik den er beskrevet av Hans-Georg Gadamer. Den hermeneutiske forståelsen av objektivitetsidealet skiller seg ut fra den tradisjonelle oppfatninger av objektivitet ved at den blant annet anvender journalistenes tolkningsrammer som en positiv forutsetning for objektivitet. Objektivitet er ikke fraværet av en mening, men åpenhet om at den mening man har kan være feil. Oppgaven gjennomfører en historisk og idéhistorisk redegjørelse, samt en undersøkelse av pensumlitteraturen i journalistikkutdanningene i Norge fra 2008.

Summary

In this thesis I investigate the ideal of objectivity in journalism and answer the following research question: *How can journalism overcome the problems that generates when using an ideal of objectivity?* I argue that the problems of the ideal of objectivity persist of an overrepresentation of an objective scientifically *method*, and that this makes journalism instrumental and dogmatic. I present an alternatively understanding of the ideal of objectivity based upon the hermeneutic theory, focusing on dialog and interpretation in the search for the truth. I am in this way defending the long discussed ideal of objectivity. I use Hans-Georg Gadamer's description of a hermeneutic theory. The hermeneutic understanding of the ideal of objectivity differs from the traditional view in the way it uses, among other things, the journalistic framing as a positive condition for objectivity. Objectivity is not absence of meaning, but openness to other meanings than your own. I give an account for the ideal of objectivity historically and philosophically, and analysis the syllabus of the journalistic educations in Norway from 2008.

Forord

Jeg er av den oppfatning av at det skrives mange gode oppgaver om journalistikk basert på grundige deskriptive undersøkelser. Deskriptive oppgaver skal ikke undervurderes, men akademia er også mer enn presise beskrivelser av virkeligheten. Utfordringen er å trekke frem det mest vesentlige og ta stilling til de tingene man beskriver. Intensjonen med denne oppgaven har vært å skrive noe en journalist kunne tenke seg å lese, å skrive en oppgave som svarer på spørsmål som journalisten lurer på. Mitt ønske har vært å undersøke de grunnleggende idéene bak journalistikken og å ta stilling til dem. Noen vil kanskje si at det er en noe ambisiøs intensjon. For å gjøre et slikt arbeid meningsfylt har jeg hele tiden forsøkt å skrive noe jeg håper andre vil ønske å lese. Om jeg har lykket gjenstår å se. Denne oppgaven baserer seg ikke på noen større undersøkelser, men tar seg tid til å reflektere over de grunnleggende spørsmålene i journalistikken. Tid til å reflektere er ikke noe man har mye av i journalistikken. Nettopp derfor håper jeg dette kan være inspirerende og interessant lesning for flere enn mine sensorer.

Takk til min veileder Terje Rasmussen (H-08/V-09) som har hatt en overdreven tillit til prosjektet og gitt meg frihet til å utforske grenselandet mellom journalistikk og filosofi. Terje har måttet lide seg gjennom mye dårlig språk, men har tatt ideene mine på alvor og gitt rom for å diskutere filosofien bak de kronglete formuleringene. Takk også til Gunn Sara Enli, Tore Slaatta og Martin Eide for hjelp med prosjektbeskrivelsen og innledende tips og kommentarer. En spesiell takk til Kjetil Klette Bøhler, Karl Ingar Røberg Kittelsen, Therese Haslerud og Kjersti Kanestrøm Lie for irettesettelser, åpenhjertig kritikk og korrekturlesning. En stor takk til alle som har kommet med hjelp, støtte og kommentarer underveis: Thorleif Aas Kristiansen, Berit Baumberger, Tor Simonsen, Ragnhild Fjellro, Petter Lindgren, Jade Josefine Nordahl, Hege Tafjord, Kirsti Klette, Jan Olav Folsland, Truls Petersen og ikke minst alle de andre fra lesestua på IMK som har skapt et fantastisk miljø.

Og en selvsagt takk til min familie; Svein, Astrid og Siri Gjendemsjø.

Jonas Gjendemsjø
Forskningsparken 2009

Innledning	3
Forskningsdesign	5
Tema for oppgaven.....	6
Om problemstillingen	7
Hvordan jeg vil løse problemstillingen?.....	8
<i>Hvorfor hermeneutikk?</i>	11
Kontekstualisering av oppgavens temaer	12
Hva er journalistikk?	12
<i>Journalistikk og modernitet</i>	13
<i>Hvorfor ikke journalistikk og makt?</i>	13
Hva er hermeneutikk?.....	14
<i>Tre vanlige misoppfatninger av hermeneutikken</i>	15
<i>Hva er sannhet?</i>	17
DEL 1	21
1.1 Historisk og idéhistorisk redegjørelse	22
Når dukket objektivitetsidealet opp?	22
<i>1814-1920 De første hundre år med nyheter</i>	23
<i>1920-1970 Profesjonaliseringen</i>	24
<i>Hva innebærer profesjonaliseringen?</i>	27
Journalistikk – en moderne virksomhet.....	30
Journalistikken under debatt. Kritikk av moderne norske medier	32
<i>Gudmund Hernes – Det mediavridde samfunnet</i>	32
<i>Hans Skjervheim – Tabloidisering er ikke modernisering, men objektivisme</i>	34
<i>Martin Eide – Journalistikken er offer for sin egen suksess</i>	36
<i>Olof Petersson – Journalistene som klasse</i>	36
<i>Sammendrag av debatten</i>	37
Oppsummering 1.1	39
1.2 En undersøkelse av pensumlitteraturen i journalistikkutdanningene	40
<i>Uvalg og Metode</i>	40
<i>Utvalget</i>	43
<i>Pensumbøker fordelt på utdanninger</i>	43
Presentasjon av pensum	44
<i>Vær varsom-plakakten</i>	44
<i>Åtte bøker</i>	45
<i>Sammendrag</i>	47
Pensumutvalgets drøfting av objektivitetsidealet.....	48
1. <i>Hva er journalistikk?</i>	48
2. <i>Hva er objektivitet?</i>	49
3. <i>Hvordan håndtere problemene som oppstår i anvendelsen av objektivitetsidealet?</i> ...	51
Oppsummering 1.2	56
1.3 Diskusjon – objektivitetsidealets problem	56
Objektivitet er viktig for journalistikken	56
Objektivitetsidealets problem	57
DEL 2	59
Tidsavstanden	62
<i>Objektet er den medierte teksten</i>	64
<i>Objektet i seg selv finnes ikke</i>	65
Heideggers teleologiske vending	66
<i>Objektiv kunnskap og utvidelsen av et her og nå</i>	68

Grunnleggende elementer i Gadammers beskrivelse av sannhet.....	69
i) Erfaringer.....	69
ii) Fordommer og horisonter.....	70
iii) Spørsmålet.....	73
Hvordan legitimere sannheter?	74
DEL 3	77
Et møte mellom journalistikken og hermeneutikken	78
Objektivitet mellom objektivisme og relativisme	78
<i>Martin Eides fortolkende sosiologi som mistankens hermeneutikk.....</i>	<i>79</i>
Grunnelementer i en objektiv journalistikk	80
i) Åpenhet.....	81
ii) Tolkningsrammer som en positiv forutsetning for forståelse.....	82
iii) Prioriteringen av spørsmålet.....	85
<i>Spørsmålets horisont</i>	<i>85</i>
<i>Hvordan stiller man gode spørsmål?.....</i>	<i>86</i>
iv) Journalistikk dreier seg om produksjon av mening	88
<i>Hva er en nyhet?.....</i>	<i>89</i>
<i>Hva har en betydning og hvorfor?</i>	<i>89</i>
<i>Nyhetskriterier</i>	<i>90</i>
<i>Frihet og uavhengighet.....</i>	<i>90</i>
<i>Journalisten som en deltager i samfunnet.....</i>	<i>92</i>
Journalistikkens avhengighet av anerkjennelse og legitimitet.....	94
Avslutning	97
Litteraturliste	99
Lover og plakater	107
Internettider.....	107
Vedlegg 1	108

Innledning

I Vær varsom-plakatens §1.4 står det: ”Det er pressens plikt å sette et kritisk søkelys på hvordan mediene selv fyller sin samfunnsrolle”. Den 18. mars 2008 offentliggjør sjefsredaktør i NTB (Norsk telegrambyrå), Pål Bjerketvedt, en intern debatt i NTB under overskriften *Journalistenes umulige dobbeltrolle*. Saken går ut på at NTB-journalist Arnt Folgerød skrev en kronikk med tittelen *Journalist med tieplikt* (Folgerød 2008), hvor han skriver at han blir hindret i å delta redaksjonelt i de sakene hvor han selv har deltatt som debattant. Dilemmaet er: Kan Arnt Folgerød være en *deltager* i en debatt og samtidig være *tilskuer* og rapportere om hva som har hendt i saken for NTB? Bjerketvedt går inn for et forsvar av objektivitetsidealet og sier at Folgerød som journalist har forpliktet seg til ikke å mene noe om saker i samfunnet. “Nøytralitet og objektivitet er viktige verdier i våre publisistiske tradisjoner. En journalist som kaster seg ut i samfunnsdebatten han selv refererer, bryter med disse tradisjoner” (Bjerketvedt 2008). Folgerød mener, på sin side, at han kan klare å skille mellom sine private meninger og profesjonsnormene. Den 11. april skriver høyskolelektor ved Journalisthøgskolen i Oslo, Magne Lindholm, sitt innlegg i debatten under overskriften: *Mytene mediene dyrker* (Lindholm 2008). Han skriver:

“I dag er det bred enighet i de fleste fagmiljøer om at språklig formidling alltid innebærer en form for tolkning. Dette gjør objektivitet umulig. Likevel hevder lederen for en av Norges viktigste mediebedrifter det motsatte” (Lindholm 2008).

Lindholm mener Bjerketvedt forsøker å opprettholde en objektivitetsmyte, en myte om at det går an å være objektiv i journalistikken. Lindholm begrunner dette økonomiske og strategiske argumenter.

”Under dekke av myten om egen objektivitet kan journalistene gå inn i de mest betente konflikter, uten at de stridendes standpunkter kleber til dem selv. [...] Ikke minst kan de selge sine tjenester til målgrupper som er innbyrdes uenige. Det er som kjent NTBs markedsfilosofi. Nyhetsbyrået selger journalistisk halvfabrikata til alle medier. Da gjelder det å insistere på egen nøytralitet, og overlate til kundene å fargelegge stoffet” (Lindholm 2008).

Settingen er klassisk: Den radikale journalisten som ønsker å mene noe og den konservative redaktøren som vil være sikker på at hans redaksjon bevarer sin integritet. Journalistikklereren mener de begge har et for lite reflektert forhold til sitt eget yrke og at de lever på en myte for å tjene penger. Men hvordan er det egentlig med objektivitetsidealet? Debatten i Aftenposten stopper her og vi får aldri vite om det er mulig å finne en løsning på spørsmålene som stilles. Er det så farlig om Folgerød mener noe i en kommentar og samtidig skriver en nyhetsartikkel om saken?

Er det slik at nøytralitet og objektivitet fortsatt er viktige verdier i journalistikken? Eller er det slik at objektivitet bare er en myte for å tildekke skjulte motiver om å tjene mer penger? Denne oppgaven skal ikke dreie seg om Folgerød, Bjerketvedt og Lindholm, men problemene de fremstiller gir et godt eksempel på hvordan det står til med debatten om objektivitet i journalistikken. Det er mange ulike meninger. Jeg vil komme tilbake til denne debatten i avslutningen av oppgaven. Jeg vil derfor anbefale leseren å gjøre seg opp en mening om de ulike innspillene i debatten før en leser videre.

Forskningsdesign

Dette kapitlet viser hvordan jeg har gått fram i mine undersøkelser og plasserer oppgaven i en forskningsteoretisk sammenheng ved å beskrive den teoretiske innfallsvinkelen til prosjektet. Et forskningsdesign er summen av de valgene man foretar i et forskningsprosjekt. Dette innebærer valg av metoder, materiale, teknikker for analyse av dataene og valg av presentasjonsformen for resultatene (Østbye et. al. 2002:34). Jeg vil i det følgende gjøre rede for de valgene jeg har foretatt.

Tema for oppgaven

Denne oppgaven skal undersøke objektivitetsidealet i journalistikken og skal forsøke, via hermeneutiske prinsipper, å bidra til en bedre tolkning og forståelse av dette idealet. Objektivitetsidealet i journalistikken er ikke et konkret objekt som trekkes eksplisitt fram i artikler og innlegg. Idealer skiller seg fra den journalistiske praksis ved at det alltid vil være en forskjell på hvordan man ønsker å oppføre seg og hvordan man faktisk oppfører seg. Idealer er en form for refleksjon over praksis. Men denne refleksjonen er igjen med på å påvirke praksisen. Dermed kan man undersøke hvorvidt den journalistiske praksis oppfyller sine idealer (se for eksempel Allern 1997; 2001), eller man kan undersøke idealene, selve "målestokken". Jeg har valgt å undersøke problemer knyttet til hvordan journalistikken beskriver seg selv og hvordan den ønsker å være, ikke hvordan den fremstår i praksis. Derfor vil jeg i hovedsak finne min empiri i refleksjoner om journalistikken i forskningen og fra lærebøker. I tillegg vil hermeneutikken være et viktig tema i denne oppgaven. Den hermeneutiske praksis gjennomgikk i det forrige århundre flere endringer i sin fortolkningsteori. Disse endringene vil her bli gjennomgått og forsøkt plassert i en medievitenskapelig sammenheng, med særlig tanke på den journalistiske fortolkningspraksisen. Min fortolkning av hermeneutikken vil basere seg på den tyske filosofen Hans-Georg Gadamer (1900- 2002) tekster og spesielt del 2 av Gadamer's hovedverk *Truth and method* (2003) som tar for seg grunnelementene i en hermeneutisk teori. Denne boken ble utgitt første gang i 1960 og er regnet for en av de viktigste hermeneutiske tekster i det forrige århundret. Boken er en kritikk av det sterke fokuset på metode i humanvitenskapen i spørsmålet om sannhet. Boken har tre deler. Del 1 er viet *kunsterfaringen* og dens forsøk på å si noe sant om virkeligheten: "The question of truth as it emerges in the experience of art". Del 2 tar for seg grunnelementer i en hermeneutisk teori: "The extension of the question of truth to understanding in the human sciences". Del 3 tar for seg språket som forståelsen og sannhetens medium:

”The ontological shift of hermeneutics guided by language”. Oppgavens tema er dermed både det journalistiske objektivitetsidealet og den filosofiske hermeneutikken.

Om problemstillingen

Forskningsdesignet er utledet av oppgavens problemstilling:

Hvordan kan journalistikken overkomme problemene som oppstår i anvendelsen av objektivitetsidealet?

Problemstillingen inneholder tre forutinntatte antagelser som må gis belegg. For det første at det eksisterer et objektivitetsideal i journalistikken. For det andre at det oppstår *problemer* i anvendelsen av et slik objektivitetsideal. Og for det tredje, at det kan være mulig å overkomme slike problemer. Målet med oppgaven er å øke forståelsen av objektivitet i journalistikken, og på den måten gi journalistikken en grunnleggende vitenskapsteoretisk forankring, som kan bidra til en bedre håndtering av objektivitetsidealet i journalistikken.

Problemstillingen gjør oppgaven til en teoretisk oppgave utledet av et praktisk problem. Det praktiske problemet kan uttrykkes på følgende måte: ”Hva må en journalist gjøre for å være objektiv?” Booth et. al. gir i *The craft of research* (2003) en god beskrivelse av skillet mellom et praktisk problem og et forskningsspørsmål.

”A *practical* problem is caused by some condition in the world, from e-mail spam to terrorism, that makes us unhappy because it costs us time, money, respect, security, pain, even our lives. You solve a practical problem by *doing* something that changes the world by eliminating the causes that lead to its costs, or by encouraging others to do so.

A *research* problem is motivated not by palpable unhappiness but by incomplete knowledge or flawed understanding. You solve it not by changing the world but by understanding it better” (Booth et. al. 2003:59).

Som Booth et. al. viser er oppgavens forskningsspørsmål motivert av et ønske om å forstå problemene som oppstår i den praktiske utførelsen av journalistikken.

Forskingsspørsmålet vil derfor i større grad være motivert av et ønske om en bedre forståelse av det praktiske problemet enn å gjøre noe med det. Mer kunnskap om problemet kan imidlertid bidra til at *journalister* kan løse sine praktiske gjøremål på en tilfredsstillende måte. Målet er å bidra til at journalister kan løse sine praktiske problemer knyttet til et anvendbart objektivitetsideal. Oppgavens utfordring er dermed å kartlegge og forklare en mangelfull forståelse av objektivitetsidealet.

Hvordan jeg vil løse problemstillingen?

Objektivitet er ikke bare et problem i journalistikken, men også i de aller fleste profesjoner. Ikke minst i vitenskapen har spørsmålet om objektivitet hatt, og har fremdeles, analytisk-rasjonelle utfordringer. Dette medfører et stort kildetilfang i det andre står ovenfor lignende problemstillinger som jeg presenterer her. *Jeg har i hovedsak valgt den filosofiske hermeneutikken som tilnærming til problemstillingen.* Jeg vil slik sammenligne den filosofiske utviklingen av hermeneutikken med den journalistiske diskusjonen om objektivitet. Fokuset i oppgaven er rettet mot de grunnleggende filosofiske spørsmål i journalistikken. Man kan kanskje bruke et begrep som journalistikkens epistemologi¹. Det vil si at et av de underliggende spørsmålene er hvordan journalister tilegner seg kunnskap og formidler hendelser fra en virkelighet. Dette gjør den overordnede metoden hermeneutisk. Jeg vil derfor bruke den hermeneutiske tilnærmingen på to nivåer i denne oppgaven. For det første som et tema og for det andre som en metode i de samme undersøkelsene. Jeg har forsøkt å holde disse to nivåene fra hverandre. Det er kun i dette kapittelet at jeg skriver om en hermeneutisk tilnærming til min forståelse av temaene.

På grunn av problemstillingens åpne karakter har jeg gitt oppgaven tre underproblemstillinger, der hvert spørsmål har sin del i oppgaven. I første del av oppgaven vil jeg undersøke det journalistiske objektivitetsidealet og dets forklaringer. Underproblemstilling 1 vil være: *Hvorfor er objektivitet viktig for journalistikken?* For å besvare denne problemstillingen vil jeg i) trekke frem tidligere forskning på journalistikk og se på både de historiske og idéhistoriske anene som har frembrakt et journalistisk objektivitetsideal, og ii) gjennomføre en undersøkelse av pensumlitteraturen på de norske journalistikkutdanningene i 2008. I Del 1 av oppgaven vil jeg forsøke å gi belegg for problemstillingens antagelser ved å gi årsaker til hvorfor journalistikken har et objektivitetsideal og vise hvorfor og hvordan dette objektivitetsidealet er problematisk.

I del 2 av oppgaven vil jeg undersøke Hans-Georg Gadammers fremstilling av en hermeneutisk filosofi i del 2 av *Truth and method*. Min underproblemstilling 2 vil være: *På hvilke måter har den moderne hermeneutikken endret oppfatninger av*

¹ Epistemologi er et filosofisk spesialfelt som omhandler læren om kunnskap. *Episteme* er gresk for kunnskap (Blackburn 1996 *Oxford dictionary of philosophy*).

objektivitet? Jeg vil i denne delen iii) gjennomgå grunnelementer i en filosofisk hermeneutikk og iv) se på hvilken måte disse grunnelementene kan legitimere utsagn og forståelser som sanne.

Deretter vil jeg i del 3 av oppgaven se på muligheter i møte mellom journalistikken og hermeneutikken. Underproblemstilling 3 vil her være: *Hvordan kan det være mulig å legitimere journalistiske ytringer som objektive og sanne?* Fokuset i denne siste delen vil være å diskutere hvorvidt det er praktisk mulig å benytte seg av filosofiske innsikter i en journalistisk hverdag, ved å beskrive v) grunnelementer i en objektiv journalistikk. Dette er altså i større grad et forsøk på å gi et forslag til en bedre håndtering av det praktiske problemet: Hva må en journalist gjøre for å være objektiv? Jeg vil bruke de teoretiske resonnementene på journalistikken, og slik gjøre teorien praktisk anvendbar.

Dette gir følgene oversikt over oppgavens problemstillinger og gjennomføring av de ulike delene, utledet av det praktiske problemet, hva må en journalist gjøre for å være objektiv? Oppgavens hovedproblemstilling er: *Hvordan kan journalistikken overkomme problemene som oppstår i anvendelsen av objektivitetsidealet?*

I del 1 er underproblemstillingen *Hvorfor er objektivitet viktig for journalistikken?* Her undersøkes objektivitetsidealets historiske og idéhistoriske aner.

- i) tidligere forskning og historie
- ii) pensumlitteraturen i journalistikkstudiene 2008

I del 2 er underproblemstillingen *På hvilke måter har den moderne hermeneutikken endret oppfatninger av hva objektivitet er?* Her undersøkes hermeneutikken.

- iii) grunnelementer i en filosofisk hermeneutikk
- iv) hvordan legitimere sannheter i hermeneutikken

I del 3 er underproblemstillingen *Hvordan kan det være mulig å legitimere journalistiske ytringer som objektive og sanne?* Her undersøkes muligheten for å overkomme problemene som oppstår i anvendelsen av objektivitetsidealet.

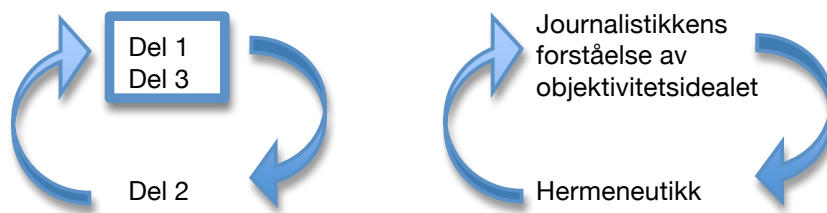
- v) grunnelementer i en objektiv journalistikk basert på hermeneutiske prinsipper

Målet er å skape en bedre *forståelse* av *objektivitetsidealet*. En forståelse som kan aksepteres som legitim for journalistikken. På denne måten kan man hjelpe *journalister* til å sikre seg en god forståelse av virkeligheten.

Disse ulike tilnæringsmetodene til hovedproblemstillingen gjør oppgaven tverrfaglig. Jeg vil benytte meg av retninger som filosofi, sosiologi, filologi, historieforskning, idéhistorie og medievitenskap. I del 1 benytter jeg en meg av en historisk og idéhistorisk tilnærming i tillegg til en sosiologisk kartlegging av idealet i pensumlitteraturen i 2008. I del 2 gjennomfører jeg en historisk-filosofisk diskusjon av hermeneutikken. Mens del 3 er et forsøk på å anvende hermeneutiske teorier på journalistisk teori og praksis.

Sentralt i den filosofiske hermeneutikken står den hermeneutiske sirkel. Denne sirkelen danner også utgangspunkt for mitt forskningsdesign. Jeg vil gi en mer inngående forklaring av denne sirkelen senere i ”teoretisk kontekstualisering” og i del 2, og vil her nøye meg med en kort presentasjon. Et av Gadammers hovedpoeng med den hermeneutiske sirkel er at all forståelse springer ut av vår førforståelse² som korrigeres i møte med nye erfaringer. Dette dreier seg om en sirkelformet bevegelse fra en persons oppfatning av en sak til en ny impuls og tilbake til en persons oppfatning av noe. I lys av dette må subjektet alltid forstå sitt forskningsobjekt ut i fra tradisjonen og sin egen førforståelse av objektene. I denne oppgaven danner del 1 et bilde av førforståelsen i forskningstradisjonen, mens del 2 presenterer en alternativ måte å se på lignende oppfatninger av objektivitet i den hermeneutiske filosofien. Til slutt vil jeg i del 3 korrigere førforståelsen (fra del 1) mot den hermeneutiske filosofien (del 2) og danne en ny forståelse av objektivitetsidealet. Strukturen i oppgaven kan derfor sees som en slags hermeneutisk sirkel.

² Førforståelse er et av Gadammers begreper som betyr noe i retning av vår antatte forståelse av noe før vi faktisk erfarer det. Mer om dette begrepet senere i denne delen og i del 2.

Figur 1: Oppgavens hermeneutiske sirkel

Hvorfor hermeneutikk?

Ideen om å bruke det hermeneutiske perspektivet på journalistikken er hentet fra Jostein Gripsruds *Mediekultur og mediesamfunn* (2002). Der gir han blant annet en innføring i hermeneutikk, tolkning og forståelse. Et av Gripsruds hovedpoenger er som følger: Grunnen til at vi kommuniserer er at vi har noe vi bryr oss om. Vi har en mening vi ønsker å kommunisere.

”Hvis det er slik at kommunikasjon er produksjon av mening, må de hermeneutiske perspektivene [...] være av sentral betydning for studier av medier og kommunikasjon, fra grunnen av og oppover” (Gripsrud 2001:155).

Denne antagelsen stammer fra den filosofiske hermeneutikken og vil være grunnleggende for denne oppgaven. Hvis det er slik at journalistikk er produksjon av noe med mening, noe vi bryr oss om, er det hermeneutiske perspektivet viktig for å forstå journalistikken. ”[Hermeneutikken] tematiserer nettopp forholdet mellom den som tolker, forstår og vet – og det vedkommende tolker, forstår og etter hvert vet noe om” (Gripsrud 2002:158). Slik er hermeneutikk egentlig en teori om hva kunnskap er og hvordan kunnskap oppnås. I det journalistikken driver med kunnskapsformidling vil det hermeneutiske perspektivet være nødvendig for å forstå journalistikken. Ved å trekke inn Gadamer's filosofi vil jeg tydeliggjøre hvilke problemstillinger journalistikken står ovenfor. Målet med dette er å peke på noen *vesentlige* trekk ved vår felles forståelse av journalistikken (Merton i Gripsrud 2002:155). Spørsmål om den empiriske verifiseringen av fakta om hva journalistikk *egentlig er* eller *hvor objektiv journalistikken er*, er utelatt.

Kontekstualisering av oppgavens temaer

Før jeg går i gang med selve undersøkelsene vil jeg gi forskningstemaene en kontekstualisering. Jeg vil først ta for meg journalistikken som en form for kommunikasjon og deretter kort skissere utviklingen av en filosofisk hermeneutikk.

Hva er journalistikk?

Ordet journalist kommer fra *journal* som er fransk for ”periodiske nedtegninger”. Det franske *journal* er igjen på latin *diurnalis* som betyr ”daglig”. Journalistikk er altså en form for daglige nedskrivninger av hendelser og fortolkninger. Mitt utgangspunkt er at journalistikk er en kommunikasjonsform. En teknikk for å samle inn, fortolke og formidle informasjon mellom folk på daglig basis (Kjendsli 2008:21). Jeg finner essensen i journalistikken i det at disse nedtegningen formidles til et publikum. Slik er journalistikk en særegen form for kommunikasjon som består av både formidling og fortolkning av ”viktige hendelser”. Det vil si: Noe journalister mener folk vil ønske å vite. Den journalistiske kommunikasjonsformen benytter seg av et sett av metoder formulert gjennom retningslinjer og normer.

Journalistikken består av tre ledd: finne hendelsene, samle informasjon om hendelsene og formidle hendelsene som nyheter. Objektivitetsidealet virker inn på alle tre leddene gjennom utvelgelsen av en sak, innsamling av data og formidlingen av en sak. I *Diffusion of the news paradigm 1850 - 2000* (Høyer og Pöttker (red.) 2005) beskriver Høyer nyhetsparadigmet i følgende fem elementer: Hendelser, nyhetsverdier, nyhetsintervjuet, den omvendte pyramiden og journalistisk objektivitet. Hendelsen bør finne sted mellom journalistenes deadline. Vanligvis i løpet av de siste 24-timer. Nyhetsverdier er kriterier for å avgjøre hvilke nyheter som skal prioriteres. Nyhetsintervjuet er en metode for å krysseksaminere informasjon fra kilder som er forventet å svare uten å stille spørsmål tilbake til journalisten. Den omvendte pyramiden avgjøre den narrative strukturen i artiklene. Overskrift og ingress skal helst svare på spørsmålene hvem, hvor, når, hvorfor og hvordan. Det siste elementet i Høyers paradigme er objektivitet. Det skal sørge for at journalistikken opprettholder en viss form for legitimitet.

“**Journalistic Objectivity** is an overarching idea of accuracy, balance and fairness or neutrality. Demonstrated by use of multiple sources of information representing different interests or points of view” (Høyer 2005a:11).

En viktig del av Høyers forklaring av dette nyhetsparadigmet er at det er paradigmet som har dominert vestlige land i perioden 1850- 2000. Nyhetsparadigmet etableres på slutten av 1800-tallet og styrker sin posisjon i etterkrigstiden, mens i dag diskuteres dets oppløsning. Se blant annet Downie and Kaiser (2002) som skriver om hvordan private eierskap over nyhetsmedia kutter budsjettene og undergraver den journalistiske integriteten ved å gi reklame og sponsorer for stor innflytelse over nyhetsagendaen. ”Too many once-distinguished news organizations have lost their lustre; too few new ones have materialized” (Downie og Kaiser i Hargreaves 2005:8). Det er dette journalistiske paradigmet som danner grunnlaget for det jeg vil kalle journalistikkens idealer i denne oppgaven.

Journalistikk og modernitet

Objektivitetsidealet beskrives i Høyer og Pöttker som et ideal med røtter i den anglo-amerikanske kulturen og som har spredd seg til ulike deler av verden, særlig den vestlige, mens i land som Tyskland og østeuropeiske land har det journalistiske paradigmet først blitt innført i senere tid. Et av poengene til Høyer og Pöttker er at vestens modernitetsprosesser har vært avgjørende for utviklingen av objektivitetsidealet. Født av idealer som trykkefrihet og et åpent, fritt samfunn og folkeopplysning, har journalistikken vokst fram til å bli samfunnets viktigste informasjonsåre. ”It is not by chance that the diffusion of the news paradigm appears like a schedule of modernization” (Pöttker 2005:267). Journalistikken innenfor dette paradigmet er knyttet til en *vestlig* modernisering som inkluderer kapitalisme, demokrati og ytringsfrihet.

Hvorfor ikke journalistikk og makt?

Det er vanlig i journalistikkforskningen å undersøke i hvilken grad journalistikken har innflytelse på samfunnet og i hvilken grad den besitter en samfunnsrettet makt. Blant annet i sammenheng med demokrati og maktutredningene er ”den 4. statsmakt” undersøkt og diskutert (se blant annet *Til Dagsorden!* (Eide (red.) 2001) eller *Den norske medieorden* (Slaatta 2003)). At journalistikken besitter en form for makt er tilsynelatende i konflikt med dets ideal om objektivitet og uavhengighet. For idet journalistikken innrømmer at den utøver makt forutsetter det at den ikke er objektiv og nøytral. En slik antagelse foregriper temaet i denne oppgaven. Jeg ønsker derfor å tydeliggjøre det teoretiske grunnlaget for journalistikk uavhengig av et maktperspektiv. Jeg vil konsentrere meg om det teoretiske grunnlaget for

journalistikkens idealer som jeg mener kommer før mulige undersøkelser av journalistikkens praksis, og eventuell anvendt makt over andre grupper i samfunnet. En avklaring av journalistikkens epistemologi vil være interessant for fremtidige undersøkelser av journalistikk og makt.

Oppgaven vil for enkelhets skyld fokusere på avisjournalistikken, men de temaene som diskuteres vil være like aktuelle for radio, tv og nettjournalistikken da idealene og samfunnsoppdraget er det samme der som i avisene. Det er kun formidlingen som er annerledes. Journalistikk omfatter derfor journalister og redaktører i ulike medier, som forplikter seg til Vær varsom-plakaten og redaktørplakaten. Den samme gruppen kan også bli omtalt som pressen eller media. Media er et videre begrep enn journalistikk og dreier seg mer om teknisk formidling av historier, mens journalistikken bygger på et ideal om å fortelle historier fra virkeligheten. Disse begrepene brukes likevel i faglitteraturen og i avisene noe om hverandre. Jeg vil stort sett benytte meg av begrepet journalistikk da dette fører til færre misforståelser.

Hva er hermeneutikk?

Hermeneutikk er en teori om forståelse og fortolkning av lingvistiske uttrykk og andre symbolske uttrykk. Hermeneutikk har hatt, og har, ulike forståelser og fortolkninger. Jeg benytter meg her av det som kan kalles for en *filosofisk hermeneutikk*, basert på Gadammers beskrivelser av den hermeneutiske teori. Dette har også blitt kalt moderne hermeneutikk eller fenomenologisk hermeneutikk. Ordet hermeneutikk kommer fra *hermeneuein* som er gresk, og betyr noe i retning av å forstå eller fortolke, men det kan også ha en betydning i retning av å utsi eller uttrykke, men også å oversette. Opphavet til ordet er omstridt. Tradisjonelt har hermeneutikk vært en definert metode for å fortolke tekster som gir seg ut for å være sannheten (som Bibelen og lovverket).

”[Tidligere] hadde hermeneutikk betydd noe langt mer avgrenset. Det var bestemte disipliner, opptatt av tolkningen av bestemte typer tekster, som benyttet seg av hermeneutikken som metode, nemlig bibeltolkningen innenfor teologien og tolkningen av romerretten innenfor jus. I begge disse fagene er det om å gjøre å tolke autoritative kilder (hellige skrifter og lovgivning) på en måte som kan gjøre krav på objektivitet” (Vetlesen og Stånicke 1999:25).

I det 20. århundret skiller det seg ut en type hermeneutisk teori som gis betegnelsen *den filosofiske hermeneutikken*. Viktige tekster for denne retningen er Martin Heideggers utgivelse av *Being and time* [1928] (1962) og Hans-Georg Gadammers *Truth and method* [1960] (2003). Den filosofiske hermeneutikken skiller seg ut på to

særskilte områder. For det første utvider den filosofiske hermeneutikken forståelsens område. Det dreier seg ikke lenger bare om å forstå autoritative tekster. Spørsmålet man stiller seg og som kommer til å bli avgjørende er: Hva er det som gjør at mennesket overhodet kan forstå noe som helst? Slik dreier filosofisk hermeneutikk seg også om å forstå livet, eksistensen og vår væren. Denne utvidelsen av virkeområdet gjør hermeneutikken mer til en filosofisk teori om fortolkning, enn en metode. For det andre skifter Gadamer fokus fra å forsøke å forstå tekstens opprinnelige mening, til å forstå vår fortolkning av teksten, vårt møte med teksten. Dette innebærer at fortolkerens fordommer har en avgjørende betydning for forståelsen av et tema. I utgangspunktet tenker man seg at slike fordommer er negative for forståelsen av en tekst, men Gadamer viser at slike fordommer kan være en positiv betingelse for forståelsen (se del 2).

Tre vanlige misoppfatninger av hermeneutikken.

Læg Reid og Skorgen tar opp tre vanlige misoppfatninger av hermeneutikken i *Hermeneutisk lesebok* (2001). De ulike retningene og utviklingen av hermeneutikken gjør det nødvendig å presisere hva filosofisk hermeneutikk *ikke* er.

Den første misoppfatning er fortolkningen av hermeneutikk som en metode. Hermeneutikk har riktignok vært en metode for fortolkning av tekster og Gadamer's tittel på sitt hovedverk *Truth and method* kan gi en antagelse om at det er nødvendig å utype en metode for å komme frem til sannheten. Man har blant annet i medievitenskapen, men også i andre humanvitenskapelige retninger, forsøkt å skape et humanvitenskapelig speilbilde av den samfunnsvitenskapelige metoden. Innenfor samfunnsvitenskapelig forskning blir det lagt mer vekt på metoden i forskningen, og noe av det som gjør forskningen gyldig er dens etterprøvbarhet og generaliseringsmuligheter. Hermeneutikken etterstreber ikke disse idealene i forskningen og kritiserer den metodiske tilnærmingen for å være for dogmatisk og for å ta for lite hensyn til subjektets fortolkning. Hermeneutikk angår hvordan vi forstår oss selv og ting rundt oss, det er ikke en spesifikk metodisk tilnærming, men beskrivelser av hvordan vi forholder oss hver dag, hvordan vi *er*. For Heidegger og Gadamer handler hermeneutikken om hva det vil si *å være*, å forstå seg selv som *en som er*. Dette omfatter særlig objektivitetsproblematikken, hvor den vanlige

forestillingen er at objektivitet innebærer å sette seg selv til side i det man objektiverer noe.

Den andre misoppfatningen er at hermeneutikk reduseres til en kunstnersentrert litteratur og kulturforståelse. Gadammers avstandtagen fra metoden gjør ikke at hermeneutikk kan reduseres til en teori kun for estetiske bedømmelser. Også denne misforståelsen kan ha opphav i en overfladisk lesning av Gadammers *Truth and method*, hvor han i første del vier oppmerksomheten til kunsterfaringen som et eksempel på fortolkningens muligheter. Kunstens sannheter er nettopp en type sannhet som ikke kan nås ved hjelp av strenge metodiske regler og fremgangsmåter. Dette er ikke et forsøk på å redusere hermeneutikkens virkeområde til estetiske kunsterfaringer, men et eksempel på hvordan fortolkninger fungerer også andre steder enn i kunsten.

Den tredje misoppfatningen er en misforståelse av den hermeneutiske sirkel. Den hermeneutiske sirkel ble først betegnet av Schleiermacher som en bevegelse mellom tekstens enkelte bestanddeler og den bredere historiske og psykologiske meningssammenheng som tekstens deler er blitt forståelig gjennom. Dette mener Gadamer er blitt feiltolket i den retning av at teksten må forstås ut ifra den sammenhengen den er produsert i, og at en tekst har en slags opprinnelig mening som ligger hos forfatteren. Gadamer mener likevel at det er selve prosessen med å forstå som er det vesentlige. Forståelse har med selve forståelsen av en tekst å gjøre, og ikke forfatterens opprinnelige intensjon med å skrive teksten. Delene som utgjør helheten og som dermed blir til en sirkel går mellom din egen forståelse av en tekst og teksten. Meningen med teksten skapes idet en fortolker forsøker å forstå teksten. Tekstens egentlige eller opprinnelige mening er ikke nødvendigvis den sanne eller rette, det er ikke engang sikkert at den eksisterer. Dette gir store implikasjoner i en diskusjon om objektivitet.

”Hermeneutikken [...] forsøkte å finne et nytt grunnlag for en problematisk intersubjektiv enighet i gjensidig kommunikasjon og refleksjon og føre erkjennelse, som i dag er fremmedgjort av falsk objektivisme, tilbake til sine hermeneutiske fundament” (Gadamer [1967] 2003:81).

Hermeneutikken benytter seg altså av en annen gyldighetsbegrunnelse enn de metodiske natur- og samfunnsvitenskapene, men krever like fullt å kunne si noe sant

om virkeligheten. Det er utgangspunktet for denne diskusjonen om objektivitetsidealet i journalistikken.

Hva er sannhet?

Sannheten er ord sammensatt av bokstaver og som er ment å gi en mening. Det finnes ikke noe annet middel enn ord for å skille sant fra falskt, skriver Gadamer i *Sannhet i humanvitenskapene* ([1953] 2003:15). Han vier hele del 3 av *Truth and method* til språket som medium for den hermeneutiske erfaring. Språket er medium for sannhet og forståelse. Slik tar Gadamer del i det forrige århundrets lingvistiske vending³. Den lingvistiske vending er en vending vekk fra å søke sannheten i naturen, mot å finne sannheten i språket. For det er ikke tankene eller opplevelsene som er sanne eller falske. Det er ordene man setter på tankene eller opplevelsene som enten er sanne eller falske. Det er ordene vi må fortolke som sanne eller falske. ”Da blir det opp til oss å fortolke språket på en måte som skaper en felles forståelse av virkeligheten” (Gadamer 2003:24).

Selve ordet *sannhet* kommer fra det greske ordet *aletheia* som betyr ”ikke-skjulthet”. Dette forklares med at naturen elsker å skjule seg og sin væremåte. Det er sannhetens oppgave å trekke dette sløret til side slik at ting viser seg slik det faktisk er. Gadamer viser til to ulike måter å tolke sannhet på. Én naiv empirisk fortolkning og én historisk fortolkning av sannheten. På den ene siden har man korrespondanseteorien som måler sikkerheten i at noe er blitt sagt eller gjort. Man kan slik se sammenheng mellom sansningen vår og det som står skrevet i et en-til-en-forhold. Dette kaller Gadamer for visshet. Hertil hører begreper som verifisering og etterprøvbarehet. Denne formen for sannheter gir et svar på hvor sikkert det er at det som ble sagt eller gjort faktisk ble sagt eller gjort. På den andre siden har vi sannheten om meningen med det som ble sagt. Meningen i et utsagn er et fortolknings spørsmål. Det er én ting å vite *at* noe ble sagt, men vi må også *forstå* hva som blir sagt. Det er dette som er hermeneutikkens område. Ethvert utsagn har sin situasjonshorisont og sin tiltalefunksjon. Dette legger grunnlaget for en mer omfattende påstand om at alle utsagns historiske plassering følger av den fundamentale endelighet som kjennetegner vår væren. Dette betyr at det

³ Richard Rorty er den som mynter begrepet *den lingvistiske vending* og i *Contingency, irony and solidarity* definerer Rorty den slik. "Truth cannot be out there—cannot exist independently of the human mind—because sentences cannot so exist, or be out there. The world is out there, but descriptions of the world are not. Only descriptions of the world can be true or false. The world on its own—unaided by the describing activities of humans—cannot" (Rorty 1989:5).

samme utsagnet kan ha ulike meninger i forskjellige situasjoner, slik som for eksempel ordet *ja* kan ha utallige meninger avhengig av hva det er et svar på. Det er heller ikke en gang sikkert at den som uttaler *ja* er helt sikker på hva han mener med det, eller at han kommer til å mene dette resten av livet sitt. Vi kan finne utallige eksempler på at man sier ja til å leve sammen resten av livet, så viser det seg at man egentlig mente ja til å leve sammen i ca. 10 år. Heller ikke jeg, når jeg snakker med en annen om noe, er bundet av det jeg mener. For ingen av oss kan, i noe av det vi sier, romme hele sannheten. I dette kan vi finne kimen til en kritikk av både forskning og journalistikk som utelukkende baserer seg på en korrespondanseteori og som ikke leter etter meningen i det sagte. Gadamer bruker dette til å formulere sin sterkeste kritikk av mediene.

”Nå må man imidlertid innse at dette ikke er et bagatelmessig feiltrinn [Gadamer referer her til våre muligheter for å endre mening om en ting], forårsaket som så ofte ellers av menneskelig svakhet, men tvert imot at denne allmenne svakheten har blitt utviklet til et system for utøvelse av makt og herredømme. På en måte som nær sagt utgjør et kjennetegn ved vår tid. Den som kontrollerer nyhetstjenestens tekniske midler, bestemmer ikke bare hva som offentliggjøres. Men har samtidig muligheten til å manipulere den offentlige mening for sine egne formål. Fordi vår meningsdannelse langt fra er så fri som vår selvbevissthet fra opplysningstiden skulle tilsi, har dette maktmiddelt en slik demonisk styrke. For den som ikke er i stand til å innrømme sin avhengighet for seg selv, og som tror seg være fri når han ikke er det, ender opp med å holde vakt for sine egne lenker” (Gadamer [1953] 2003:13-14).

I dette sitatet har Gadamer to poeng som jeg skal utdype. Det første er at innsikten om å bryte et løfte, eller forandre mening, ikke nødvendigvis er et tegn på menneskelig svakhet, men kan være et uttrykk for en erkjennelse av at tanker, følelser og uttalelser kan forandres. Man går fra et positivistisk til et historisk sannhetsbegrep. Og det er nettopp i dette skillet mellom et empirisk sannhetsbegrep og et historisk sannhetsbegrep at journalistikken driver sin virksomhet: Alltid på jakt etter den endelige sannheten, som samtidig kommer i ny utgave hver dag. Det andre poenget vi skal ta med oss fra dette sitatet er Gadamers kritikk av pressens makt. Det positivistiske sannhetsbegrepet forutsetter at pressen er uavhengig og trusselen mot en objektiv sannhet er andre personers og institusjoners makt over pressen. Det er lett å se at PR-byråer, politikere og andre innflytelsesrike personers interesser ikke må få påvirke journalistikken. For pressen er denne uavhengigheten en avgjørende del av legitimeringen av sin maktposisjon. Men med en historisk definisjon av sannheten kommer trusselen i større grad innenifra. Journalistenes evne til å sette dagsorden, og på egenhånd definere hva som er viktig og uviktig, må også legitimeres i en offentlighet. Journalistenes meningsdannelse er langt fra så fri som selvbevisstheten

fra opplysningstiden skulle tilsi. Jeg følger Gadamer og ønsker å fokusere på pressens *avhengighet* av kilder, av egne kunnskaper og fordommer, av økonomiske og strukturelle vilkår, av metoder og retningslinjer, anerkjennelse og lommebok. For den som ikke er i stand til å innrømme sin avhengighet, og som tror at han er fri når han ikke er det, ender opp med å stå vakt ved sine egne lenker.

DEL 1

1.1 Historisk og idéhistorisk redegjørelse

Denne redegjørelsen er inspirert av Michael Schudsons *Discovering the news. A social history of American newspapers* (1978) og Martin Eides historisk-ideologiske grunnriss av norsk journalistikk i *Nyhetenes interesse- Nyhetsjournalistikk mellom tekst og kontekst* (1992). Redegjørelsen er delt inn i tre avsnitt: Jeg vil i) se på når og hvorfor objektivitetsidealet dukket opp, og ii) knytte dette til modernitetens idéhistorie. Og iii), i lys av de to foregående redegjørelsene, trekke frem noen av de viktigste debattene om moderne journalistikk. Utgangspunktet for redegjørelsen er: Hvorfor tar noen for gitt at journalistikken bør være objektiv? Det er en underlig ting å kreve av en institusjon som for det første er drevet av en forretningsidé, dedikert til økonomisk gevinst eller overlevelse. For det andre, av en politisk aktør, som har som en av sine fremste oppgaver å kommentere andre politiske aktører og partier. For det tredje har journalister ingen beskyttet tittel, slik som leger og jurister. Det er i prinsippet opp til hvem som helst å skrive en artikkel eller lage en avis. Det finnes ingen instans som garanterer for journalisters virke eller objektivitet. Riktignok har de sitt eget kontrollorgan drevet av Norsk presseforbund, PFU⁴. Men selv om PFU tas seriøst som et etisk råd av journalister og redaktører forblir det en selvdomsordning. Bjerke påviser i sin doktoravhandling at PFU ikke engang oppfyller sine formålsparagrafer og er mer et eksplisitt klageorgan enn en dommer og veileder for journalistikkens moral (Bjerke 2009:402). Til tross for dette finnes det altså et objektivitetsideal i journalistikken som majoriteten av journalister favner om. Til og med deres kritikere favner om objektivitetsidealet. De som ikke favner om det blir uansett nødt til å konfronteres med det. Dette er min påstand i det vi skal gå løs på utforskningen av objektivitetsidealet.

Når dukket objektivitetsidealet opp?

Et ideal om objektivitet beskrives hos Raaum (1999) og Ottesen (1996) i Norsk pressehistorie som en virkning av pressens frigjøring fra partipressen på 70-tallet. Denne frigjøringen gjorde krav på nye idealer for å legitimere pressens aktiviteter og oppnå autonomi og autoritet. Profesjonaliseringen forbindes ofte med skifte av lojalitet fra politiske partier til det åpne markedet. Et av de viktige argumentene for et

⁴ Pressens faglige utvalg. PFU fungerer som et klageråd, som kan felle dommer over etiske og moralske problemstillinger knyttet til publisert journalistisk arbeid. Utvalget består av 7 personer hvorav 4 er fra pressen selv og 3 representerer allmennheten.

slikt skifte var å oppnå en uavhengig og objektiv journalistikk. Men som vi skal se har profesjonaliseringen av norsk presse har foregått over en lengre periode. Objektivitet har vært et tema i pressen helt siden 1920. Jeg vil nå beskrive utviklingen av idealet.

1814-1920 De første hundre år med nyheter

Journalistikken har ikke alltid hatt et ideal om å være objektiv. Journalistikken vokste frem som et fag, sammen med avisene, på 1800-tallet. I et gjensidig avhengighetsforhold til et demokratisk markedssamfunn var tallene på antall aviser og journalister stigende fra 1814 til ca. 1920. Aviser før 1814 var med et lite unntak⁵, sensurert av kongen i Danmark. Det var først med Grunnloven av 1814 at trykkefriheten ble innført i Norge og dannet grunnlaget for en journalistisk virksomhet. Dette var en periode der den politiske offentligheten ble åpnet, institusjoner etablert og trykkefriheten prøvd ut. Fri etablering av aviser ble mulig uten kongelig privilegium, og aviser som *Nationalbladet*, *Morgenbladet*, *Statsbladet* og *Den Constitusjonelle* etableres. Avisene vokser frem først i byene. På grunn av teknologiske begrensninger var spredningen av hver enkelt avis begrenset. Men en rekke oppfinnelser på 1800-tallet utviklet aviser til å bli en større formidler av en yrende offentlighet. En av dens grunnpilarer var de egalitære ideer, som konstituerer demokratiet. Aviser ble derfor også i denne perioden raskt tatt i bruk for meningsytringer. Bastiansen og Dahl (2003) viser hvordan anklager og krangler var en del av hovedingrediensene i den offentlige debatten.

”En vurdering av det offentlige resonnementet i tiårene etter 1814 må altså ha en dobbelt realitet for øye; det kunne nok forekomme eksemplariske tilfeller av saklig og nøktern offentlig debatt, men det som ble trykket i aviser og tidsskrifter, forteller ofte noe helt annet. Realitetene i norsk presse var ofte langt fra det klassiske idealet om et samfunn som var åpent for nøye gjennomtenkte resonnementer i full offentlighet. Parallelt med folkeopplysning og argumenterende meningsytringer som fant veien til aviser, tidsskrifter og blader, oppstod en markant tendens til at diskusjonen utartet til krangel, motinnlegg ble til personangrep og saksbeskrivelser ble til offentlige fornærmelser. Avisinnlegg ble til injurier, rettsaker og bøter” (Bastiansen og Dahl 2003:145).

Bastiansen og Dahl gir denne perioden merkelappen ”opposisjonspressen”

(Bastiansen og Dahl snakker her om perioden fram til 1850). Dette var en periode for en etablering av en offentlig samtale, hvor deltagerne ennå ikke så konsekvensen av

⁵ Mellom 1770 og 1772 innførte Kong Christian den VIIIs livlege, geheimekabinetsminister Struensee i kongens navn en opphevelse av sensur og trykkefrihet blir innført i Danmark-Norge. Kongen var syk og Struensee hadde tilranet seg makten i dobbeltmonarkiet. Men i 1772 ble Stuenesee arrestert og drept for å ha tilranet seg makten fra kongen og trykkefriheten ble opphevet (Bastiansen og Dahl 2003:58-66).

sine ytringer, og det ennå ikke var etablert noen norm for hvordan en slik samtale skulle føres (jf. Jürgen Habermas *Borgerlig offentlighet* (1971)).

Schudson kommer med en rimelig forklaring på disse sterke meningsbrytningene i sin beskrivelse av den amerikanske ”pennypress”, som kan sees som en amerikansk parallell. Han peker på et manglende skille mellom fakta og en persons oppfattelse av fakta. Schudson viser til en type naiv empirisme som var tidstypisk for denne perioden. Troen på at det man så var det som skjedde er et særtrekk for en tid der optimisme rundt vitenskaper og urbanisering i sterk vekst er stor. Jeg vil også mene at dette er tilfellet i de norske avisene som Morgenbladet eller Den Constitusjonelle i 1840. Her er et eksempel skrevet av Bjørnstjerne Bjørnson.

”En mer gretten og tørr tid enn den som falt mellom 40 og 50 og noen år derefter har vel vår nye utvikling neppe hatt. Det som hadde brutt partier, var lengst blitt til personlig kjevl, det var Daa mot Stabell og Stabell mot Daa, det var Rolf Olsen mot forskjellige og forskjellige mot Rolf Olfen, det var rektor Vibe så sur, så sur, det var et kuet Ungarn og en sprenget bondeopposisjon, det var det ekte norske sinne som skrev” (Bjørnson i Bastiansen og Dahl 2003:145).

I en tidlig fase av journalistikken så ikke skribentene omfanget av egne uttalelser. Den nye formen for offentlig samtale var uvant. Man var vant til å kunne se reaksjonene på tilskuerne. I avisene ble kommunikasjonen mer distansert. Et annet viktig tegn på at dette var en tid for uprofesjonell håndtering av nyheter var det manglende skillet mellom kommentar og nyheter. Fakta og meningsytringer var mer eller mindre det samme. Hvis man mente noe så var det jo fordi at det var slik det var. Oppdagelsen av at andres meninger var annerledes enn sine egne meninger utgjorde etter hvert en mulighet for å oppdage seg selv som én blant mange.

1920-1970 Profesjonaliseringen

Schudson bruker 1. verdenskrig for å markere det første virkelige vendepunktet i amerikansk pressehistorie. Det dreier seg om en økt bevissthet rundt skillet mellom fakta og egen oppfattelse av fakta. Det finnes en voksende mistillit til fakta som ”virkelighet”. Man kan ikke lenger sette et likhetstegn mellom fakta og min fortolkning av fakta. Store politiske og økonomiske omveltninger som verdenskrigen og depresjonen på 30-tallet, utløser med dette et behov for å sikre fakta på en ny måte. Skillet mellom fakta og kommentar oppstår. PR- folk og byråer dannes og er med på å anerkjenne en offentlighet gjennom å være svært selvbevisste aktører i formidlingen av *sin* versjon av sannheten. Slik vokser også propaganda frem uten den negative

konnotasjonen som ordet har i dag. En fremstående talsmann for PR-byråene var Edward L. Bernays, som i 1923 skrev: ”Propaganda [...] is a purposeful, directed effort to overcome censorship—the censorship of the group mind and the herd reaction” (Bernays i Schudson 1978:136). Propaganda dreide seg om noe så ufarlig som å spre ”*my interpretation of the facts*” (Schudson 1978:135). Slik får også journalistene en viktigere rolle i avisen. Det dukker opp byline på nyhetsreportasjene. Disse forandringene viser seg også i Norge som har en voksende partipresse. I 1920 har Norge opptil 300 aviser i hele landet, to eller tre parallelle aviser i hver by og bygd, en for å dekke høyresiden av saken og en for å dekke den venstre (Bastiansen og Dahl 2003:240). Det er altså ikke lenger snakk om å referere fakta, men å referere *syn* på fakta. Dette blir enda tydeligere under 2. verdenskrig, der man på den ene siden hadde nazitysklands versjon av det som skjedde og på den andre siden de illegale løpesedlene og radiosendingene.

I det det oppstår en økt bevissthet omkring det å være journalist i Norge forsøker man å organisere seg for å øke profesjonaliteten til de norske journalistene. Norsk presseforbund blir etablert i 1910 som et tverrpolitisk forbund på tvers av partilinjene. De første planer om å starte opp en utdanning for journalister startet opp i 1910. Norsk bladmannslag, en organisasjon for nynorsk presse, ble etablert i 1913. Journalist og redaktør Carl Just startet et brevkurs i journalistikk fra 1917. Bladmannsskolen ble etablert i 1920-21 og ble dermed første utdanningsmulighet for norske journalister som skrev på landsmålet⁶. Fagbladet ”Journalisten” utgis første gang i 1917. Norges journalistlags forløper blir etablert i 1931, og det første utkast av Vær varsom-plakaten publiseres i 1936. Der formuleres blant annet et samfunnsansvar og ønsket om en uavhengig presse.

Dermed er det ikke urimelig å benytte endringene som skjer i tiden rundt 1. verdenskrig som et startmerke for etableringen av en moderne avisprofesjon i Norge. Roksvold (1989) setter denne etableringen til mellomkrigstiden, Eide (1992:28) gjør det samme. Jo Beck-Karlsen viser til oppblomstringen av reportasjene og intervjuet (som han kaller journalistikkens urform) som vant fram på 1920-1930-tallet (Bech-

⁶ Skolen blir lagt ned i 1921 på grunn av manglende finansiering men fortsetter med nynorske brevkurs.

Karlsen 1984:13). Jo Beck Karlsen daterer den første nordiske beskrivelsen av nyhetsjournalistikken til 1915 (Eide 1992:28).

Pressehistoriker Donald Matheson utpeker tre nye tendenser som tvinger seg frem rundt 1900: i) Den store variasjonen i journalistiske stilarter og presentasjonsformer smalnes til en autoritativ norm som i en lærebok allerede i 1903 ble beskrevet slik: ”simplicity, accuracy, consciousness and purity of style” (Matheson 2000:559). ii) Nyhetene forandret seg fra å være rå beskrivelser av hendelser til å bli en egen form for kunnskap, uavhengig av andre (politisk, kirkelig, vitenskapelige) diskurser. Blant annet rev rettsreferatene seg løs fra det juridiske språket. iii) Nyheten oppnådde en egen (og høyere) sosial status i offentligheten. Samlet tilførte dette nyhetsmediene stigende autoritet i forhold til de tilgrensende samfunnssektorene, særlig politikk, økonomi, underholdning og idrett (Rasmussen 2004:31).

For å gi et eksempel på hvordan det var å være journalist eller bladmann vil jeg vise til Nordhild Joleiks beskrivelser av sin bestefar Albert Joleik som etablerte seg som en viktig avisredaktør og en pioner i journalistyrket i de nynorske bladene i begynnelsen av forrige århundre. Nordhild Joleik gir et godt bilde av de sosiale og ideologiske forutsetningene for en ung bladmann i 1920-årene. Hun beskriver i disse årene en holdningsendring som endte i stiftelsen av Norsk bladmannslag i 1913.

”Dei samla seg i fyrste rekkje for å fremje målsaka, og i større grad enn å byggje opp ein profesjonell yrkesidentitet var nok dette eit hovudfokus i starten” (N. Joleik 2005:54).

Men en profesjonell yrkesidentitet var viktig for Jordleik og de andre landsmålsforkjemperne og i samarbeid med Noregs mållag og Noregs ungdomslag ble et pressekontor realisert i 1919, samme året som bladmannskulen kom i gang.

”sjølv om skulen vanskeleg når utdanningskravet som er stilt innanfor ein tradisjonell profesjon, er tiltaket eit sterkt uttrykk for laget sin innsats nytt til å byggje ein profesjonell yrkesidentitet” (N. Joleik 2005:57).

Norhild Joleik definerer sammen med Odd Strand (1999) bladmannskulen som den første organiserte utdanninga for norske journalister. Dette gir grunn til å revurdere journalistakademiets etablering i 1951 som den første utdanningen for journalister, slik for eksempel Bastiansen og Dahl (2003) og Ottosen (1996) gjør. Men viktigere i denne sammenhengen er at profesjonalisering av pressen allerede var i gang i begynnelsen av 1900-tallet. Det er ingen tvil om at det skjer en stor forflytting fra

parti til marked i pressen på 70-tallet. Det faktum at norsk presse var særlig sene med å løsrive seg fra politikken, har vært med på å forskyve tidspunktet i historiebøkene. Men det er fortsatt sannsynlig at mye av det vi finner av journalistiske idealer har oppstått allerede på 1920-tallet. Blant annet gjennom et ønske om en profesjonalisert ideologi. Med inspirasjon fra USA, Sverige og andre europeiske land ble den moderne nyhetsjournalistikken kjent og brukt i Norge allerede fra mellomkrigstiden.

Svennik Høyer gir en nødvendig presisering på hvorfor plasseringen av tidspunktet for moderniseringen av norsk presse er vanskelig å tidfeste. I ”The half-hearted modernization of Norwegian journalism 1908-1940” bekrefter Høyer antagelsen om at det moderne nyhetsparadigme var kjent i avisene i 1920 men at de ikke ble dominerende før i 1950.

”Gradual developments over several decades seem to be the normal condition in news journalism. [...] If the introduction of ‘objectivity’ and a detached and independent professionalism in the US came in the 1920s, an informed guess would be that the same process gathered speed in Norway only after World War II when the broader and diffuse association of Norwegian publicist split into two organizations clearly intended to defend the autonomy, the economic interests and social standing and education of journalists and editors respectively” (Høyer 2005b:134-135).

Høyer viser til Ottosens (1996) beskrivelser av opprettelsen av Norsk journalistlag i 1946, Norsk redaktør forenings etablering i 1950 og etableringen av Norsk journalistakademi i 1951. Selv om utviklingen av idealet gikk tregt finnes det grunner til å tidfeste *introduksjon* av objektivitetsidealet i Norge til årene etter første verdenskrig. Men som Høyer er inne på er utviklingen i den norske pressen ganske treg, og får en ekstra utsettelse på grunn av 2. verdenskrig. Derfor er det sannsynlig at det er store variasjoner fra redaksjon til redaksjon når objektivitet og profesjonalitet ble et tema for journalistene.

Hva innebærer profesjonaliseringen?

Profesjonaliseringen endrer journalistikken på flere måter. Men det er særlig to endringer som tvinger frem et objektivitetsideal. Den viktigste endringen er en adskillelse av kommentar og nyhetsstoff. Schudson hevder at objektivitet er basert på et skille mellom fakta og kommentar. ”The belief in objectivity is a faith in ‘facts,’ a distrust of ‘values,’ and a commitment to their segregation” (Schudson 1978:6). På grunn av dette skillet trengte man en standardisering av teknikker og metoder for å sikre seg en forankring i virkeligheten.

”Objectivity, in this sense, means that a person’s statements about the world can be trusted if they are submitted to established rules deemed legitimate by a professional community. Facts here are not aspects of the world, but consensually validated statements about it” (Schudson 1978:7).

Objektive sannheter blir validerte fakta gjennom spesifikke metoder som er anerkjent av et fagmiljø. Denne definisjonen innebærer at all objektivitet også har et ledd av fortolkning, samtidig som nødvendigheten av en standardisert metode i journalistikken skal kunne være en garanti for et klart skille mellom fakta og egne oppfatninger av fakta.

Den andre endringen som oppstår med profesjonaliseringen er en økt bevissthet om egen profesjon. I det man skiller mellom fakta og egne oppfatninger av fakta, oppstår det ikke bare en idé om en objektiv metode for å sikre sannhetsverdien, men også en bevissthet om hva ”jeg-et” mener om de objektive fakta. Som et resultat av at man definerer en objektiv sannhet vokser det frem en selvbevissthet, i form av en definering av hvem man er og hvor man står i forhold til den objektive sannheten. Walter Lippman understreker dette i *Public opinion*.

”As our minds become more deeply aware of their own subjectivism, we find a zest in objective method that is not otherwise there” (Lippmann 2004:220).

Bevisstheten om at min egen oppfatning er *annerledes*, og ikke nødvendigvis korrekt, gir grunnlag for å snakke om en objektiv oppfatning. Det vil si, uten at vi kan skille vår egen subjektive oppfatning fra andre oppfatninger, vil det ikke være mulig å se en objektiv oppfatning som noe annet enn vår egen oppfatning. Etter hvert som det oppstår et stadig større meningsmangfold i forbindelse med urbanisering, offentliggjøring av statlige prosesser og økt utdanningsnivå, øker behovet for en metode for å avgjøre hvilken mening som er den korrekte. Objektiviseringen er en beskyttelse mot relativitet og tap av mening i et stadig større meningsmangfold. Lippmann beskriver dette på en god måte. Han begrunner ikke objektivitet i en avsløring av en endelig sannhet om ting, men som en beskyttelse av en profesjon mot subjektive elementet i journalistikken.

”Since human beings are poor witnesses, easily thrown off the scent, easily misled by a personal bias, profoundly influenced by their social environment, does it not follow that a constant testing of the news and a growing self-consciousness about the main sources of error is a necessary part of the democratic philosophy? (Lippmann i Schudson 1978:154).

Lippmanns tekster er nok av de mer filosofiske blant journalister på sin tid og man kan nok anta at den jevne journalist hadde en noe annen oppfatning av objektivitetsidealet enn Lippmann. Objektivitet var i stor grad et nytt ord for naiv empirisme, det som i 1890-årene var blitt kalt realisme. Men det var en viktig endring selv hos de mest naive tilhengerne av det nye ordet ”objektivitet”:

”Still even with journalists less philosophical than Lippmann, there was an important change. In the 1890s reporters rarely doubted the possibility of writing realistically; in the 1930s even journalists committed to objectivity acknowledged that objective reporting was ultimately a goal beyond reach—the perils of subjectivity were well recognized” (Schudson 1978:155).

Schudson viser hvordan objektivitetsidealet ikke vokser frem fordi man nødvendigvis tror at det finnes en sikker sannhet, men fordi det *ikke* fantes noe sikkert svar.

Schudsons poeng er at objektivitetsidealet ikke kommer av en tro på at en fullstendig objektiv fremstilling er mulig, men av at en fullstendig subjektiv fremstilling ikke er et gode. Slik forsøkte man å komme nærmere et tilfredsstillende svar på sine spørsmål ved å forankre subjektive oppfatninger i objektive metoder.

”Journalists came to believe in objectivity, to the extent that they did, because they wanted to, needed to, were forced by ordinary human aspiration to seek escape from their own deep convictions of doubt and drift. Ours is an age, Thomas Mann wrote, which affords no satisfying answer to the question of ”why?” or ”to what end?”. That is not a pronouncement one can stare at for very long without blinking. Surely, objectivity as an ideal has been used and is still used, even disingenuously, as camouflage for power. But its source lies deeper, in a need to cover over neither authority nor privilege, but disappointment in the modern gaze” (Schudson 1978:159).

Det er altså ikke objektivitetens mulighet til å kamuflere makt eller oppnå autoritet som er årsaken til at objektivitetsidealet dukker opp. Årsaken, mener Schudson, ligger i håndteringen av en mangfoldig verden hvor ønske om å finne ut hva som egentlig skjedde er drivkreftene. Når politisk kommentator i NRK, Kyrre Nakkim, kommer inn i studio etter at politikerne har diskutert ferdig for å fortelle seerne hva finansminister Kristin Halvorsen *egentlig* mente, så er ikke dette nødvendigvis et forsøk på å ta makten fra Halvorsen. Ifølge Schudson er det et forsøk på å gjøre det enklere for folk å forstå hva som skjer i et samfunn der stadig færre finner tilfredsstillende svar på hva finansministeren *egentlig* mener.

Profesjonaliseringen innebærer dermed, for det første, en adskillelse mellom kommentar og nyhetsstoff. Nyhetsstoffet får en standardisert metode som *forsøker å være* objektiv. For det andre innebærer profesjonaliseringen en økt selvbevissthet i

form av en erkjennelse av at journalisten stod i fare for å påvirke fakta. For å unngå dette oppstår et krav om en standardisering av metoder.

Journalistikk – en moderne virksomhet.

Schudson knytter utviklingen av objektive metoder i journalistikken til modernitetens lovnader om et opplyst samfunn. Jeg vil her definere det moderne og moderniteten som en historisk epoke, i likhet med Lundby (1993:49), Habermas (1996:39) og Høyer og Pöttker (se side 13). Det moderne samfunnet skiller seg fra tidligere samfunnsstrukturer på mange områder. En av de viktigste endringene i det vestlige moderne samfunn er måten mediene former samfunnet på. Mediene er med på å omorganisere tid og rom på en måte som endrer adferden til det moderne mennesket.

”By enabling individuals to communicate across extended stretches of space and time, the use of technical media enables individuals to transcend the spatial and temporal boundaries characteristic of face-to-face interaction. At the same time, it enables individuals to reorder the spatial and temporal features of social organization, and to use these reordered features as a means of pursuing their objectives” (Thompson 1995:31).

En av de viktigste konsekvensene av denne omorganiseringen av tid og rom er muligheten til å reflektere over egen kommunikasjon. I det flere lærer seg å lese og skrive, og skriften blir brukt til blant annet brevskriving og boktrykking, oppstår en ny bevissthet om det skrevne ordet. Når en skriver noe ned har man anledning til å tenke igjennom hva det er man skriver før mottaker leser hva som står. Kommunikasjonen blir bevart i et medium over tid, og gir muligheten til refleksjon over egen kommunikasjon både før det er kommunisert og etter at det er kommunisert.

Bevisstheten om kommunikasjon oppstår som resultat av oppbrytningen av tid og rom. Denne selvbevissthet består i særlig to ting som er særegent for journalistikken. For det første er det i større grad mulig å reflektere over hva man som journalist kommuniserer. Dette punktet vil jeg komme tilbake til, for hva man reflekterer over i det man kommuniserer avhenger også av punkt nummer to. For det andre har journalistikken større anledning til å undersøke andres kommunikasjon. Ved at kommunikasjonen er skrevet ned i medier, som er tilgjengelige for et økende antall mennesker, har man mulighet for å undersøke hva andre kommuniserer. Det finnes få andre yrkesgrupper som har tilgang til hverandres produkter på den måten journalister har. Det er rimelig å anta at de fleste journalister leser hverandres aviser i stor utstrekning, ikke bare for å finne ut hva de skriver om, men også for å finne ut

hvordan de skriver. Slik blir journalistikken selvrefererende ved at alle journalister låner av hverandre og det vokser frem konvensjoner, retoriske grep og genrer. Dette skjer ved hjelp av medier som utvider potensialet for kommunikasjon i tid og rom.

Men det er ikke bare journalistene som reflekterer over det skrevne, også kilder og publikum får med avisene en god anledning til å studere det journalistene skriver. I det en journalist skriver en sak, eller en kilde uttaler seg i media, oppstår det etter hvert en bevissthet om at det man sier til pressen har konsekvenser og betydning utover en vanlig samtale. ”Pressen oppnådde langsomt en erkjennelse av at tekstene intervensjoner i samfunnet, de har konsekvenser. Man ikke bare skriver, man skriver *for noen*” (Rasmussen 2004:28). *Noen* er ikke en bestemt person, men en gruppe mennesker, et ubestemt ”alle”. Journalistikk er på denne måten ikke bare periodiske nedtegninger for kommende generasjoner, men et samtidsskrift som har konsekvenser for den tiden den er en del av. Dette har tvunget frem et avgjørende fokus på en uavhengig og objektiv journalistikk. Bevisstheten om publiseringens konsekvenser forandrer skrivemåten til en mer objektiv journalistikk.

”[Erkjennelsen av at journalistikken har konsekvenser] gjør det desto viktigere å insistere på journalistikkens uavhengighet og objektivitet. Verden skal beskrives dekkende og relevant, og beskrivelsene skal erfares som faktiske i en eller annen forstand” (Rasmussen 2004:29).

Det er dermed det moderne samfunns selvbevissthet som er med på å skape grunnlaget for en objektiv journalistikk. Som Walter Lippmann var inne på (se side 28) er det bevisstheten om seg selv som en annen, som gjør det nødvendig med en objektiv oppfatning av ting utenfor en selv. Objektivitet blir viktig og mulig for journalistikken fordi man har tatt i bruk et medium som gjør det mulig å se seg selv utenifra. Denne selvbevisstheten er blant annet oppnådd gjennom periodiske nedtegninger, og slik blir etterrettelighet og presisjon mye lettere å forholde seg til enn tidligere muntlige og vanskeligere tilgjengelige skriftlige dokumenter. Kommunikasjonen er fanget på papiret. Både journalister, kilder og publikum kan studere hva som blir sagt. Dette gjelder både journalistenes måte å se egne tekster på, kildenes måte å se sine egne utsagn på, og publikums mulighet til å sette seg inn i saker på.

Dermed er vi tilbake til punkt én. Journalistene kjenner til nyhetenes potensiale i det de setter seg ned og skal begynne å skrive en sak. Og det er denne bevissthet som

nærmest tvinger frem et krav om objektivitet og uavhengighet. Journalistikken har en nær tilknytning til det moderne som en historisk epoke. Objektivitet er ikke noe journalistene finner på for å selge flere aviser men er noe som kreves av institusjoner som hevder å beskrive virkeligheten i moderne samfunnet.

Journalistikken under debatt. Kritikk av moderne norske medier

Odd Raaum setter 1972 som et startskudd for frigjøringen av pressen fra partiene (Raaum 1999). Men det skal vare helt frem til 1991 før alle aviser i Norge er formelt uavhengige av partiene. Objektivitet er et naturlig argument for en slik frigjøringsprosess, men overgangen fra parti til marked har nok i hovedsak andre årsaker enn internt profesjonsideologiske. I 1970 var allerede den moderne journalistikkens metoder etablert i norsk presse, også objektivitetsidealet. Fra etableringen av Norsk presseforbund i 1910 til Journalistakademiet i 1951 har det forgått en profesjonalisering av journalistiske metoder og arbeidsteknikker som blant annet inkluderer objektivitetsidealet. I tillegg til de momentene jeg har gjennomgått er etableringen av NRK i 1933 og dens status som folkeopplyser, med vektleggingen av en nøytral journalistikk, også avgjørende for en profesjonalisering av avispressen. Denne profesjonsideologien blir etter hvert utfordret i en rekke debatter, og jeg vil her trekke frem noen av de viktigste debattene knyttet til objektivitetsidealet.

Gudmund Hernes – Det mediavridde samfunnet.

Midten av 80-tallet var en periode som markerte starten for en rekke endringer i det norske medielandskapet. I 1981 ble radiomonopolet opphevet da man tillot lokalsendinger i FM-nettet. Dagbladet ble som andre aviser i Norge tabloid i 1983⁷. I 1985 var avisjournalistikken i all hovedsak frigjort fra partiene og avisene var blitt selvstendige aktører på det økonomiske markedet. Utover 70-tallet viser også samfunnsforskningen sin interesse for media. Den første maktutredningen (1972-1982), under ledelse av Gudmund Hernes og Johan P. Olsen, satte fokus på media som en maktinstitusjon i samfunnet. Universitetene i Oslo og Bergen opprettet etter

⁷ VG ble tabloid allerede i 1963. Overgangen fra storformat til tabloidformat har i utgangspunktet å gjøre med størrelsen på papiret avisen blir trykt på. Men særlig i mange vestlige land hvor man har et klart skille mellom en "tabloid" og en "seriøs" presse, er det tabloide også forbundet med innholdsmessige stiltrekk.

hvert egne medieinstitutter⁸ og medievitenskap ble etablert som fagfelt. Bastiansen og Dahl (2003) beskriver denne perioden i mediehistorien som *det store hamskiftet*. Gudmund Hernes artikkel ”Det media-vridde samfunn” (1977) satte i gang en større mediedebatt i flere aviser og tidsskrifter i årene som kom⁹. Artikkelen beskriver utviklingen i media som en informasjonsoverflod som resulterer i at journalistikken inntar nye strategier for å vinne lesere. Disse strategiene, som kjennetegner medievridningen, er tilspissing, forenkling, polarisering, intensivering og konkretisering av innhold¹⁰. Avisene og særlig NRK hadde på 70-tallet blitt anklaget for å være politisk vridd i sin dekning av politikken. Med denne artikkelen mener Hernes å vise at både NRK og avisene først og fremst er mediavridde. Dette begrunner Hernes med at modellene (eller metodene) media bruker legger rammer for hvordan politikere og andre maktinstitusjoner kan få uttale seg.

”I en tid da innslaget av vikarierende erfaring øker og det samme skjer med konkurransen om oppmerksomheten, blir likheten i fordeling av virkelighetsmodeller av sentral betydning. Men det betyr også at den *modell* mediafolkene har av sin egen virksomhet og dens virkning på oppfostring, politikk og sosial ulikhet i meget stor grad vil påvirke hvordan media *faktisk* fungerer” (Hernes 1977:13-14).

Et viktig poeng hos Hernes er at selv om journalistikken er uavhengig av politiske vridninger, påvirkes den av sin egen profesjonsideologi. Medias aktører er ikke uavhengig av seg selv og egne metoder. Den profesjonsideologiske modellen har en påvirkning for hvordan media faktisk fungerer og påvirker samfunnet. Videre setter Hernes spørsmålsteget ved medias virkelighetsmodeller. Han mener de er preget av en *ad-hoc-isme*, som tvinger politikere til brannslukking og raske beslutninger istedenfor en sterkere byråkratisk og demokratisk prosess. I 1977 var Hernes` argument at journalistikken var blitt *for* profesjonell, strømlinjeformet og effektiv. Det interessante her er at journalistikken ikke blir anklaget for å mangle objektivitet. Hernes` poeng er at journalistikken ikke har noen politisk ladede vinklinger, men tvert imot, er preget av sin egen mediavinkling. Objektivitet er en viktig del av denne formen som journalistikken forfekter.

⁸ Institutt for massemedia og kommunikasjon ble opprettet ved Universitetet i Bergen i 1986. Institutt for media og kommunikasjon på Universitetet i Oslo ble opprettet i 1987.

⁹ For en videre kontekstualisering av mediedebatten på 80-tallet: Se *Medier, makt og demokrati* av Tore Slaatta i Makt- og demokratiutredningens rapportserie. Rapport 6.

¹⁰ Disse kjennetegnene ligner på dem Matheson fant i en amerikansk lærebok i 1903 (se side 26).

Hans Skjervheim – Tabloidisering er ikke modernisering, men objektivisme.

Hans Skjervheim meldte sin interesse i denne debatten etter at Hans Fredrik Dahl og Per Olav Reinton hadde forsvart mediene mot Hernes' hypoteser, ved å vise til at mediene var i en moderniseringsprosess som var positiv for samfunnet¹¹. Skjervheim forsøker å tilbakevise en slik moderniseringsprosess ved å gjøre et skille mellom klassisk journalistikk og en ny mediaideologi. Den klassiske journalistikken tufter Skjervheim på modernitetsteorier, forankret i Kants filosofi og Habermas' teorier om kommunikativ handling (jf. min forståelse av moderniteten som en historisk epoke, se side 30). Mens den nye mediaideologien utelukkende består av en tabloidisering av journalistikken og ikke har noe med en moderniseringsprosess å gjøre, er derimot denne nye ideologien et uttrykk for et positivistisk kunnskapssyn som i siste instans resulterer i en objektivisme, et overforbruk av objektive metoder (det moderne hos Dahl er mer i betydning av *det siste nye* og er ikke den samme grad knyttet opp til det moderne som en historisk epoke). Essensen i Skjervheims kritikk er at journalistikken er i utvikling vekk fra den klassiske [moderne] journalistikken mot en mediaideologi han karakteriserer som tabloid. Man har i følge Skjervheim forlatt de moderne idealene om opplysning og fornuft, og står igjen med en mer eller mindre umiddelbar refleksjon om saker som "selger", mer enn de "opplyser" og driver frem en offentlig samtale. Skjervheims kritikk hviler på to forutsetninger. For det første at det fantes en *moderne* journalistikk før 1980-tallet som nå forvitrer, og for det andre at objektivitet kan forstås som noe annet enn kunnskap uavhengig av subjekter. At det fantes en moderne journalistikk før 1980 bekreftes i den historiske utgreiingen av objektivitetsidealet jeg har gått igjennom ovenfor. Den andre forutsetningen kan man finne en forklaring på i Skjervheims øvrige filosofiske tekster. Skjervheim var en sentral skikkelse i positivismestriden i Norge, og hans mediekritikk kan sees som en parallell til de argumenter han førte mot positivismen. I sin magisteravhandling som fikk internasjonal anerkjennelse, *Objectivism and the study of man* (1959), er det et avgjørende poeng at også objektiv kunnskap i humanvitenskapen må ta inn over seg subjektets forhold til objekter utenfor seg selv, og at dette er en mer grunnleggende erkjennelse enn naturvitenskapens naive empirisme.

"natural science is concerned with objects in the world. The Subject, or subjects for which there is a world, or worlds, are left out from the focus of attention, except as sources of mistakes (for example the personal equation in astronomy)" (Skjervheim 1959:9).

¹¹ (Reinton 1984), (Eide og Rasmussen 1985), (Skjervheim 1985), (Dahl 1986a), (Dahl 1986b) og (Skjervheim 1987)

Med referanser til Husserl og Natrop kaller Skjervheim denne objektivering for *objektivisme*. Man setter parentes rundt subjektet som forstår og ser utelukkende på kunnskap som kunnskap i seg selv. Via fenomenologien setter Skjervheim opp et klart skille mellom objektivisme og objektivitet.

”Objectivism, which must not be confused with objectivity, means just this: to treat everything as an object in the world, or as relations between such objects, exclusively” (ibid.).

Objektivismen skiller seg fra objektivitet ved at man ikke setter kunnskapen i relasjon til et subjekt. Og denne manglende relasjonen til subjektet kan vi finne igjen i Skjervheims mediekritikk.

”Tabloid-journalistikken forvandlar lesaren til objekt som skal påverkast, blikkfangast, få innplugga «informasjonar» så fort og effektivt som mogleg. [...] At lesaren ikkje er ei maskin, men eit individ med eit refleksivt forhold til seg sjølv og omverda, noko som gjer at han t.d. kan få distanse til heile den nye mediestilen, dette er noko som teoretikarane for den nye journalistikken har oversett” (Skjervheim 1987:19)

Tabloidjournalistikken og objektivismen har mistet den refleksiviteten som var utgangspunktet for utviklingen av objektivitetsidealet til å begynne med, slik Schudson og Lippman beskriver den (se side 28). I den nye mediaideologien mister forholdet mellom journalister, kilder og lesere betydning i en fremstilling av en sak fordi man objektiverer dem og setter sitt eget forhold til disse i parentes. Per Olav Reinton, en av Skjervheims motdebattanter, er en av teoretikerne som overser at det dreier seg om refleksive individer. Reinton beskriver at ”lykken er å frigjøre seg fra kildene” (Reinton 1984:28). Slik skal man kunne drive en mer kritisk journalistikk. En slik frigjøring/objektivering er i følge Skjervheim, å gjøre seg fremmed for sine egne. Journalister, kilder og lesere står i et gjensidig avhengighetsforhold til hverandre. Å behandle kilder utelukkende som objekter i verden uten å ta innover seg sin egen relasjon til disse objektene er for Skjervheim en form for *instrumentalisme*. Ved å sammenligne tabloide journalistiske metoder med et positivistisk kunnskapssyn, greske sofister og instrumentelle handlinger, tydeliggjør Skjervheim hvordan journalister er avhengig av den virkeligheten de lever i og er en del av. De er ikke bare tilskuere til en utvikling, men deltagere i en prosess. Den nye mediaideologien baserer seg på alt for grove forenklinger og generaliseringer av virkeligheten og et alt for lite reflektert forhold til sin egen posisjon i kommunikasjonen av andres budskap. Og kanskje det mest interessante er at Skjervheim skiller dette fra den opprinnelige intensjonen om en objektiv og saklig

fremstilling av saker, slik for eksempel Lippmann beskriver det (se side 28). Skjervheims kritikk gir et utkast til en filosofisk forankring av journalistikken gjennom fenomenologiske begreper, men denne forankringen blir dessverre aldri gjennomført, da han bare skrev tre korte artikler om emnet.

Martin Eide – Journalistikken er offer for sin egen suksess

Skillet mellom en opplysende moderne (klassisk) journalistikk og en tabloid, polariserende mediaideologi er blitt fulgt opp av Martin Eide, blant annet i ”Det journalistiske mistaket” (Eide 2004a)¹². Som en analogi til Skjervheims instrumentalistiske mistak, definerer Eide fem instrumentelle mistak han mener journalistikken begår. Et viktig poeng i Eides essay er at disse mistakene har vært en suksess. Journalistikken har vunnet fram med sine budskap (jf. Hernes informasjonsoverflod), og avisenes eiere har tjent penger på journalistikken. Norge er et land hvor en stor del av befolkningen leser aviser. Eides bekymring er at mediene inneholder for mye karneval og ”stor ståhei for ingenting” mens de viktige beslutningsprosessene og diskusjonene trekker seg tilbake fra det offentlige rom. Grunnen til dette mener Eide ligger i den journalistiske profesjonsideologien.

”Den får lett øye på at informasjonsrådgivning og PR er en trussel mot demokratiet, men ser ikke at journalistikk kan være en like stor fare. Paradoksalt nok ser ikke den journalistiske profesjonsbygger at vi her kan ha å gjøre med en journalistikkens seier som kan bli et stolt nederlag” (Eide 2004a:40).

Igjen er det altså den journalistiske profesjonsideologi som er fokus for kritikken. Metodene og måten ting gjøres på i journalistikken anklages for å være for instrumentalistiske og dogmatiske.

Olof Petersson – Journalistene som klasse

Den som trekker denne kritikken lengst er den svenske medieforskeren Olof Petersson som introduserer begrepet *journalisme* i sin artikkel ”Journalistene som klass. Journalismen som ideologi” (Petersson 1994). Han kaller den journalistiske ideologi for *journalisme* og kritiserer journalistene for å ha en spesiell oppfatning og virkelighetssyn. Dette fordi de har for stor tro på sine håndverksmessige og profesjonsideologiske synspunkter. Petersson skiller mellom journalistikk og *journalisme*. Journalistikk er yrkesnormen i mer teknisk mening, begreper og regler som gjør at man kan skille mellom god og dårlig journalistikk. *Journalisme* er en

¹² Første gang trykt i Atle Møen og Rasmus Slaattelid (red.) *Det sivile samfunnet*. Oslo : Aschehoug 1999 på bakgrunn av innlegg ved Skjervheim-seminaret på Voss i september 1998.

”alldeles bestämd uppfattning om samhället” (Petersson 1994:29). Journalismens verdensbilde består av makthavere, det uvitende folket og journalistene; kilder, publikum og journalister. Journalismens ideologi er å gripe inn mellom makthaverne og folket, og formidle tolke og omtolke slik at makthaverne ikke begår maktovergrep mot folket. Journalisten har tatt sitt samfunnsoppdrag svært alvorlig og tillater derfor seg selv å bruke alle midler som han har til rådighet for å jakte på makthaverne. Petersson ser journalismen som et uttrykk for at de journalistiske metodene har blitt til en populistisk ideologi.

Sammendrag av debatten

Parallelt med skepsisen til profesjonsideologien vokser også kritikken av objektivitetsidealet. Så lenge objektivitetsidealet har eksistert, har journalistikken blitt kritisert for ikke å være objektiv nok. Men som vi ser av de utvalgte artiklene jeg har presentert er det ikke *mangelen* på en objektiv journalistikk som kritiseres. Snarere tvert imot. Journalistikken er blitt ”mediavridd”, ”instrumentell”, ”offer for sin egen suksess”, ”ideologisk”, den er rett og slett blitt *for* objektiv (jf. Skjervheims *objektivisme*).

Journalistikknestor Odd Raaum ser objektiveringen som en kamouflasjeteknikk for den journalistiske vinklingen. Raaum ønsker å kvitte seg med det han kaller for journalistikkens autonomimyte, fordi han mener journalistikken ikke blir holdt ansvarlig for sine egne nyheter.

”*objektiveringen* [...] er en samlebetegnelse på en del teknikker som er egnet til å nedtone eller kamuflere det subjektive elementet i journalistikken. Tanken om oppdraget uttrykker i seg selv er en form for objektivering av det journalistiske ansvaret. Journalisten oppfattes som en eksekutør av en ordre som er gitt av samfunnet. Han er «satt til» å utføre en jobb som krever hans ekspertise, vel å merke uten at hans egne sympatier eller antipatier blir involvert. Oppdragsgiveren har ansvaret for bestillingen” (Raaum 1999:68).

Slik benytter journalistene seg av objektivitetsidealet som et strategisk ritual, et begrep introdusert av den kanadiske sosiologen Gay Tuchman (1972). Gjennom bruken av blant annet ekspertkilder kan journalistene fremtre som verdinøytrale utøvere av en ekspertjobb i samfunnets tjeneste. Nyheter blir fortolket som et objekt som eksisterer uavhengig av journalistene. Via retningslinjer for hva som er en god sak, vil man uavhengig av hvilken journalist som skriver saken få den samme teksten. Gay Tuchman mener en slik håndtering av nyheter forutsetter at nyhetene har tatt fatt på sitt eget liv, som om nyhetene eksisterer for seg selv.

”Tuchman termed the ‘strategic ritual’ of objectivity: deferring to expertise, presenting both sides of the story, providing intuitively persuasive supporting evidence, and generally obscuring the reporter’s own hand. With the resultant story being defensibly objective and factual, news takes on a life of its own” (Cook 1998:74).

Objektivitetsidealet fritar tilsynelatende journalisten for moralsk ansvar. Ved at nyhetene tilfredsstillende objektive kriterier er avisene *nødt* til å skrive om de samme sakene, hvis ikke tar de ikke vare på sitt samfunnsoppdrag. Den journalistiske profesjonsideologien er derfor blitt flinke på å *ikke* bedømme hva som er rett og galt. Derimot er det en viktig journalistisk ”sans” å avgjøre hva som er *viktig* og *uviktig*. Spørsmålet som stilles blant annet av Ettema og Glasser er om det er mulig å skille de to former for avgjørelser fra hverandre. ”Is it possible to know and tell what is *important* about human affairs without also knowing and telling what is *right*?” (Ettema og Glasser 1998:10). Ettema og Glassers undersøkelser av Pulitzer prizes metoderapporter viser at de færreste journalister er villig til å skille mellom rett og galt, men dømmer heller mellom viktig og uviktig. Man får dermed en diskusjon om nyhetsverdier i stedet for moral, en diskusjon om profesjonelle normer i stedet for en diskusjon om politiske prioriteringer.

”By steadfastly maintaining that their judgments concern not ‘right and wrong but important or unimportant’ and that their procedures ‘simply bring something to light,’ these reporters claim that their reporting involves no exercise of conscience but only application of empirical method—and that their finished reports are not moral discourse but simply information. In this way reports defend, or at least defer to, the enduring ideal of objectivity in journalism” (Ettema og Glasser 1998:9).

Objektivitetsidealet sørger for at det er de faglige kriteriene som avgjør om en sak er viktig eller uviktig, og ikke de politiske eller økonomiske.

”Production values, it appears, are at least as important to journalists—probably more so—as political values. After all, in the words of ABC’s political director, Hal Bruno, ‘Politics is what I cover. Journalism is my life.’ [...] Such bias—and such power—can be wielded by journalists, not in spite of but because of the power of objectivity. Reporters engage in explicit exclusion of values, by adhering to objectivity, disregarding the implications of their coverage, and by ignoring their own personal points of view. But they end up implicitly including other values, those that are inherent in work routines and the definitions of what makes for a ‘quality’ story. The taken-for-granted aspect of news, newsmaking and newsworthiness [...] all contribute to journalists’ nonconsciously biased accounts even (or especially) while they apply disinterested an apparently content-neutral criteria of objectivity and quality” (Cook 1998:89-90).

Journalisten kan for eksempel ikke ta stilling til om det er best å kjøre bil på bensin, biodiesel eller batteri, bare fortelle hva andre mener om det. Rasmussen kaller dette for et ”hemmelig paradoks” mellom konstruksjon og beskrivelse. Journalistene er

observatører som ikke skal intervensere i saker de skriver om, samtidig som det å fremstille en sak er med på å framheve meninger som intervenserer i sakens gang.

”I paradokset mellom konstruksjon og beskrivelse har [journalistikken] reflektert frem et utall presentasjonsmetoder, og slik skjelnet det publiserbare fra det ikke-publiserbare. Her spiller i første rekke faglige forventinger om formidlingens suksess inn” (Rasmussen 2004:161-162).

Disse refleksjonene om hva som legges til grunn for de valgene som er gjort, de journalistiske metoderapportene, holdes ”hemmelig” i den forstand at metodiske valg ikke blir gjort rede for i nyhetene. ”Det er foretatt en journalistisk vurdering” heter det ofte, uten at noen egentlig er helt klar over hva det innebærer. Nyheten gir inntrykk av å være et resultat av umiddelbar observasjon og tildekker på den måten sin tilblivelse. Dette fratrar journalistene og redaksjonen ansvaret for at det som står på trykk fordi det tilsynelatende kun er ren *informasjon* som blir formidlet, mens det i realiteten er *kommunikasjon* av andres budskap.

Oppsummering 1.1

Objektivitetsidealet etableres i Norge mellom 1920 og 1950 og innebærer et skille mellom kommentarer og nyhetsstoff. Idealet er et resultat av, blant annet en økt refleksivitet i kommunikasjonsprosessen etter at avisopplagene begynner å øke og det offentlige rommet utvides. Jeg har påpekt at objektivitetsidealet i journalistikken derfor var ment som et forsvar *mot* en type naiv empirisme som tidligere eksisterte i journalistikken under begrepet realisme. Objektivitet er en konsekvens av en erkjennelse om at informasjon sendt via journalistikken blir påvirket av den journalistiske behandlingen. Dette gjorde at man stilte strengere krav til journalistikkens metoder for innsamling av fakta, slik at metodene ble mer pålitelige. Typisk for den historiske perioden hvor objektivitetsidealet ble innført var en sterkt tro på naturvitenskapens fremskritt og muligheter til å *kartlegge* sannheten. Slik har vitenskapen også her vært en inspirasjonskilde for utformingen av et journalistisk objektivitetsideal. Likevel har vi sett at denne metodiske tilnærmingen til fakta er blitt kritisert for å være *for* dogmatisk og instrumentell. Problemet som reises er ikke at journalistikken mangler en objektiv tilnærming til fakta, men at objektivitet blir forstått som den samme realismetankegangen den i utgangspunktet skulle forsvare journalistikken mot. Problemet er derfor måten objektivitetsidealet håndteres på. Journalistene står ovenfor et dilemma mellom beskrivelser av virkeligheten og konstruksjonen av nyheter. Kritikken av journalistikken de siste 30 årene påpeker at

den håndterer problemet ved å innta en instrumentell holdning til objektivitet, og gjør det til et strategisk ritual som fratar journalistikken ansvar for egen nyhetsproduksjon. Dette gjør ikke nyhetene usanne, men faren er at nyhetene kan bli uvesentlige med en dogmatisk holdning til objektivitetsidealet. Samtidig er objektivitet viktig for journalistikken for å legitimere den som noe mer enn rene meningsytringer. Det er derfor ønskelig å håndtere objektivitetsidealet på en måte som både kan håndtere ønske om å fortelle noe vesentlig og sant.

1.2 En undersøkelse av pensumlitteraturen i journalistikkutdanningene

Den historiske diskusjonen har gitt grunn til å tro at håndteringen av objektivitetsidealet har problematiske sider. For å finne ut hvorvidt dette stemmer har jeg gjennomført en undersøkelse som har hatt som mål å finne ut hvordan objektivitetsidealet presenteres for journalistikkstudenter i Norge i 2008.

Utdanningsinstitusjonene er steder der objektivitetsidealet med sannsynlighet vil bli diskutert inngående. Ved å se på pensum tilknyttet de ulike utdanningene vil jeg finne ut om det finnes en samlet pensumkanon, eller om det er store sprik i hva studenter blir undervist i, på de ulike utdanningene. Dette vil kunne si noe om hvorvidt det finnes ett ideal, hvor sterkt det står og hva dette idealet faktisk innebærer. Pensumet til utdanningsinstitusjonene har en sentral posisjon i forhold til hvilke kunnskaper journalistikkprofesjonen ser på som viktige. Problemstillingen i denne undersøkelsen er derfor: Hva sier de mest brukte pensumbøkene i journalistutdanningene om håndteringen av objektivitetsidealet? I tillegg vil jeg følge opp problemstillingen i del 1: Hvorfor er objektivitetsidealet viktig for journalistikken? Jeg vil først redegjøre for utvalget og metoden jeg har valgt i denne undersøkelsen, deretter vil jeg presentere resultatene, og til slutt diskutere funnene.

Utvalg og Metode

Undersøkelsen baserer seg på informasjon om norske journalistikkstudier hentet på internett i tidsrommet 2. september 2008 og 26. september 2008. Alle studiene har åpne hjemmesider hvor de legger ut informasjon om pensum til alle emner. Jeg har i utgangspunktet forsøkt å benytte meg av emner og pensumlistor til studier som foregikk høsten 2008 eller våren 2009, men det har flere ganger vært tilfelle at pensum til disse emnene ikke var klar på tidspunktet informasjonen ble uthentet. I de

tilfeller har jeg brukt informasjon om emne og pensum fra forrige gang kurset ble holdt, våren 2008 eller høsten 2007. Der jeg har vært i tvil om hva som er pensum til hvilke emner har jeg tatt kontakt med fagansvarlige for emnene via telefon. Hvilke journalistikkstudier som tilbys i Norge har jeg funnet på www.samordnaopptak.no og www.utdanning.no.

Utvalget er foretatt på basis av a) hvilke studier som er de mest sentrale b) hvilke emner som er sentrale i studiene, og c) hvilke pensumbøker som er sentrale på de mest sentrale emnene. Jeg vil nå gå igjennom hva jeg har lagt til grunn for de ulike valgene.

a) Hvilke studier som er tatt med i undersøkelsen har vært en normativ avgjørelse. Jeg har på en oversikt fra Samordna opptak¹³ søkt på utdannelser som inneholder journalist*, media*/medie*, tv*/fjernsyn* eller radio* i tittelen på fagene. Jeg har totalt funnet én masterutdanning, 56 utdannelser til bachelorgrader, i tillegg til en rekke årsstudium på høyskole, folkehøgskoler og institutter. Ut fra disse utdannelsene har jeg foretatt et normativt utvalg på bakgrunn av hvilke utdannelser jeg mener er mest relevante. Relevant i denne sammenhengen vil si at utdannelsen utdanner journalister til avis, nett, radio og/eller fjernsyn og har et hovedfokus på den håndverksmessige delen av journalistikken.

Jeg har valgt å analysere pensumet på ni bachelorgrader på høyskolenivå. Disse danner utvalget i denne undersøkelsen: Journalistikk ved høyskolen i Oslo, Fotojournalistikk ved høyskolen i Oslo, Journalistikk ved høyskolen i Bodø, Journalistikk ved høyskolen i Volda, Journalistikk radio- og fjernsynslinje og Journalistikk avis- og nettavislinje ved Mediehøgskolen Gimlekollen, Journalistikk ved Universitetet i Bergen, Journalistutdanningen ved universitetet i Stavanger, Journalistikk med økonomi ved Handelshøgskolen BI. Underveis i undersøkelsen viste det seg at utdanningene med flere linjer hadde så likt studieløp og pensumlitteratur at det ville være hensiktsmessig å slå dem sammen. Derfor har Journalistikk og Fotojournalistikk ved Høgskolen i Oslo blitt slått sammen. Det samme gjelder Journalistikk radio- og fjernsynslinje og Journalistikk avis- og

¹³ Se Samordna opptak http://www.samordnaopptak.no/arkiv/statistikk/08/SO45_supp.xls

nettavislinje ved Mediehøgskolen Gimlekollen. Jeg står derfor igjen med et utvalg på syv utdannelser jeg anser for å være de mest relevante for å ta en utdanning som journalist.

b) Det andre utvelgelsesleddet er hvilke emner som er mest sentrale. Oppbyggingen av bachelorutdannelsene er relativt like. De har alle en hoveddel på om lag tre semestre som består av ”håndverksfag”. Dette er fag som gir studentene journalistiske ferdigheter. ”Håndverksfagene” er obligatoriske. Den nest største delen av studiet er valgfag, her kan de fleste studenter velge fritt mellom høgskole- og universitetsfag. Disse fagene består av om lag to semestre. ”Journalistikk med økonomi” kan ikke velge, men har en spesialtilpasset utdanningsplan i økonomiske fag som tilsvarer de andre utdanningens valgfagdel. Mediehøgskolen Gimlekollen tilbyr kun ”tverrkulturell kommunikasjon” eller ”kommunikasjon og livssyn” som ettårige valgfag. Den tredje delen av journalistutdanningen er fordelt mellom obligatoriske medievitenskapelige temaer, praksis og valgfag i spesialiserte temaer, som bildeteori eller krigsjournalistikk. Jeg har kun tatt utgangspunkt i obligatoriske ”håndverksfag”, fordi dette er fag som alle studenter må igjennom, uavhengig av studiested. Deretter har jeg sett bort fra emner med klart medievitenskapelig preg, fordi de tar for seg samfunnet som helhet. Jeg vil vite hva journalistikkstudenter lærer om hvordan de skal gjennomføre sitt arbeid, ikke hva journalistikken betyr for samfunnet. Jeg har også sett bort fra emner som er av teknisk art, som å lære seg å fotografere, bildekomponering, sjangerlære etc. Det betyr at jeg står igjen med obligatoriske emner som omhandler journalistikk i praksis, og refleksjoner rundt profesjonen, ofte kalt metodefag. Det viktigste med denne delen av utdanningen er at den er noe alle studentene må igjennom, og at det er mest sannsynlig at det er her en diskusjon om objektivitet vil være aktuell.

c) Den tredje og siste del av utvelgelsen består av å finne ut hvilke pensumbøker som er mest sentrale. I denne utvelgelsen har jeg sammenlignet samtlige bøker på alle pensumlistene i de obligatoriske fagene fra de 7 utdanningene og sett etter hyppigheten av bøkens forekomst. Flere steder har samme pensumbok vært pensum flere ganger i løpet av en utdanning, eller ulike deler av en bok har vært pensum i ulike emner. Det eneste som kreves for at en bok skal finnes på min liste er at den er satt opp i pensumlisten. Det kan være et kapittel eller det kan være hele boka. Dette

gjør at det finnes en feilmargin. Ulike kapitler kan bli satt opp ulike steder og derfor telle som to ganger selv om hele boka ikke har vært pensum mer enn en gang. Denne feilmarginen utjevnes når man ser på hvor mange utdanninger som har pensumboken. Her blir det maksimale antallet for en bok like mange som det antallet utdanninger som er med i undersøkelsen, uavhengig av hvor mange emner boka er satt opp på. Det har likevel forekommet at en og samme bok har vært satt opp flere ganger som pensum i det samme studiet. Ulike utgaver av samme bok er slått sammen.

Utvalget

Pensumbøker fordelt på utdanninger.

Bøker	HIO	UIB	HiVold a	HiBodø	UIS	MhG	BI	Totalt	Antall studier
Brurås (2002:2006)	2	1	1	3	3	1	1	12	7
Østlyngen, Øvrebø (1998:1999:2006)	1	2	1	2	3	1	1	11	7
Lamark (1995)	1	1	1	1	1	1	1	7	7
Fossum, Meyer (2003)	1	1	1	1	2	0	2	8	6
Vær varsom-plakaten	1	0	1	0	2	1	1	6	5
Bech-Karlson (2000)	0	1	0	1	1	1	1	5	5
Eide, Nyre (2004)	1	0	1	2	1	2	0	7	5
Vestad, Alme (2002)	2	0	2	3	2	0	0	9	4
Wiedswang (1998)	1	0	1	0	0	1	1	4	4
Allern (1997)	1	0	1	0	0	0	1	3	3
Hansén, Clas (1999)	1	0	1	0	0	0	1	3	3
Lamark (2001)	1	1	1	0	0	0	0	3	3
Sundvor (2000:2008)	1	0	1	0	0	0	1	3	3
Kallevik (2004:2005)	1	0	1	0	0	1	0	3	3

Figur 2: Tabellen er et utdrag. Se Vedlegg 1 for hele utvalget. Tallene viser hvor mange ganger en bok er satt opp på en pensumliste. Siste kolonne, "Antall studier", angir hvor mange utdanninger den tilhørende pensumbok har vært oppført på.

Jeg fant totalt 187 ulike pensumbøker. Det gir et snitt på om lag 43 pensumbøker per utdannelse. Kun tre av bøkene går igjen på alle studiene. I tillegg er det seks av bøkene som er på 6, 5 eller 4 av studiene. Deretter er enda 14 ulike bøker på tre av studiene, 23 ulike bøker som er pensum på to av studiene. Da står vi igjen med hele 141 bøker som kun er pensum på ett av de syv utvalgte studiene. Vi kan med dette slå

fast at det er en forholdsvis liten del av journalistikk-literaturen som er felles. De ulike studiene har veldig ulikt pensum. De få bøkene som har blitt pensum på alle utdannelsen er viktige. Mitt utvalg vil være de ni bøkene med flest pensumoppføringer. Felles for disse er at de er pensum på flere enn tre utdannelse. Tre bøker gikk igjen i alle studiene.

Brurås (2006) *Etikk for journalister*,

Østlyngen og Øvrebø (2000) *Journalistikk : Metode og fag*,

Lamark (1995) *Portrett-intervjuet: om metode og sjanger*.

Seks bøker gikk igjen i flere enn tre av studiene:

Fossum og Meyer (2003) *Er nå det så sikkert? Journalistikk og kildekritikk*,

Vær varsom-plakaten (2007),

Bech-Karlsen (2000) *Reportasjen*,

Eide og Nyre (2004) *Radiatorradio : lyd i journalistikk*,

Vedstad og Alme (2002) *Mediespråk : Form og formidling i journalistikk*,

Wiedeswang (red.) (1998) *Angst og Bæven : Gonzo på norsk*.

Presentasjon av pensum

Jeg vil nå gå kort gjennom de ni utvalgte bøkene og gi en beskrivelse av hver enkelt av dem. I tillegg vil jeg vise i hvilken grad de tar opp problemstillinger omkring objektivitet. Til slutt vil jeg gi noen oppsummerende betraktninger.

Vær varsom-plakaten

Vær varsom-plakaten er ingen bok, men en plakat som formulerer de etiske normene for journalistikken, utgitt av Norsk presseforbund. Den er en selvsagt del av ethvert pensum i journalistikk. Plakaten ble første gang vedtatt i 1936 og er siden revidert hele ti ganger av Norsk presseforbund, sist gang i 2007 (med virkning fra 1. januar 2008). Den enkelte redaktør og medarbeider har ansvar for å kjenne pressens etiske normer og plikter å legge dette til grunn for sin virksomhet. Normene gjelder hele den journalistiske prosessen, fra innsamling av materiale til presentasjon. Plakaten nevner ikke ordet objektivitet, men bruker formuleringer som en fri og uavhengig presse, integritet, troverdighet og habilitet. Den legger vekt på at det er pressens rett til å informere om det som skjer i samfunnet og avdekke kritikkverdige forhold, samt "... ivareta viktige oppgaver som informasjon, debatt og samfunnskritikk. Pressen har et spesielt ansvar for at ulike syn kommer til syne" (Vær varsom-plakaten §1.4). Dette

gir uttrykk for at sannhet og oppriktighet har stor betydning i journalistikken, men uten eksplisitt kreve at det skal ligge et krav om objektivitet i bunn.

Åtte bøker

Svein Brurås (2006) *Etikk for journalister* har en teoretisk tilnærming til problemstillingen: Hva er god presseetikk?

”Boka er et forsøk på å beskrive den faktiske presseetikken i Norge, slik den til daglig praktiseres av mediene. Det ligger ingen undersøkelse av journalisters holdninger og praksis til grunn for boka (selv om vi på enkelte områder referer til slike undersøkelser). Det er idealene, de pressetiske normene og prinsippene vi formidler” (Brurås 2006:14).

Brurås sin bok er bygget opp rundt Vær varsom-plakaten, Tekstreklameplakaten og uttalelser fra Pressens faglige utvalg. *Etikk for journalister* gir en god diskusjon av objektivitetsidealet, i tillegg til begreper som journalisters integritet og deres forhold til kilder.

Østlyngen og Øvrebøs (2000) *Journalistikk. Metode og fag* er, som tittelen sier, en metodebok. Den har et langt mer praktisk utgangspunkt.

”Forholdet mellom virkeligheten der ute og journalistikkens innhold er komplisert. I denne boka forsøker vi å vise fram arbeidsmetoder og teknikker som journalister bruker for å finne ut av verden rundt seg slik at innholdet kan få en kvalitativ virkelighetsforankring” (Østlyngen & Øvrebø 2000:89).

Forfatterne tar utgangspunkt i egne erfaringer som journalister og lærere, i tillegg til analyser av metoderapportene som sendes inn til den årlige SKUP- konkurransen (Stiftelsen for en kritisk og undersøkende presse). *Journalistikk. Metode og fag* går grundig igjennom de ulike fasene av nyhetsproduksjonen, men legger større vekt på innsamling av materiale, hvordan velge og finne kilder og hvordan finne ideer til nyheter, enn selve produksjonen av teksten. Boken tar også opp diskusjonen om objektivitetsidealet og journalisters virkelighetsoppfatning.

Hege Lamarks (1995) *Portrett-intervju : om metode og sjanger* er en bok om portrett-sjangeren, og gir en praktisk innføring i hvordan planlegge og gjennomføre et portrettintervju. Boken gir i et begrenset omfang beskrivelser av kildearbeid/research, observasjon og pressetiske problemstillinger, men da tett knyttet opp til portrettintervjuet spesielt. *Portrett-intervju* presenterer ingen diskusjon av objektivitetsidealet. Det mest interessante med denne boken i denne sammenhengen

er at portrettintervjuet er en sjanger hvor journalisten må tolke og forstå og gjerne er en del av teksten som formidles.

Fossum og Meyers (2003) *Er nå det så sikkert? Journalistikk og kildekritikk* er en innføringsbok i kildekritikk. Boken setter seg fore å være ”direkte praksisveiledende, men som samtidig tar opp noen teoretiske problemer underveis” (Fossum & Meyer, 2003:11). Boken baserer seg på forfatterenes erfaring som journalister og lærere, og også utredninger om kildekritikk skrevet for historikere, i tillegg til lærebøker i journalistikk. *Er nå det så sikkert?* gir gode definisjoner på journalistikk og diskuterer objektivitetsidealet. Også denne boken fokuserer på innsamlingen og analysen av kildematerialet i journalistikken.

Jo Bech-Karlsens (2000) *Reportasjen* er en reflekterende bok om reportasjen, med utgangspunkt i at reportasjen er journalistikkens ”urform”.

”Reportasjen er presset mellom gammeldagse forestillinger om objektiv virkelighetsskildring og moderne forestillinger om at virkeligheten bare bor i språket, teksten og bildene. [...] Reportasjen kan ikke leve med noen av [disse ytterposisjonene], men bestående reportasjeteori har ikke løst dilemmaet” (Bech-Karlsen 2000:forordet).

Bech-Karlsen gjør et forsøk på å gi særlig reportasjen, men også journalistikk som helhet et sterkere teoretisk grunnlag. *Reportasjen* går langt i diskusjonen av objektivitetsidealet og forsøker og gi journalistikken en virkelighetsforankring.

Eide og Nyres (2004) *Radiator : Lyd i journalistikk* er en bok om stemninger i radio og lydjournalistikk. ”Målet er å [...] inspirere til kreativitet og produksjon av innlevingsrike forteljingar frå verkelegheita” (Eide & Nyre 2004:13). Boka viser til konkrete eksempler fra samtiden og argumenterer for påvirkningen medielyd har på lytterne og de kulturelle omgivelsene. Boken fokuserer mer på tekniske aspekter omkring lyd, enn journalistiske avveielser. Kapittelet ”Ei kjensle av verkelegheit: nyheitsarbeid” gjør et forsøk på å definere virkeligheten. Gjennom analyser av eksempler viser forfatterene hva de mener er en god oppfatning av virkeligheten. Men de trekker få konklusjoner og fører ingen diskusjon av objektivitetsidealet.

Vedstad og Almes (2002) *Mediespråk : Form og formidling i journalistikk* tar for seg journalisten som en språklig formidler. Boken forsøker å skape bevissthet rundt språklige formuleringer i det journalistiske arbeidet.

”I denne boka finn du modellar for korleis journalistiske saker kan formidlast, ideal for form og for språkbruk. I dette ligg det også haldningar til handverket journalitikk og verktøyet språk” (Vestad & Alme 2002:11).

Boken tar for seg både skrift og tale, og er både reflekterende og praktisk. *Mediespråk* fokuserer på det siste leddet i produksjonen av en nyhet: formidlingen, og tar ikke opp diskusjonen om objektivitet eller virkelighetsoppfatninger.

Wiedswangs (1998) *Angst og Bæven. Gonzo på norsk* er en samling artikler som går under sjangeren ”gonzo”. Gonzo betyr egentlig vill eller gal, men er i denne sammenheng en betegnelse på en type journalistikk som er skrevet på en meget personlig måte. Stilen er vanskelig å definere men kjennetegnes ofte av at reporteren inkluderer seg selv i artikkelen gjennom et førstepersonsnarrativ. Gonzo favoriserer stil framfor presisjon, og bruker ofte personlige erfaringer og følelser for å dekke en hendelse. Bruk av humor, sarkasme og overdrivelser er ikke uvanlig. Likevel kan gonzojournalistikken sees på som et forsøk på å gi en sannhetsbetinget framstilling av virkeligheten uten objektivitetsidealets formalistiske krav til journalistiske metoder. Wiedswang gir noen forklaringer på gonzo før han presenterer norske og internasjonale gonzotekster. Boken nevner ikke objektivitet eksplisitt, men er et klart uttrykk for et alternativ til en formalistisk journalistikk.

Sammendrag

Det er en stor variasjon i utvalget av pensumbøker. Alle bøkene har ulike problemstillinger og innfalsvinkler til faget. De fleste bøkene fokuserer i hovedsak på avisjournalistikken, med *Radioradio* som unntak. I utvalget er det fire av bøkene som tar opp objektivitetsidealet til diskusjon. Disse fire er *Etikk i journalistikken*, *Journalistikk metode og fag*, *Er nå det så sikkert?* og *Reportasjen*. Vi kan foreløpig slå fast at objektivitet er et tema i journalistutdanningene. Tre av bøkene dreier seg om sjangere der journalisten er en deltagende observatør og har en direkte fortolkende posisjon. Disse tre er *Reportasjen*, *Portrett-intervjuet* og *Gonzo på norsk*. Men det er ingen av bøkene som dreier seg utelukkende om den klassiske nyhetsartikkelen. Dette tolker jeg som et uttrykk for at journalistikken som gir den subjektive journalisten

plass blir prioritert i utdannelsene. Boka *Mediespråk* skiller seg ut fordi den fokuserer på formidlingen, og konsekvensene av formidlingen, i en språklig kontekst. De andre bøkene legger større vekt på produksjonen av nyheten og innsamlingen av informasjon enn den språklige formidlingen.

Pensumutvalgets drøfting av objektivitetsidealet

Jeg vil nå se på hva utvalget sier om objektivitetsidealet. Dette vil jeg gjøre ved å stille tre spørsmål til pensumbøkene og sammenligne svarene. For det første vil jeg se på hvordan bøkene definerer journalistikk og nyheter. Deretter vil jeg se på hvordan pensumlitteraturen fremstiller objektivitet og hvordan pensumlitteraturen håndterer objektivitetsidealets dilemmaer.

1. Hva er journalistikk?

Den undersøkte pensumlitteraturen har sammenfallende definisjoner på journalistikk, og fremstiller journalistikk som *sannferdige fortellinger*. Journalistikken har en forpliktelse til virkeligheten. ”Journalistikken må være sann” (Fossum & Meyer 2003:20; Bech-Karlsen, 2000:151). Brurås bringer inn et moment om at presentasjonsformen skal være lettfattelig og påpeker at journalisten også tolker og setter ting i sammenheng.

”Journalistikk er aktuell og sannferdig formidling av fakta og synspunkter, lettfattelig presentert av en uavhengig redaksjon eller journalist. [...] nyhetsformidling er et kjerneelement i journalistikken. Men nyhetene skal også forklares, tolkes og settes inn i en sammenheng” (Brurås 2006:10).

Østlyngen og Øvrebø fokuserer sterkere på at journalistikkens *tolkninger* skal kunne *bevises* i en ”materieell virkelighet”, og at dette fokuset skal forankeres i metoden.

”Journalistikk er et fag som gir mening bare i den grad det i sitt innhold har en kvalitativ forankring i virkeligheten. Et krav om realisme – som er kritisk, men ikke naivt – er absolutt for at nyheten eller reportasjen rett og slett skal være gyldig. Vi forutsetter at det fins en materieell virkelighet der ute – en ytre forankring for journalistikkens budskap og beskrivelser. Og at journalister har en metode for – og en vilje til – å søke etter sannhet (Østlyngen & Øvrebø 2000:93).

Ingen av de undersøkte pensumbøkene definerer journalistikken som objektiv. Objektivitet ligger nærmest som et implisitt premiss. Derfor blir det noe uklart om pensumlitteraturen mener det er nødvendig med en objektiv tilnærming for å finne sannheten eller om det er andre grunner til at objektivitet har en sentral plass i journalistikken. Her spriker forklaringen til de ulike pensumforfatterne.

2. Hva er objektivitet?

Pensumforfatterne omtaler objektivitetsidealet som et etablert begrep.

”Men selv om begrepet objektivitet ikke er nevnt i dagens presseetiske programklæringer, så har det vært et sterkt befestet ideal for pressen i etterkrigstiden. Mange journalister og redaktører har hevdet at de er objektive, andre har sagt at de *streber etter* å være objektive selv om de ikke alltid klarer det – og publikum har krevd at pressen *bør være* objektiv” (Brurås 2006:41).

Østlyngen og Øvrebø trekker fram svar på en undersøkelse de har gjennomført.

”I en enkel undersøkelse spurte vi 29 journalister i ulike aviser om journalistikken kan være objektiv. 18 svarte nei, og 11 svarte ja – Bland de 18 som svarte nei, mente alle at ”det er *noe* der - som vi må strebe etter”. Ingen av de 29 ville gå god for en *subjektiv* journalistikk” (Østlyngen & Øvrebø, 2000:90).

Fossum og Meyer er forsiktige med å trekke for brå konklusjoner.

”Objektivitetsidealet bidrar til at det journalistiske produktet vanligvis blir fremstilt på en balansert måte” (Fossum & Meyer, 2003:26).

Både Bech-Karlsen og Fossum & Meyer knytter objektivitet opp mot filosofen Jon Elsters korrespondanseteori om sannhet. ”En påstand er sann eller gal i kraft av sitt samsvar eller ikke-samsvar med objektive saksforhold” (Bech-Karlsen, 2000:151; Elster i Fossum & Meyer, 2003:132). Dette er en logisk sannhet, men gir ingen videre forklaring på hva slike objektive saksforhold kan være. Østlyngen og Øvrebø lister opp noen definisjoner som journalistene de har spurt har kommet på:

”Objektivitet er ”å ikke ta stiling”, ”en nøytral beskrivelse av en sak”, ”å holde egne meninger og sympatier utenfor”, ”å gi en balansert framstilling og la ulike parter komme til orde” (Østlyngen & Øvrebø, 2000:91).

Brurås mener idealet i praksis innebærer fravær av egne kommentarer i artikler, og et krav om at begge sider av en sak skal komme til ordet.

”I praksis førte [objektivitetsidealet] til at nyhetsreportasjen skal være dominert av fakta og av korrekt gjengivelse av kildenes meninger. Nyhetsartikkelen skal ikke være preget av journalistenes egne synspunkter, disse er blitt henvist til egne kommentarspalter. [...] Videre har det vært et krav at journalisten skal sørge for at begge parter skal komme til orde i en sak som har flere sider” (Brurås 2006:41).

Lignende fortolkninger av objektivitet kan vi finne igjen i Vær varsom-plakaten §1.2.

”Pressen ivaretar viktige oppgaver som informasjon, debatt og samfunnskritikk.

Pressen har et spesielt ansvar for at ulike syn kommer til uttrykk.” §4.14 og §4.15 omhandler også kildens tilsvarsrett, som innebærer at enhver person som blir utsatt for angrep eller beskyldninger har rett til å kommentere beskyldningene. Balanse og nøytralitet ser ut til å være blant de viktigste elementene i en objektiv journalistikk.

Brurås fester også den objektive journalistikkens inntog til normkrav som *balanse og nøytralitet*, men bruker også ord som *upartiskhet* og *saklighet*.

Det som forener de ulike fortolkningene av objektivitetsidealet i pensumlitteraturen er først og fremst at objektivitet innebærer å sette egne sympatier og antipatier til side, og forsøke å fremstille flere sider av en sak. Det er flere problematiske sider ved en slik definisjon. Denne problematikken er også presentert i bøkene. Flere av Vær varsom-plakatens punkter går imot en slik balanse eller nøytralitet. Vær varsom-plakaten viser til at man skal ta parti med de svake i samfunnet og være maktkritisk (jf. § 1.2, § 1.4. og §1.5). Særlig bøkene til Bech-Karlsen, Fossum og Meyer og Østlyngen og Øvrebø trekker frem særlig to momenter som utfordrer objektivitetsidealet. Disse to momentene er beskrivelsen av *den journalistiske erfaringen og konstruksjonen av nyheten*.

Det første momentet er at de beskriver nyheter som en erfaring i virkeligheten. Det fremheves at journalistenes subjektive synspunkt legges til grunn for en vurdering av virkeligheten. Dette kommer ekstra tydelig fram i måten reportasjen blir omtalt på. Reportasjen blir av Jo Bech-Karlsen omtalt som journalistikkens urform. I en reportasje skal alle fakta verifiseres og objektivt kunne testes, men samtidig er en reportasje fortalt fra en journalists synsvinkel. Journalisten er en del av teksten, og er slik en deltager i erfaringen.

”Reportasjen er en form for *erfaringslitteratur*; teksten bygger på reporterens egne erfaringer i virkeligheten” (Bech-Karlsen 2000:128).

Også Fossum og Meyer ser på reportasjen som den mest grunnleggende journalistiske sjangeren.

”Journalisten rapporterer da et stykke direkte erfaring. [...] Her handler det om journalistens evne til å se, forstå og tolke det som skjer” (Fossum og Meyer 2003:24).

Bech-Karlsen er den som går lengst i beskrivelsen av journalistikken som erfaringslitteratur, og dette tydeliggjør et vesentlig problem i henhold til objektivitetsidealet. Når nyhetene bygger på reporterens egne erfaringer av virkeligheten, hvordan skal man da kunne sikre seg at fremstillingen er kvalitativt forankret i virkeligheten og er objektiv? Og vanskeligere blir det når Bech-Karlsen

trekker inn hvordan reportasjen ikke engang er et stykke virkelighet men en journalistisk konstruksjon.

”Reportasjen er heller ikke et stykke virkelighet, men en *journalistisk konstruksjon* av virkeligheten” (Bech-Karlsen 2000:151).

På grunnlag av journalistens erfarende og konstruerende rolle i journalistikken forsøker Bech-Karlsen å definere objektivitetsidealet i retning av en mer personlig oppfattelse av en sak.

”Å strebe etter objektivitet betyr i praksis å søke etter en ny erkjennelse og kunnskap, å søke opp miljøer og saker som ligger utenfor det definerte nyhetsbildet, å bidra til å sprengte konvensjoner og tilvante virkelighetsoppfatninger. Journalisten må oppfatte seg som en del av en større prosess og hans bidrag kan gjøre denne prosessen mer eller mindre objektiv” (Bech-Karlsen 2002:157-158).

Dermed ender man opp med et objektivitetsideal som av noen blir definert i retning av at man ikke skal ta stilling i sakene man skriver om, mens andre definerer motsatt, at journalistikken og reportasjer i særdeleshet dreier seg om å ta stilling. I dette dilemmaet oppstår det også inkonsekvente fremstillinger i det journalistene blir bedt om å *både* beskrive virkeligheten og konstruere nyhetene.

Østlyngen og Øvrebø har en kritisk gjennomgang av objektivitetsidealet i sin bok. De viser til Tuchmans (1972) definisjon av objektivitet som et strategisk ritual (se side 38) som de mener har to viktige funksjoner: 1) Ritualen beskytter både journalisten og mediet mot represalier og kritikk utenifra. Når alle parter er kommet til orde og kildene er korrekt sitert kan journalistene fraskrive seg en del av ansvaret for at informasjonen er sannferdig. 2) Teknikken tillater at journalisten redigerer eller gir materialet en bestemt tendens, en holdning.

Jeg vil dermed si at det er tydelig at pensumlitteraturen anerkjenner objektivitetsidealets dilemma. Pensumutvalget tar utgangspunkt i objektivitet som tilsidesetting av sine egne sympatier og antipatier, men alle ser også dette som så problematisk at man ender opp i ulike retninger.

3. Hvordan håndtere problemene som oppstår i anvendelsen av objektivitetsidealet?

På dette punktet har alle forfatterne forskjellige innfallsvinkler. Brurås presenterer et alternativ til objektivitet. Etter en grundig diskusjon av temaet konkluderer Brurås

med at objektivitet kanskje bør byttes ut med tre nye begreper, nemlig *sannhet*, *vesentlighet* og *åpenhet*, mens han legger vekt på at begreper som *nøytralitet* bør legges vekk. Journalisten må ”unngå å la seg styre av forutinntatte meninger og personlige fordommer, men hun behøver ikke ende opp som nøytral” (Brurås 2006:44). Brurås gir en god innføring i hva han legger i sannhet, vesentlighet og åpenhet og bygger mye av sin journalistiske etikk på dette. Han mener at ved å følge disse nye begrepene vil fortsatt mye av ”det gode” ved et objektivitetsideal være igjen.

”Dermed står vi igjen med et ideal og et krav til journalisten som bevarer viktige elementer av det gamle objektivitetsidealet: kravet om en troverdig og rederlig rapportering av fakta og dokumentasjon av disse, og kravet om mangfoldighet i kildevalg slik at ulike syn kommer til orde. Samtidig gir vi journalisten det rom som er nødvendig for tolkning, opplevelse og vurdering” (Brurås 2006:45).

Forslagene Brurås kommer med er gode, men upresise. Det er fortsatt et implisitt krav om å være objektiv i Brurås formulering. Journalisten kan fortsatt ikke mene noe eksplisitt om den nyhetssaken han er satt på. Journalisten skal *rapportere* troverdig og rederlig. Slik jeg forstår Brurås er hans formulering om nødvendig tolkning kun nødvendig fordi en journalist ikke kan la være å tolke. Men like selvfølgelig som journalisten skal skrive sannheten må han også vurdere hva som er sannheten. Brurås viser da til kildemangfold og dokumentering, og går ikke inn på journalistens fordommer og agenda. Disse skal settes til side. Brurås har derfor ikke gitt opp objektivitetsidealet, bare begrepet objektivitet.

Fossum og Meyer gir en skisse av et annet alternativ for objektivitetsidealet. De går til vitenskapsteorien.

”Vitenskapsteoretisk kan vi se to retninger. Den første er den positivistiske forståelsesteorien, der fenomener forklares gjennom observasjon og generalisering, og der de rene fakta, data, danner grunnlaget for forståelsen. Den andre retningen den hermeneutiske teorien, er basert på at forskeren skal forstå utsagn ved innlevelse og sammenligning. «Forståelse» er et viktig begrep innenfor hermeneutikken. Dette innebærer at ingen nærmere seg et fenomen forutsetningsløst. Enhver benytter sine egne minner, sine egne opplevelser, sin egen kulturelle bakgrunn i sitt møte med verden. Overført til journalistikk kan en kanskje si at den positivistiske tradisjonen i stor grad preger kildekritikkens faktabaserte orientering. Journalistikken må være sann. De faktaene vi velger, stemmer med den objektive virkeligheten. Men journalisten velger, og hun tolker sitt kildemateriale. I den sammenhengen kommer vi ikke forbi den subjektive oppfatningen av hva som er holdbart. Journalistens forforståelse vil være med å prege valgene” (Fossum & Meyer 2003:26-27).

Flere ting er verdt å legge merke til i dette sitatet. For det første at Fossum og Meyer knytter journalistikken til den positivistiske tradisjonen. De fakta journalistene velger,

stemmer med den objektive virkeligheten. De fremholder altså objektivitetsidealet i sin bok om kildekritikk. Men for det andre ønsker de å åpne opp for tolkning og forståelse i journalistens valg av og håndteringen av kilder. Eller sagt på en annen måte: De kommer ikke forbi at den subjektive oppfatningen er med på å avgjøre hva som er holdbart. Et tredje og siste punkt er at Fossum og Meyer presenterer hermeneutikk som alternativet til positivistisk vitenskapsteori og journalistikken sies og hente kvaliteter fra hermeneutikken.

Bech-Karlsen setter også opp en dikotomi, men han bruker en litt annen innfallsvinkel. Bech-Karlsens dikotomi står mellom positivisme og postmoderne teori; mellom logikk og diktning. Han mener at journalistikken hører hjemme et sted i mellom disse.

”Det følger av dette synet av virkelighet at journalistikken ikke kan holde seg med noe entydig sannhetsbegrep, verken i form av positivistisk objektivitet eller i form av dikterisk subjektivitet. Den journalistiske sannhet, som dokumentarisk sannhet, blir til i en fruktbar *spenningstilstand* mellom disse ytterpunkter. Det er noe helt annet enn at allting flyter eller at alt er tillatt, slik det inntil nylig lød i postmoderne utsagn. Forpliktelsen ligger i *det dokumentariske grunnlaget*” (Bech-Karlsen 2000:155).

Bech-Karlsen har altså byttet ut hermeneutikk med postmoderne teori. Subjektivitet blir her knyttet opp mot den svært så relative postmodernismen og omtalt som en dikterisk frihet. Derfor setter Bech-Karlsen to krav til en sannferdig journalistikk, som kanskje ikke er objektiv, men som ikke kan være subjektiv. Disse to kravene er:

”At mennesker, miljøer og hendelser ikke kan være oppdiktet, men må eksistere i virkelighetens verden (være ekte). Og at framstillingen av dem må være samvittighetsfull og bygge på grundige undersøkelser og kildekritikk (være pålitelig)” (Bech-Karlsen, 2000:155).

Grundige undersøkelser og kildekritikk er Bech-Karlsens løsning på objektivitetsidealet. Kildekritikk er det siste og kanskje mest realistiske alternativet til objektivitet, og dette er et poeng Bech-Karlsen selv følger opp. I avsnittet han kaller ”I stedet for objektivitet” viser han til at objektivitetsidealet kom i miskreditt allerede på slutten av 1970-tallet og at mange lette etter nye innfallsvinkler til sannhet.

”Gjennom 1980-årene var tendensen som nevnt klar: Nye journalistiske former oppsto i grenselandet mellom journalistikk og underholdning, mellom fakta og fiksjon i sine mest utviskende former kalt infotainment. Når objektivitetsidealet ikke lenger hadde appell, måtte et annet sannhetsideal ta dets plass” (Bech-Karlsen 2000:160).

Fossum og Meyer (2003), Thorsten Thurén (1986) og senere Sigurd Allern (2001) har gjort en dreining vekk fra det positivistiske fortolkningen av objektivitet til den historiske metoden kildekritikk. Bech-Karlsen gir en meget god forklaring:

”Man kan undres over hvorfor moteordet objektivitet så å si har forsvunnet fra journalistikkens fagspråk, mens kildekritikk plutselig er på alles lepper. Jeg tror det har å gjøre med at objektivitetsbegrepet ble sett på som både betenkelig og uhåndterlig. For det første ble det opplevd som statisk; den bastante enten-eller-tenkningen stemte dårlig overens med virkelighet og erfaring. For det andre – kanskje viktigere – oppdaget man at krav om balanse og nøytralitet ikke var forenlig med god, engasjert journalistikk” (Bech-Karlsen, 2000:160).

Objektivitetsidealet er blitt et fremmedelement, og et uløst problem, i journalistikken. Kildekritikk gir derimot et godt alternativ som først og fremst er svært håndterlig i det praktiske arbeidet med nyhetsjournalistikk. Ordet kildekritikk kom inn i Vær varsom-plakaten i 1994, og er et tema alle pensumforfatterne er enige om at er en viktig del av journalistikkens virkelighetsforankring. ”Den kildekritiske holdningen og metode synes i dag å være journalistens løsning på sannhetsproblemet” (Bech-Karlsen 2002:161). Det ser ut til å være en bred enighet om dette i utvalget. Østlyngen og Øvrebø har følgende svar til spørsmålet om sannhet:

”Still enda strengere krav til metoden! Hvordan kan journalisten møte den massive kritikken som ofte følger med avslørende arbeider? [...] Ved å være kresen på hva det skal graves i, og ved å forsikre seg om at det er samfunnsviktige forhold som undersøkes – ikke bagateller som blåses opp til skandaler. Ved å være nøye med å få fram sammenhengen mellom personfeil og systemfeil. Ved å sjekke og dobbeltsjekke slik at alt som trykkes faktisk er korrekt. Og sist, men ikke minst, ved å være skikkelig i forhold til kildene som kritiseres, og rederlig i forhold til å ta med også de nyanser som svekker nyhetens vinkling” (Østlyngen & Øvrebø 2000:353).

Svein Brurås har et eget kapittel som heter ”Sannhet og kildekritikk” hvor han formulerer seg på følgende måte. ”To av journalistfagets viktigste kjennetegn er det frie kildevalg og den kritiske holdningen til kildene” (Brurås 2006:128). Spørsmålet er om kildekritikk er en god nok erstatning for objektivitetsidealet.

Spørsmålet jeg stiller til dette er todelt. Det første spørsmålet er også stilt av Jo Bech-Karlsen: ”Kan journalistikkens kildebegrep og kildekritikken som metode fange opp et så vidtfaende syn på sannhet og virkelighet? Eller virker den dominerende kildeorienteringen innsnevrende på reportasjens mulighet for virkelighetsbeskrivelse?” (Bech-Karlsen 2000:161). Kildekritikken dreier seg utelukkende om journalistens forhold til sine kilder, mens objektivitetsidealet dreier seg om hele prosessen fra idé til ferdig produkt. Det andre spørsmålet er om den kildekritiske holdningen forstas begrunnes i et krav til en objektiv

virkelighetsforståelse. Grunnen til at man vil granske og dobbeltsjekar kildene er jo at man vil være sikker på at man har kommet frem til den sanne forståelsen av en sak. Definisjonene av objektivitet og sannhet er alt for sprikende til å tenke seg at det finnes en samlende holdning til dette spørsmålet blant journalister. Dette gir en god grunn til å gå grundigere inn i diskusjonen av idealet. Jeg mener det er flere ting som er oversett i diskusjonene av pensumlitteraturen.

”Ved å gjennomgå lærebøker og andre tekster om journalistikk fra de siste 20-25 år, ser man at sannhetsbegrepet har vært i kontinuerlig endring – fra et nokså instrumentelt objektivitetsideal til kildekritiske prinsipper inspirert av historievitenskapen. Underveis har det også dukket opp pluralismeteorier og tanker inspirert av dekonstruksjon og postmoderne retninger. En utbredt holdning blant unge journalister er at det bare finnes subjektiv sannhet. Andre vil rett og slett forkaste hele sannhetsbegrepet. Mitt utgangspunkt er at journalistikken ikke kan klare seg uten. Men er det i et hele tatt mulig å tenke seg et samlende sannhetsbegrep?” (Bech-Karlsen 2000:153).

Med utgangspunkt i dette, og med referanser til Odd Raaum, avslutter Bech-Karlsen med noen reflekterende spørsmål.

”Spørsmålet er så om journalistikkens tradisjonelle kunnskapssyn kan moderniseres (for ikke å si postmoderniseres) på en hensiktsmessig måte. Vil for eksempel begrepet `virkelighet` kunne relativiseres og subjektiviseres uten at sentrale journalistiske kvalitetsnormer går i oppløsning? Vil i så fall grenser mellom reportasje og fiksjonsfortellingen gå samme veien? Vil det lenger ha noen mening å prøve å skille mellom viktig og triviell journalistikk? (Raaum i Bech-Karlsen 2000:153).

Odd Raaums formulering impliserer en viss skepsis til ”postmodernisering” av journalistenes tradisjonelle kunnskapssyn. Bech-Karlsen mener journalistikken ikke kan klare seg uten et sannhetsbegrep og peker dermed på de subjektive oppfatningene som et hinder for sannhet. Et slikt syn medfører at en subjektiv oppfatning ikke kan være sann, og at det bare er oppfatninger uavhengig av subjekter som kan være sanne. Jeg er ikke ute etter en ”postmodernisering” av journalistikken, men Raaums og Bech-Karlsens syn på objektivitet trenger en oppklaring og presisering. Er det virkelig slik at det subjektive er trivielt og kun fiksjon, mens det objektive er viktig og sant? Jeg mener at det er særlig i skillet mellom det viktige og det trivielle at det subjektive elementet, journalistens tolkningsrammer, er avgjørende. Det finnes mange trivielle objektive sannheter og subjektive oppfatninger som er sanne. Å avgjøre hva som er viktig og hva som er trivielt er uansett alltid avhengig av et subjekt. Det er dette mye av kritikken av journalistikken går ut på (se side 32). Jeg finner flere problematiske sider ved håndteringen av objektivitetsidealet i pensumlitteraturen.

Oppsummering 1.2

Undersøkelsen viser at pensumlitteraturen i journalistikkutdanningen tar objektivitetsidealet alvorlig og gir det en ganske utfyllende diskusjon, men fremstillingen er langt fra enhetlig. Det finnes ulike håndteringer av idealet i de ulike bøkene. Problemene med definisjonene av objektivitetsidealet gjorde at et annet sannhetsideal dukket opp i journalistikken på 1980- og 1990-tallet. Inspirert av historievitenskapen har kildekritikk overtatt objektivitetsidealets posisjon som målestokk på sannhet i journalistikken. Spørsmålet er om dette kun er en tilsynelatende overtagelse. For journalister jobber fortsatt etter et ideal om objektivitet, men at kildekritikk er blitt det nye navnet på de samme idéene. Diskusjonen av idealet i pensumlitteraturen kan tyde på dette. Pensumlitteraturens sterke metodefokus kan forklare kritikken av journalistikken, slik den er gjennomgått i del 1.1. For eksempel er det i pensumlitteraturen en vektlegging av at det aldri kan bli for mye metodiske gjennomganger og at kildekritikk og objektivitetsidealet kan benyttes som et strategisk ritual for å unngå kritikk og ansvar for sannheten. ”Stil enda strengere krav til metoden!” (Østlyngen & Øvrebø 2000:353). Dette kan bidra til at journalistikken instrumentaliseres og dogmatiseres. Mangelen på gode alternativer gjør at man ender opp med en særlig vektlegging av kildekritikk og en metodisk håndtering av sannhetsbegrepet. Objektivitetsidealet beskrives som viktig i den grad det bidrar til en større sannhetssøken, men flere anser problemene med begrepet og idealet for å være så store at de ikke lengre finner det nyttig.

1.3 Diskusjon – objektivitetsidealets problem

Den historiske og idéhistoriske redegjørelsen av objektivitetsidealet og undersøkelsen av pensumlitteraturen i norsk journalistutdanning har vist at objektivitetsidealet er et ideal som finnes og diskuteres, men at håndteringen av problemet har problematiske sider. Jeg vil avslutningsvis i denne delen trekke noen linjer mellom de ulike redegjørelsene og søke forklaringer på hvorfor objektivitetsidealet er så vanskelig å håndtere i forskningslitteraturen.

Objektivitet er viktig for journalistikken

Redegjørelsen viser at objektivitetsidealet er viktig for journalistikken. Dette begrunnes med tre argumenter: i) Objektivitet er viktig fordi det gjør journalistikken til noe mer enn rene meningsytringer. Objektivitet ble innført for å skille mellom

nyheter og kommentarer, meninger og fakta (se Bastiansen og Dahl side 23) (se Schudson side 28). Et slikt skille er fortsatt sentralt i journalistikken og skillet gjør objektivitetsidealet like viktig nå, som før. ii) Objektivitet er viktig fordi det er avgjørende for en offentlig samtale (se side 24). Journalistikken er basert på demokratiske prinsipper hvor ulike representanter kan ha ulike syn. Journalistikkens oppgave er ikke bare å presentere de ulike synene men å teste dem opp mot virkeligheten. Holder de ulike synspunktene mål? Slik intervensjoner pressen i samfunnet (se journalistikk og modernitet side 30). iii) Objektivitet er viktig fordi det legitimerer sannheter (se Schudson side 28). Dette var også et viktig punkt i pensumlitteraturen: Journalistikken er å skrive om sanne hendelser. Dette skal forankres i den journalistiske metoden som innebærer objektivisering av utsagnene.

Til tross for at noen mener objektivitetsidealet har utspilt sin rolle i journalistikken (se Brurås side 52), er det min oppfatning at journalistikken fortsatt benytter seg av et ideal om objektivitet. Kritikerne av journalistikken (se side 32) kritiserer nettopp dette overforbruket av de objektiverende metodene, og det sterke metodefokus finner man også igjen i undersøkelsen av pensumlitteraturen.

Objektivitetsidealets problem

Sammenhengen mellom moderne journalistikk og moderne vitenskap er blitt påpekt av mange, som for eksempel av Martin Eide i *Hodet på blokken* (2004:11-14). Østlyngen og Øvrebø beskriver journalisten som en forsker og en kunstner (Østlyngen og Øvrebø 2000:28). Både journalistikken og vitenskapen driver med beskrivelser og virkeligheten, men måten de gjør dette på er svært forskjellig. Sosiologen Tuchman beskriver forholdet mellom vitenskap og journalistikk slik:

”Unlike social scientists, newsmen have a limited repertoire with which to define and defend their objectivity. In Radin’s terms (1957, 1960), the social scientist is a ”thinker”; the newsman, a ”man of action”. That is, the social scientist may engage in reflexive epistemological examination (Schutz, pp. 245 ff.); the newsman cannot. He must make immediate decisions concerning validity, reliability, and ”truth” in order to meet the problems imposed by the nature of his task- processing information called news, a delectable consumer product made every day” (Tuchman 1972:662)¹⁴.

Som Tuchman beskriver skiller journalistikken seg fra vitenskapen på to måter. For det første er journalistikken langt mer begrenset i tid og ressurser enn vitenskapen og

¹⁴ Tuchman referer til Paul Radin (1957) *Primitive Man as Philosopher*. New York: Dover; Paul Radin (1960) *The World of Primitive Man*. New York: Grove og Alfred Schutz (1962) *Collected Papers I*. The Hague: Martinus Nijhoff.

dette er en stor begrensning når det kommer til spørsmålet om etterprøvnbarhet og objektivitet. For det andre er journalistikken langt mer fleksibel enn vitenskapen til å skape dialog og en offentlig debatt, nettopp fordi den er åpen for raske endringer i oppfatninger av ting og fordi den har et større publikum, noe som kan være en stor fordel i avgjørelsen av en sak. Dette gjør at journalistikk er nødt til å benytte seg av et objektivitetsideal basert på de journalistiske forutsetningene, ikke de vitenskapelige. På grunn av manglende tid og ressurser til å gjennomføre større undersøkelser er journalisten nødt til å benytte seg av *sine* tolkningsrammer for å skrive en artikkel, men det er ikke nødvendigvis negativt for journalistikkens objektivitet. Det kan derimot være positivt for en objektiv offentlig dialog.

Det største problemet til objektivitetsidealet er forståelsen av at objektivitet som fraværet av meninger og tolkningsrammer. Det er ikke riktig at objektivitet er fraværet av mening eller et standpunkt. Det objektive standpunktet dreier seg om å avgjøre hva som er rett og galt. Var det virkelig slik det skjedde? Sa statsråden virkelig det? Slik kan journalistikken gå i dialog med andre samfunnsaktører og sikre seg en god beskrivelse av hva som har hendt. Hvordan dette kan se ut vil jeg skrive om i del 2 og 3 av oppgaven.

Oppfatningen av objektivitet som fraværet av mening bygger på forståelsen av journalistikk som rapportering av informasjon og beskrivelser av hendelser. Inspirert av naturvitenskapen setter journalistene parentes rundt sin egen oppfattelse av sakene og lener seg utelukkende på kildenes utsagn og erfaringer. Slik ender journalistikken opp i det Rasmussen kaller et hemmelig paradoks (se side 39). Hvor på den ene side journalisten rapporterer uten og påvirke virkeligheten og på den andre siden hyller seg selv som en viktig samfunnsaktør. Journalistikkens viktigste oppgave er å skape en offentlig dialog, da må journalistenes tolkningsrammer få en langt mer betydningsfull plass i en objektiv journalistikk.

DEL 2

I denne delen vil jeg gjøre rede for utviklingen av den filosofiske hermeneutikken og besvare underproblemstilling 2: *På hvilke måter har den moderne hermeneutikken endret oppfatninger av hva objektivitet er?* Jeg vil: i) Redegjøre for grunnelementer i en filosofisk hermeneutikk og ii) se på hvilken måte disse grunnelementene kan legitimere sannheter. Det sentrale spørsmålet er hvordan endringene i den hermeneutiske teori innvirker på objektivitet og sannhetsbegrepene.

Min fremstilling av denne utviklingen baserer seg på Gadammers beskrivelser av den samme utviklingen i kapittelet "The extension of the question of truth to understanding in the human sciences" i *Truth and method* (2004). Gadamer argumenterer for at Heideggers presentasjon av den hermeneutiske sirkel representerer et gjennombrudd for utvidelsen av den hermeneutiske tankegangen. Denne utvidelsen består av to ting: For det første en utvidelse fra tekst til kommunikasjon, for det andre en endring av undersøkelsesobjektet fra tekstens opprinnelige mening til *det som gir teksten mening for oss* (se side 14). Formålet med denne redegjørelsen er å komme frem til en alternativ fortolkning av objektivitet som kan være bedre tilpasset den journalistiske virksomheten.

Før jeg går i dybden av Gadammers filosofi vil jeg tydeliggjøre problemstillingen vi står overfor her. Skjervheims mediekritikk ga et utkast til en filosofisk forankring av journalistikken gjennom fenomenologiske begreper (se side 34), og setter med dette frem en problemstilling som er verdt å følge opp. Gjennom å se på mediekritikkens forankring i Skjervheims øvrige litteratur kan man tegne en skisse av en alternativ forståelse av objektivitetsidealet. Essensen i Skjervheims kritikk av objektivismen er at den naturvitenskapelige metoden mangler et ledd når den benyttes i humanistiske fag. Dette leddet er forholdet mellom subjekt og objekt. Uavhengig av vitenskapelige metoder og objektiverte sannheter er det subjekter som er nødt til benytte seg av disse metodene, operasjonalisere undersøkelser og forholde seg til en virkelighet. Skjervheims argument er at objektiveringen fort blir til objektivisme fordi man har en overdreven tro på sitt metodologiske utgangspunkt. Man overser at i det man skal forstå seg på andre mennesker, at disse også er forstående vesener, som har en helt

annen mulighet til å påvirke situasjonen enn for eksempel en stein¹⁵. Denne kritikken mener jeg rammer journalistikken. Gadamer støtter opp om at skillet mellom naturvitenskapen og humanvitenskapen krever en annen tilnærming til spørsmålet om objektivitet og sannhet enn den naturvitenskapelige metoden.

”it must be admitted that knowledge in the human sciences is not the same as in the inductive sciences, but has quite a different kind of objectivity and is acquired in a quite different way” (Gadamer 2004:234).

Min hypotese er at ved å bruke den filosofiske hermeneutikken som tilnæringsmetode, kan man håndtere noen av problemene som oppstår i diskusjonen av objektivitetsidealet. Problemet viser seg for eksempel i journalistens møte med sine kilder og fortolkning av disse kildene. Man oppretter et skille mellom subjekt og objekt i verden, hvor subjektet (journalisten) kun blir en kilde til feilmargin i kildenes formidling av en sak. Problemet er at sakens fasit verken ligger hos kilden eller journalisten fordi ingen av dem kan tre ut av konteksten som rammer dem begge. De har begge et mål i møte med hverandre og ønsker å utrette noe. Gadamer og Heidegger benyttet seg av et fenomenologisk utgangspunkt for å overkomme problemene knyttet til objektivitet. Mitt poeng er at journalistikk har mye mer til felles med en fenomenologisk tankegang og sannhetsbegrunnelse enn med den naturvitenskapelige tankegang, fordi forutsetningen journalistene har er vesentlig annerledes enn de naturvitenskapens forskere har. Dette innebærer også at fenomenologi og naturvitenskap har to forskjellige sannhetsbegrunnelser (epistemologiske forutsetninger). Dette støttes blant annet av Skjervheim som har formulert dette i *Objectivism and the study of man*.

”If scientific method is taken to mean the hypothetico-deductive method based upon sense-experience or upon observation of a manifold of discrete facts, then the phenomenologist is not scientific” (Skjervheim 1959:14).

Dette er en god grunn til å forsøke å skille vitenskapelig metoder fra journalistiske metoder. Den fenomenologiske teorien tar utgangspunkt i det erfarende subjektet. Det er viktig at en teori om journalistikken bør ta utgangspunkt i journalistens forståelse av virkeligheten. Et vesentlig begrep i en slik hermeneutisk journalistikk vil være begrepet om *tolkningsrammer*. Eide bruker tolkningsrammer om journalistenes aktive

¹⁵ Dette er det samme som Antony Giddens beskriver som *dobbelt hermeneutikk* blant annet i *The construction of society* (1984) ”Double hermeneutic: The intersection of two frames of meaning as a logically necessary part of social science, the meaningful social world as constituted by lay actors and the metalanguages invented by social scientists; there is a constant ’slippage’ from one to the other involved in the practice of the social sciences” (Giddens 1984:374).

skapelsesprosess. Hos Eide refererer dette delvis til den strukturerende oppgaven journalistene står ovenfor når de velger ut saker og kilder, og delvis til hvordan ulike sider av en sak blir belyst. ”Nyhetsproduksjon er organisasjon” (Eide 1992:47) skriver Eide og viser til organisering og meningsproduksjon av de hendelser som skjer i løpet av en dag. Tolkingsrammer er et strukturerende element i journalistikken og ordner nyhetsproduksjonen, men tolkningsrammene kan også være *for* strukturerende. Sigurd Allern mener at tolkningsrammer i seg selv ikke er problematiske, men når de fremstår som ”objektive” oppstår det problemer. I *Flokkdyr på løvebakken* (2001) beskriver Allern det slik:

”Medierammer er som nevnt nødvendige elementer for å ordne og sortere flommen av inntrykk og nyhetsbiter. Problemet med dem er ikke at de finnes, men heller at de spesifikke tolkningsrammene som brukes vanligvis er så innbakt i organisatoriske rutiner, tradisjonelle vinkler og byråkratisert kildekontakt at de fremstår som naturlige, «objektive» og udiskutable” (Allern 2001:58).

Denne kritikken går ut på det samme som kritikken til Hernes, Eide, Skjervheim og Petersson (se side 32). Når tolkningsrammene blir ”rutinepregede og tradisjonelle”, oppstår en falsk og tilsynelatende objektivitet. Allerns argument er at profesjonaliseringen av tolkningsrammene har ført til et unisont jag og en ”objektiv” sannhet i hermetegn. I hermetegn fordi den nettopp baserer seg på journalistenes felles tolkningsrammer uten videre naturvitenskapelig metodologisk forankring på grunn av manglende tid til å gjennomføre slike prosesser. Dette kan sammenlignes med Skjervheims argument om instrumentalisering av den tabloidiserte pressen (Se side 34), og understreker antagelsen om at journalistikken driver en form for objektivisme. Det er altså ikke mangelen på objektivitet som er problemet, men problemene som oppstår når man anvender et ideal om objektivitet.

Tidsavstanden

Formålet med nærlesningen av Gadamer's tekst er å undersøke hvordan journalister kan oppnå en god forståelse av en sak. Vesentlig i Gadamer's beskrivelse av hermeneutikken er det å overkomme tidsavstanden til det man ønsker å vite noe om. Jeg har tidligere vært inne på at en av journalistikkens essensielle egenskaper er hvordan den endrer vårt perspektiv på tid (se side 30). En teksts egenskaper til å utvide rommet for tid og sted har også en avgjørende rolle i hermeneutikken. Fortolkningens utfordring er at når avstanden i tid og rom øker, blir det vanskeligere å sikre seg en god forståelse av hva som egentlig skjedde. Når vitenskapen skal

undersøke et objekt er tidsavstanden vanligvis en fordel. ”Man må få ting litt på avstand” pleier man å si når man er full av inntrykk. Men hvordan kan det ha seg at det å få ting på avstand vil gi en bedre forståelse av noe? Man skulle tro det var motsatt, at det er mens man står midt opp i noe at man ser hvordan det egentlig er. Spørsmålet i den romantiske hermeneutikken har vært: Hva var det man egentlig mente når man skrev dette? Deretter har man forsøkt å rekonstruere den intensjonale meningen med teksten, ved å benytte seg av de spor som teksten gir til å gjenoppleve forfatterens opprinnelige intensjon. Filosofen Willhelm Dilthey hører til den romantiske hermeneutikken og historismen som hadde som mål å lage en objektiv metode for humanvitenskapen. Dette er hvordan Dilthey har beskrevet en universell hermeneutisk metode.

”Skaperakten er en type *Erleben* eller en type *Erfahren*, og fortolkeren i vår egen nåtid skal da kunne gjenerfare, gjenoppleve den opprinnelige skaperakten bak det overleverte verket og dermed slå bro over avstanden i tiden” (Vetlesen og Stänicke 1999:36).

Det er denne formuleringen som er blitt hovedtesen i *historismen*. Diltheys tese for å overkomme tidsavstanden forutsetter en likhet i *erleben*, opplevelsen av en tekst hos fortolkeren og hos forfatteren må kunne sies å være den samme. Det skal ikke mye til for å se at forskjellige personer har ulike oppfatninger av den samme teksten, derfor setter Dilthey sine egne fordommer og forutsetninger til side i en slik gjenopplevelse og forutsetter at alle mennesker ”i bunn” er like: Hvis de bare setter til side sine personlige forutsetninger og gjenopplever forfatterens skapelsesprosess, kan man finne tekstens intenderte mening. Dette kaller Dilthey for *identitetstesen*. Ved å benytte seg av sin grunnleggende, menneskelige empati kan man gjenleve en annen persons erfaringer, og på den måten bygge bro mellom tidsavstanden. Som også Hans Fredrik Dahl er inne på i *Medier og det moderne* (1995) er mediene med på å bygge slike broer.

”Potensialet for å kunne se seg selv i en annens situasjon stimuleres eksponentielt gjennom mediene – [... empatien viker] som en motor til økt sosial mobilitet og dermed for modernisering” (Dahl 1995:25).

Men spørsmålet er om en slik gjenopplevelsesmodell er mulig. Gadamer anklager Dilthey for å være fremmedgjort av falsk objektivisme. Ved å sette parentes rundt seg selv i forsøket på å forstå historiske kilder, forsøker Dilthey å kopiere den naturvitenskapelige metoden og lar seg inspirere av empirismen. Han gjør fortolkningen av en tekst til et laboratorieeksperiment. Et spørsmål er om det er mulig

å bygge bro over tiden på denne måten, men viktigere er det at det ikke er tekstens opprinnelige skapelsesakt som er det interessante for fortolkningen av en tekst.

Objektet er den medierte teksten

Gadamer mener man må ta teksten for det den er. Et kjennetegn ved gode litterære tekster er at de gjerne overskrider skaperaktens opprinnelige mening. Filmer med klassikerstatus har gjerne fått en slik status fordi den gir mening for mange, men det trenger ikke være slik at alle som finner mening i Kafkas noveller eller Bergmans filmer finner den *samme* meningen. Det er når filmen etter mange år forststatt gir mening til stadig nye mennesker i nye kontekster at den overskrider meningspotensialet til skaperen, og kanskje sier noe kvalitativt om tilværelsen.

”Such a conception of understanding breaks right through the circle drawn by romantic hermeneutics [som hos Dilthey]. Since we are now concerned not with individuality and what it thinks but with the truth of what is said, a text is not understood as a mere expression of life but is taken seriously in its claim to truth” (Gadamer 2004:296).

Sannheten om en tekst er ikke noe forfatteren av teksten har monopol på. Det er ikke individet som avgjør hva som er sant eller ikke, men tekstens forhold til objektive saksforhold. Sannheten, hevder Gadamer, er hva som faktisk trer frem for oss som fortolkere i tid og sted. Når noe blir sagt i Stortingssalen er det ikke hva statsråden egentlig mente som er av betydning, men meningen med hva som ble sagt. Det er det uttalte som blir til et lovforslag som til slutt får konsekvenser for innbyggerne i landet, ikke statsrådets intensjoner. Skal vi finne en objektiv sannhet om noe må vi lete i det som kommuniseres her og nå, ikke i kommunikasjonens intensjoner. En oppfattelse skjer alltid her og nå, i presens. Dette gjør at man kan si at det ikke er noen tidsavstand hos Gadamer, fordi objektet som skal forstås er teksten, ikke forfatterens intensjonale mening. Det er teksten som leses som kan fortolkes. Forutsetningen for at vi kan vite noe som helst om historiske begivenheter er at de er festet til et medium og brakt frem til oss over tid. Det er det medierte som er objektet som skal undersøkes, ikke medieringens intensjon. Vi kan ikke undersøke hva Kafka egentlig mente når han skrev *Prosesen*, men vi kan undersøke hva han skrev og si noe om hvilken mening det gir *for oss*. Diltheys identitetstese forutsetter at man har en mening med alt man gjør, en intensjon. En meget vanlig erfaring er at det ikke alltid like lett å vite hva man mener med det man gjør. Diltheys identitetstese undersøker ikke engang et objekt. Hans søken etter en opprinnelig mening med en tekst er en idealisering og abstraksjon av en persons ytringer. Diltheys objektivitet er en teoretisk konstruksjon. Han er også

nødt til å undersøke det medierte budskapet, og bygger på den måten opp en forståelse av hvordan forfatteren tenkte da han skrev teksten, basert på logiske sammenhenger og en koherens i teksten og mellom fortolker og forfatter. Det eneste Dilthey kan være sikker på er hva som står foran ham i den medierte teksten, hvordan forfatteren tenkte er en konstruksjon basert på logiske antagelser. Man kan til Diltheys forsvar si at det kan være interessant å vite noe om forfatterens intensjon og dette kan gjøre mye med forståelsen av en tekst, men det avgjør ikke sannheten om hva som er kommunisert. Det er altså et avgjørende skille mellom det intenderte budskapet og det faktiske budskapet.

Objektet i seg selv finnes ikke

Gadamer's filosofiske hermeneutikk skiller seg fra naturvitenskapen fordi "objektet i seg selv" ikke finnes. Vi kan ikke gå tilbake i tid og ta objektet fra hverandre bit for bit. Objektet som undersøkes er motivert av den som undersøker, det er en konstruksjon.

"The theme and object of research are actually constituted by the motivation of the inquiry. Hence historical research is carried along by the historical movement of life itself and cannot be understood teleological in terms of the object into which it is inquiring. Such an 'object in itself' clearly does not exist at all. This is precisely what distinguishes the human sciences from the natural sciences. Whereas the object of the natural sciences can be described idealiter as what would be known in the perfect knowledge of nature, it is senseless to speak of a perfect knowledge of history, and for this reason it is not possible to speak of an 'object in itself' toward which its research is directed" (Gadamer 2004:285).

Slik tar Gadamer del i den lingvistiske vending og definerer sannheter som noe som finnes i språket, ikke i naturen. Dette innebærer at det er utsagnet, den formulerte påstanden, som kan bedømmes som sann eller falsk, ikke tingen i seg selv. Det medfører at det som skal avgjøres som sant eller falskt må kommuniseres. Kunnskap ingen kjenner til eksisterer ikke. Bare kunnskap som kan kommuniseres eksisterer og kan undersøkes, og det er disse sannhetene vi kan si noe om gyldigheten til. "Det finnes ikke andre midler for å skille sant fra falsk enn det middel de selv gjør bruk av: *logoi*, ord" (Gadamer 2003:15)¹⁶.

Empirismen og den romantiske hermeneutikk benytter seg av en annen fortolkning av et viktig element ved Kants begrep *apriori*. Apriori er latin og betyr før-erfaringen. Kant kaller det "Ding an sich": tingen for seg selv. Slik er apriori kunnskap en

¹⁶ Dette er også beskrevet i *Truth and method* "Being that can be understood is language" (Gadamer 2004:470) eller "Language as determination of the hermeneutic object" (ibid. 391).

abstraksjon, Kant kaller det forutsetninger for erfaringer basert på formen. Gadamer kaller det en ubekreftet hypotese. Kunnskap om tingen i seg selv vil aldri kunne bli kunnskap, fordi i det øyeblikket noen kjenner til tingen er den ikke tingen for seg selv lenger, den er en del av noens kunnskap. Slik kan ingen kunnskap være fri for et subjekts forståelse av denne kunnskapen og dette begrenser sannhetskravet i objektiverende vitenskapelige metoder, som har som mål å sette fortolkerens forståelse i parentes og objektivere seg fra virkeligheten.

”Throughout our investigation it has emerged that the certainty achieved by using scientific methods does not suffice to guarantee truth. This especially applies to the human sciences, but it does not mean that they are less scientific; on the contrary, it justifies the claim to special humane significance that they have always made. The fact that in such knowledge the knower’s own being comes into play certainly shows the limits of method, but not of science” (Gadamer 2004:484).

Den filosofiske hermeneutikken har ikke det samme metodefokuset som naturvitenskapen, men det gjør den ikke mindre egnet til å si noe sant om virkeligheten. Gadamer peker i retning av en alternativ forståelse av objektivitet og sannhetsforståelse som ikke baserer seg på naturvitenskapens sterke metodefokus.

Heideggers teleologiske vending¹⁷

Hermeneutikken har en annen epistemologisk begrunnelse enn den vitenskapelige. Grunnlaget for en slik teleologisk vending finner vi igjen i Heideggers filosofi. Det er ikke metoden, men erfaringen som er sannhetens kjerne. Heidegger baserer seg ikke på et metodisk krav som gjør livet basert på erfaringens gitthet. Han kritiserer Husserls fenomenologi for å være basert på representasjoner av ”formen” (Ding an sich) og for alltid å være representasjoner av noe abstrakt, en idealisert forestilling om en persons meninger. Heidegger mener fenomenologi bør være ontologisk basert på ”the facticity of Dasein”¹⁸ (det faktum at vi eksisterer). Dette er et teleologisk skifte som endrer forutsetningene for sannhetsbegrunnelser. ”...rather, *the whole idea of grounding itself underwent a total reversal*” (Gadamer 2004:247). Betydningen av Heideggers vending er ikke at den løser de epistemologiske problemene til de metodiske vitenskapene, og den er heller ingen ny vitenskapelig begrunnelse eller en

¹⁷ Teleologi: Læren om prosessers hensikt etter mål. Bygger på ideen om at naturen har et mål, et ønske om å oppnå noe, og at grunnen til at ting skjer er at objekter forsøker å oppnå dette målet (Blackburn 1996 *Oxford dictionary of philosophy*).

¹⁸ Dasein er et særegent Heideggeriansk uttrykk for menneskets væren. Man kan kanskje oversette det med tilstedeværelse. *Da* betyr *her* eventuelt *der*. Mens *sein* betyr *væren*. Slik kan *dasein* på norsk bety både *her-væren* og *der-væren* eller *å være her og/eller der*. Heideggers poeng er først og fremst å understreke menneskets/eksistensens plassering i et tid og stedkoordinat, her og nå.

ultimat radikal refleksivitet som hos Husserl, men begrunnelsesspørsmålet er endret: Fra og stille seg spørsmålet om hva som er sant apriori, før-erfaring (noe som er en abstraksjon), stiller Heidegger heller spørsmålet: Hva er meningen med det vi ser for oss som er i verden?

Heidegger gjeninnfører det glemte argumentet i gresk filosofi om *væren*, og tar på den måten ikke for seg sannheten og historien i absolutte termer, men i værens temporære væremåte. Temporalitet er ikke en transcendental refleksjon om noe større enn oss selv. Temporalitet er *væren*. *Væren er tid*. I dette ligger den fundamentale erfaring av at livet en gang skal ta slutt og det er dette som tvinger oss til å bry oss om det livet vi har, fordi det *ikke* kommer til å vare. Denne temporaliteten finnes i all erfaring. I det samme øyeblikket som vi erfarer noe, vil det ikke kunne bli en erfaring for oss igjen. Dette gjenspeiles i den hermeneutiske sirkel. Begrepet ”sirkel” er egentlig ikke så veldig treffende, for poenget er, tvert imot, at vi aldri kommer tilbake til akkurat det samme stedet vi hadde som utgangspunkt. Tid og sted er konstant i endring, derav Heideggers tittel *Being and time*. I en slik ontologisk forståelse av virkeligheten kan man ikke sette parentes rundt egne fordommer, men fordommene innehar en nødvendig funksjon i forståelsesprosessen og kan benyttes til en positiv forståelse av et objekt.

”The point of Heidegger’s hermeneutical reflection is not so much to prove that there is a circle as to show that this circle possesses ontologically positive significance” (Gadamer 2004:269).

I *Being and time* skriver Heidegger:

”[Den hermeneutiske sirkel] is not to be reduced to the level of a vicious circle, or even of a circle which is merely tolerated. In the circle is hidden a positive possibility of the most primordial kind of knowing. To be sure, we genuinely take hold of this possibility only when, in our interpretation, we have understood that our first, last, and constant task is never to allow our fore-having, fore-sight, and fore-conception to be presented to us by fancies and popular conceptions, but rather to make the scientific theme secure by working out these fore-structures in terms of the things themselves” (Heidegger 1962:195).

Dette er det nærmeste jeg kommer en definisjon på en hermeneutisk objektivitet. Å styrke egne vitenskapelige antagelser ved å utarbeide sine forstrukturer opp i mot betingelsene hos tingene som trer fram for oss. Objektet i objektivitet har dermed endret seg. Objektet man objektiverer er ikke lenger sannhet i seg selv, men en talehandling, en skrift, et tegn, en kommuniserende handling som man går ut ifra at

man kan finne en mening med. Det er denne talehandlingen som er objektet, ikke kunnskapen i seg selv.

Objektiv kunnskap og utvidelsen av et her og nå.

Hvis objektivitet ikke innebærer å se på objekter uavhengig av egen oppfatning eller mening om objektet, hva er så objektivitet? Heidegger ønsket å fornye språket og nektet derfor å bruke begreper som subjekt og objekt. Han benytter seg av det Arne Næss kaller en heideggeriansk grammatikk bestående av sammensetninger av ulike ord med bindestreker, for eksempel væren-i-verden, her-væren, der-væren. En slik språkendring mener jeg vanskeliggjør Heideggers poenger mer enn de klargjør. Jeg vil derfor forsøke å benytte meg av en forståelse av Heidegger gjennom begrepene subjekt og objekt. Heideggers begreper røsker opp i en bredt anerkjent antagelse om et skille mellom et subjekt og objekt, der subjektet er fanget i tiden og objektet er utenfor tid. Objekter er apriori og forblir ”utenfor tiden”. Heideggers analyser viser at objekter i en undersøkelse ikke er utenfor tiden, for i det øyeblikket det oppfattes av et subjekt blir det en del av tiden og en del av væren. Objektet blir oppfattet på et spesielt sted, til en viss tid, av en bestemt person. Objektiv kunnskap er ikke kunnskap i seg selv. Kunnskap om objekter er noe *noen* har og som de igjen kan uttale hvis de ønsker. Kunnskap må ha et tid og stedkoordinat for å finnes. *Objektiv kunnskap er et subjekts kunnskap om objekter utenfor seg selv.* Objektene man kan oppnå kunnskap om er den kommuniserte kunnskapen. En objektiv fortolkning av noe foregår i øyeblikket av en fortolker, og på den måten vil all kunnskap jeg kommer til å ha, være knyttet til meg som subjekt.

”it still remains true that *all such understanding is ultimately self-understanding* (sichverstehen: knowing ones way around)” (Gadamer 2004:251).

Utfordringen er at denne selvforståelsen av et oss, her og nå, er i den moderne verden blitt så stor. En verden full av gamle og nye tekster at en samtidig objektiv forståelse av noe blir fryktelig omfattende. Moderne medier har vært med på å utvide erfaringene i tid og rom (side 30). Den skrevne teksten overgår den muntlige uttalelse i tid, og direktesendingene på TV kan overgå antall mennesker man kan snakke til på ulike steder til samme tid, for ikke å snakke om internett, hvor ”hele” verden er koblet opp mot hverandre samtidig, i ett her og nå. Thompson beskriver hvordan frikoblingen av tid og sted henger sammen med mediens teknologiske utvikling.

”In earlier historical periods the experience of simultaneity – that is, of events occurring ‘at the same time’ – presupposed a specific locale in which the simultaneous events could be

experienced by the individual. Simultaneity presupposed locality; 'the same time' presupposed 'the same place'. But with the uncoupling of space and time brought about by telecommunication, the experience of simultaneity was detached from the spatial condition of common locality. It became possible to experience events as simultaneous despite the fact that they occurred in locales that were spatially remote. In contrast to the concreteness of the here and now, there emerged a sense of 'now' which was no longer bound to a particular locale. Simultaneity was extended in space and became ultimately global in scope" (Thompson 1995:32)¹⁹.

Hvis man setter sammen Heideggers forklaringer på værens avhengighet av tiden, et her og nå-koordinat, og Thompsons beskrivelser av utvidelsen av det samme her og nå-koordinatet i en moderne verden, ender vi opp med en nokså kompleks forståelse av virkeligheten. Hvordan håndterer man en slik stor mengde med kommuniserte meninger, historisk og geografisk? Heideggers teleologiske vending har satt oss på sporet av at det er den medierte kommunikasjonens betydning *for oss* som fortolker vi må lete etter.

"Den hermeneutiske sirkel blir for [både Heidegger og Gadamer] en subjekt-objektovergripende bevegelse fram og tilbake mellom tekstens sannhetskrav og betydningsmuligheter på den ene siden og fortolkerens utlegning og applikasjon på den andre siden. [...] I motsetning til Diltheys forsøk på å objektivere forståelsen gjennom metoderegler, hevder Gadamer at vår eneste mulighet til objektiv forståelse ligger i hvorvidt vi kan applisere tekstens sannhetskrav på vår situasjon *her og nå*" (Lægneid og Skorgen 2001:18).

Essensen i Heideggers teleologiske vending og Gadamers hermeneutikk er at forsøket på å finne en sannhet er temporær. Det er det som viser seg for oss som fortolker som er av betydning.

Grunnleggende elementer i Gadamers beskrivelse av sannhet

På hvilken måte kan den hermeneutiske tilnærmingen legitimere sannheter? Jeg vil nå gjennomgå noen grunnelementer i den hermeneutiske filosofien for å finne ut av hva det er som gjør at vi kan skille mellom sant og falskt. Disse elementene er i) erfaringen, ii) fordommer og horisonter og iii) spørsmålets prioritering i dialogen.

i) Erfaringer

Et av grunnelementene i Gadamers beskrivelser av sannheten er erfaringene. For at noe skal kunne *sies* å være sant, må det på en eller annen måte kunne erfares.

Erfaringer blir derfor noe førmetodisk. Dilthey mente at man måtte gjenoppleve de historiske hendelsene og sette seg selv i parentes, men Gadamer mener derimot at å få forståelse om noe er ikke en gjenopplevelse av noe som har skjedd før. Å forstå noe

¹⁹ For en videre forklaring på "the discovery of despatialized simultaneity" se Helga Nowotny (1994) *Time: The Modern and Postmodern Experience*. Cambridge: Polity Press.

nytt, noe man ikke har forstått før, er å gjøre seg en erfaring. Erfaringer gjør noe med den som erfarer: Den endrer subjektivitet hos den som forstår noe. Erfaringer er ikke vitenskap, men en grunnleggende forutsetning for all vitenskap. Det er vår måte å være på, vår måte og erfare den verden som danner grunnlaget for kunnskap og vitenskap i utgangspunktet. Den metodologiske vektleggingen i vitenskapen er derfor ikke avgjørende for Gadamer.

”the circle of understanding is not a ”methodological” circle, but describes an element of the ontological structure of understanding” (Gadamer 2004:293-294).

Den store misforståelsen i de metodiske vitenskapene er at en sannhet oppfattes som sann fordi den er undersøkt vitenskapelig, men en sannhet er sann uavhengig av vitenskapelige undersøkelser. Den vitenskapelige undersøkelsen gjør oss sikrere på at noe er sant, mer er ikke *årsaken* til at noe er sant. Ting er sant uten at det er undersøkt vitenskapelig eller metodisk. Man kan også vite at noe er sant uten en vitenskapelig undersøkelse, fordi man har erfaring om akkurat det man vet noe om. Fordi erfaringer dreier seg om å forstå noe nytt, noe en ikke har skjønt fra før av, er det helt avgjørende at man er åpen for å endre oppfatninger man allerede har. Å være åpen for nye erfaringer innebærer å være radikalt udogmatisk.

”When we have had an experience, this means that we possess it. We can now predict what was previously unexpected. The same thing cannot again become a new experience for us; only something different and unexpected can provide someone who has experience with a new one” (Gadamer 2004:348).

Erfaringen endrer subjektiviteten hos den som forstår noe nytt. Den som har forstått noe skiller seg ikke fra andre fordi han kan noe som andre ikke kan, men fordi hans subjekt er endret.

ii) Fordommer og horisonter

Ordet ”fordommer” vekker umiddelbart negative konnotasjoner. Opplysningstiden så på fordommer som noe mystisk og forbandt dem med spekulativ overtro. Derfor måtte man forsøke å fjerne seg fra sine fordommer for å bli fordomsfri. Fordommer hadde ingen gyldig begrunnelse og måtte derfor betviles og det er hovedsakelig slik ordet brukes i dag: Å være fordomsfri er å være opplyst. Gadamer skriver at dette er en altfor snever definisjon av fordommer. Fordommer kan riktignok betviles, men de kan være mye mer enn en uopplyst oppfatning. En fordom er vår holdning til noe på et gitt tidspunkt. Det at denne holdningen ikke er begrunnet eller metodologisk

rettferdiggjort betyr ikke at den nødvendigvis er falsk. Poenget er snarere at vi ikke vet om den er det eller ikke.

”Thus ‘prejudice’ certainly does not necessarily mean a false judgment, but part of the idea is that it can have either a positive or a negative value” (Gadamer 2004:273).

Det at fordommer er en form for ubekreftede holdninger og at de kan betviles gjør dem ikke nødvendigvis feilaktige. Vi må benytte oss av våre fordommer, sette dem i tvil og slik finne ut om de er riktige eller gale. Gadamer beskriver fordommer som i) ubekreftede antagelser, ii) et resultat av vår historie og tradisjon, og iii) noe som utgjør vår forståelseshorisont.

Våre fordommer er et resultat av vår historie og alle de erfaringer man har tatt med seg gjennom livet. Dette gjør at våre fordommer tilhører den tradisjonen man er en del av og innebærer at fordommer ikke trenger å være det samme som fantasi eller egne påfunn. Man har gjennom sin individuelle historie blitt utsatt for fordommer som man har tatt med seg.

”If we are trying to understand a historical phenomenon from the historical distance that is characteristic of our hermeneutical situation, we are always already affected by history. It determines in advance both what seems to us worth inquiring about and what will appear as an object of investigation” (Gadamer 2004:300).

Vi vil alltid, i det vi nærmer oss en tekst og forsøker å forstå den, retter våre egne tanker og tidligere referanserammer inn i teksten. Et godt eksempel er vår fortolkning av den klassiske krimromanen, der vi hele tiden forsøker å gjøre oss opp en mening om hvem som er morderen. Det legges gjerne ut spor som gjør at leseren ledes til å tro at det er person A som har begått forbrytelsen, men så viser det seg ofte å være en person B som har gjort det, eller kanskje det var person C, eller kanskje var det person A likevel. Man forsøker hele tiden å utarbeide en forståelse basert på den informasjonen man får av filmen og tidligere erfaringer om hvordan slike filmer skal forstås. Slik retter man sine egne historiske erfaringer i forsøket på å forstå historien.

”A person who is trying to understand a text is always projecting. He projects a meaning for the text as a whole as soon as some initial meaning emergence in the text. Again, the initial meaning emerges only because he is reading the text with particular expectations in regard to a certain meaning. Working out this fore-projection, which is constantly revised in terms of what emerges as he penetrates into the meaning, is understanding what is there. [...] interpretation begins with fore-conceptions that are replaced by more suitable ones. This constant process of new projection constitutes the movement of understanding and interpretation” (Gadamer 2004:269).

Når vi blir presentert for noe nytt sammenligner vi dette med ting vi allerede har forstått, og finner likheter og forskjeller. Våre fordommer er et uttrykk for vår historie og hvordan vi har forstått hva som er der. I spørsmålet om hva som er sant og hva som er falskt må vi benytte oss av våre egne fordommer, som er en del av vår historie, for å ta en slik avgjørelse.

Dette kan fort virke som en form for perspektivisme. Når man baserer seg på egne fordommer er det få rom for korrektiver av egen forståelse. Men å gjøre seg erfaringer dreier seg nettopp om å korrigere egne fordommer, bekrefte eller avkrefte sine teorier. Deretter kan man plassere sin forståelse og sine fordommer i en relativ sammenheng med andres forståelser. Vår egen plassering kaller Gadamer for *forståelseshorisonter*, og det er fordommene som utgjør vår forståelseshorisont. Vi står på et gitt sted i historien og vet noe, men ikke alt. På samme måte som ingen kan se alle sider av Jorda samtidig er det ingen som til enhver tid kan forstå alt. Samtidig er man klar over at Jorda ikke slutter der sola går ned i horisonten, men at det også finnes noe på den andre siden av havet. Min forståelseshorisont grenser opp en her-og-nå-forståelse av det jeg undersøker.

”to have a horizon’ means not being limited to what is nearby but being able to see beyond it. A person who has a horizon knows the relative significance of everything within the horizon, whether it is near or far, great or small. Similarly, working out the hermeneutical situation means acquiring the right horizon of inquiry for the questions evoked by the encounter with tradition” (Gadamer 2004:301-302).

Det handler rett og slett om å definere sin posisjon og kontekstualisere sine egne argumenter. Dette gjelder ikke kun en nåtidsoppfatning av saken, men å posisjonere seg i forhold til en tradisjon og utkrystallisere seg, og å ta stilling til om man er enig eller uenig i erfaringene tradisjonen tilbyr. Bevissthet om ens egen forståelseshorisont definerer hva som er innenfor og hva som er utenfor, og gir derfor muligheten til å skape et forståelsesfullt menneske. At vår forståelse aldri er uten forutsetninger betyr at vi alltid forstår noe innenfor en bestemt horisont, men som vi vet er horisonter alltid i endring og bevegelse.

”I dette ligger det et viktig poeng om at *vi ikke er fanget i vår horisont*. Jo mer vi bryner oss mot det fremmede vi søker å forstå, desto mer utsettes vår aktuelle medbrakte horisont for korrektiv, for modifikasjon, kort sagt for fortløpende endring” (Vetlesen og Stånike 1999:51).

Innholdet i en horisont er ikke først og fremst individuelt, men dreier seg om delte forutsetninger for medlemmene av en kultur, en periode osv. (jf. Paradigmebegrepet til Thomas Kuhn). En horisont er en forutsetning for forståelse overhodet.

Fordommer er en form for ubekreftede antagelser som innehar muligheten til både å være sanne og falske. Det er ikke slik at det er den metodiske testingen av noe som gjør det til en sannhet, men ordenes samsvar med virkeligheten. Dermed kan man snakke sant uten at man er sikker på at man snakker sant. Våre fordommer er et resultat av vår egen historie og tradisjonen vi kommer fra, og konstituerer slik vår egen forståelseshorisont. Prosessen med å avkrefte eller bekrefte egne fordommer er det som kalles for forståelsesprosessen eller den hermeneutiske sirkel.

iii) Spørsmålet

Enhver undersøkelse baserer seg på at et spørsmål eller en problemstilling skal besvares. Det ikke bare i vitenskapen at spørsmålet har en sentral rolle. Så og si alle utsagn er motivert av et spørsmål. Å finne ut av hva som er sant innebærer ikke å beskrive en objektiv verden som en verden i seg selv, men å ta del i virkeligheten og forstå den fra sin posisjon og se hva som er der. Sannheten finnes i språket, ikke i naturen. Dette gjør at dialogen bør ha en langt større plass i spørsmålet om sannhet. Dialogen består av spørsmål og svar, og sannheten er svaret på et spørsmål.

”Ingen utsagn kan oppfattes utelukkende med henblikk på sitt innhold. Ethvert utsagn er motivert. Ethvert utsagn har forutsetninger som det ikke selv setter ord på. Bare den som også tar disse forutsetningene i betraktning, kan virkelig vurdere et utsagns sannhet. Jeg vil her hevde at den endelige logiske form for denne type utsagnsmotivasjon er *spørsmålet*. Ikke dommen, men spørsmålet inntar den fremste plassen i logikken – noe både de platonske dialoger og den greske logikkens dialektiske opphav kan bevitne” (Gadamer [1957] 2003:27).

Den hermeneutiske tilnærmingen til en forståelse av hva som er sant eller falskt er å stille spørsmål, både til det man ønsker å forstå og til seg selv. Når man stiller de rette spørsmålene stiller man seg åpen for en erfaring av noe nytt, noe man fra før av ikke visste. Dette impliserer at man vet at man ikke vet. Sokrates berømte formulering må ikke forstås som reduksjonistisk eller ”postmodernistisk”. Spørsmålene man stiller må gi mening.

”The essence of the question is to have sense. Now sense involves a sense of direction. Hence the sense of the question is the only direction from which the answer can be given if it is to make sense. A question places what is questioned in a particular perspective. When a question arises, it breaks open the being of the object, as it were” (Gadamer 2004:356).

Spørsmålet må gi mening ved at noen må bry seg om hva svaret skulle være. Idet ingen bryr seg om svaret på et spørsmålet er det blitt et meningsløst spørsmål, og er slik uten betydning. Meningsfulle spørsmål er spørsmål man gjerne skulle visst svaret på.

Jeg har nå gått gjennom noen hovedelementer i Gadamer's *Truth and method*. Jeg har i tillegg til dialogene og spørsmålets prioritet i logikken trukket frem erfaringen, fordommene og horisontene som grunnleggende elementer i en hermeneutisk filosofi.

Hvordan legitimere sannheter?

Den moderne hermeneutikken har altså utviklet et alternativt syn på objektivitet enn den romantiske hermeneutikken/naturvitenskapen på to særskilte områder. For det første er objektet som objektiveres endret fra å være en apriori, en før-erfaringsmessig konstruksjon, til å bli et konkret objekt som kan erfares. Disse objektene er gjerne uttalelser, skriftlige eller muntlige, eller andre former for meningsskapende symboler. For det andre er man nødt til å benytte seg av sine egne fordommer i fortolkningen av disse tekstene. Gadamer poengterer:

”If we want to do justice to man’s finite, historical mode of being, it is necessary to fundamentally rehabilitate the concept of prejudice and acknowledge the fact that there are legitimate prejudices” (Gadamer 2004:278).

Disse to endringene mener Gadamer legitimeres i tradisjonen. Gadamer ser på tradisjonen for å legitimere sine sannheter. Vår oppgave er å avgjøre hvilke av våre fordommer som er legitime og hvilke som ikke er det, i tråd med hva man tidligere har tenkt. Det er ikke det samme som at hva som helst kan være sant så lenge man bestemmer seg for det, fordi våre egne fordommer er et resultat av vår historie og våre erfaringer i denne verden. Vår egen personlige frie tanke er slik mindre ”fri” enn hva opplysningstidens tenkere så for seg.

”*Understanding is to be thought of less as a subjective act than participating in an event of tradition, a process of transmission in which past and present are constantly mediated. This is what must be validated by hermeneutic theory, which is afar too dominated by the idea of a procedure, a method*” (Gadamer 2004:291).

For det andre er det ikke de dogmatiske prosedyrene, metodene, men vår fortolkende måte å være i verden som gir muligheten til å skille sant fra falsk. Dette gir *spørsmålet vi stiller* en langt større betydning i avgjørelsen av en sannhet, enn måten vi undersøker spørsmålet på. Diltheys metodologiske hermeneutikk er derfor ikke

egnet til å avgjøre hva som er sant, derimot vil en dialog hvor man stiller de rette spørsmålene i langt større grad bidra til å kunne avgjøre sannhetsverdien til et utsagn.

”what the tool of method does not achieve must—and really can—be achieved by a discipline of questioning and inquiring, a discipline that guarantees truth” (Gadamer 2004:484).

Jeg har i denne delen redegjort for det jeg mener kan karakteriseres som grunnelementene i en hermeneutisk teori: erfaringen, fordommene, forståelseshorizontene og spørsmålets prioritering i dialogen.

DEL 3

Et møte mellom journalistikken og hermeneutikken

I denne delen vil jeg besvare oppgavens tredje problemstilling: *Hvordan kan det være mulig å legitimere journalistiske ytringer som objektive og sanne?* Jeg er her like opptatt av at ordet er i overensstemmelse med virkeligheten, at vi med visshet kan si at det vi sier skjedde faktisk skjedde, og at fortolkningen av det sagte er tro mot sannheten (se side 17). På den måten kan denne delen bidra til å besvare min hovedproblemstilling som er *Hvordan kan journalistikken overkomme problemene som oppstår i anvendelsen av objektivitetsidealet?* Som jeg argumenterte for i del 1.3 har objektivitetsidealets problem i første rekke vært en misoppfatning av objektivitet som fraværet av en mening. Jeg vil derfor benytte meg av hermeneutikkens alternative syn på objektivitet som jeg gjorde rede for i del 2. Det avgjørende spørsmålet er ikke hvorvidt journalisten påvirker det han formidler eller ikke, men om vi kan stole på at det som står i avisene er sant. Slik er journalistens fremste oppgave å sørge for en god dialog mellom samfunnsdeltagere i større grad enn å avgjøre en gang for alle hvordan ting er. Denne endringen i oppfattelsen av objektivitetsidealet er for det første bedre tilpasset journalistikkens begrensninger i tid og ressurser. For det andre utnytter den journalistikkens muligheter for å skape dialog ved å raskere kunne endre oppfatninger av ting underveis (se side 56). Slik er dette et forsøk på å etablere et møte mellom journalistikk og hermeneutikk. Et møte kan bety å bevege seg mot noe (som kommer i motsatt retning), eventuelt det å møte: være imøtekommende, gå med på noe (ordnett.no).

Objektivitet mellom objektivisme og relativisme

Det jeg beskriver som objektivitet er en posisjon mellom objektivismens syn på at objektive *metoder* står som en garanti for at noe er sant og en relativistisk holdning om at objektivitet er umulig. Objektivismen setter parentes rundt subjektet, mens relativismen ser på subjektet som den eneste kilden til sanne oppfatninger. Det er altså to motpoler jeg ønsker å gjendrive her; for det første objektivismens påstand om at det finnes en objektiv metode som gir oss *sannheten* i bestemt form entall (se Skjervheim side 34). Og for det andre, forestillingen om at ingenting er sant eller fornuftig ordnet, men bare språkspill eller *vilje til makt* beskrevet av bl.a. mistankens hermeneutiker Nietzsche (se Lægreid 2006:291 eller Schaanning 1993:87). Begge disse holdningene finnes i journalistikken i dag. På den ene siden finnes objektivitetens forsvarere som

gir uttrykk for at journalistikken er objektiv på samme måte som vitenskapen. På den andre siden finnes oppfatninger om at journalister bør være ”djevelens advokater” (Eide 1992:164) som ikke lenger kan bygge opp en forståelse men kun kritisere og være tvilende. En form for instrumentalisme på den ene siden og en form for dekonstruksjonistisk tvil på den andre siden. Mitt ønske er å beskrive objektivitet som noe mellom disse to posisjonene, formulert som *et subjekts forhold til objekter utenfor seg selv* (se side 68).

Martin Eides fortolkende sosiologi som mistankens hermeneutikk

Det hermeneutiske perspektiv er tidligere blitt presentert i den journalistiske teorien av blant annet Martin Eide. Eide forsøkte å gi nyhetene et hermeneutisk utgangspunkt i *Nyhetens interesse* (1992). Der ville han gi nyhetene fruktbare teoretiske perspektiver basert på ”fortolkende sosiologi”. Eide benytter seg av fenomenologiske begreper og oppfordrer til at journalistikken må opparbeide seg en større bevissthet om egne fortellergrep og at bruken av *fortolkningsrammer* må skjerpes (Eide 1992:164).

”Det kan for eksempel handle om å vise fram sine formidlingsgrep. For verken forskerne eller journalisten kan greie seg uten slike begrep. De må brukes, og når de anvendes dreier det seg ikke om en passiv formidling, men om en aktiv skapelsesprosess. [...] Journalistens jobb må være å søke etter motforestillinger mot klisjeene han selv og andre betjener seg av. Journalister må bli djevelens advokat også som forteller” (ibid).

Eide gir et utkast til en teori om at journalistikken er basert på vitenskapelige idealer, men mitt argument er at Eide ender opp med en posisjon som ligger nær mistankens hermeneutikk og dekonstruksjon. Eide inntar en tvilende holdning og leter etter ”motforestillinger” av de holdningene journalistene benytter seg av. Det kan virke som om Eide ønsker en absolutt radikal selvtvil, og slik en oppløsning av objektivitetsidealet på samme måte som mistankens hermeneutikk har formulert det. Det bærer Eide inn på det skeptiske argumentet i epistemologien: ”No one *does* know, because no one *can* know” (Dancy 1985:7). Det er vanskelig å være uenig i at en grunnleggende kritisk holdning er sunn og at bevisstgjøring av egen fortellerposisjon er et gode. Dette synet har også fått gjennomslag i blant annet Vær varsom-plakaten §1.4 som i 2001 tilførte denne setningen: ”Det er pressens plikt å sette et kritisk søkelys på hvordan mediene selv fyller sin samfunnsrolle”. Men hvordan skal en slik tvil kunne legitimere journalistikken som sann og objektiv? Jeg ønsker her å videreutvikle Eides poeng. Det Eide ikke tar med er at det også finnes

tolkningsrammer og journalistiske fordommer som er legitime før noen har undersøkt dem eller satt dem under tvil. Der er altså ikke bare om å gjøre å være kritisk til egne tolkningsrammer, men som Gadamer presiserer, å forsøke å avgjøre om tolkningsrammene er sanne eller falske (se Gadamer side 74). Som både Eide og Allern skriver (se side 61), uten å gjøre noe større poeng ut av det, er tolkningsrammer ikke bare nødvendige, men uunngåelige. Man kan ikke unnlate å ha en tolkningsramme. Men tolkningsrammenes uunngåelighet gjør ikke at vi må gi opp et ideal om en objektiv fremstilling. Tvert i mot må sannheten avklares gjennom journalistenes tolkningsrammer.

Grunnelementer i en objektiv journalistikk

Jeg vil nå gå mer konkret inn på en beskrivelse av den journalistiske metoden og finne frem til det som kan beskrives som grunnelementer i en objektiv journalistikk.

Elementene baserer seg på to forutsetninger: For det første at journalistikken er en selvstendig fagretning med spesifikke forutsetninger som gjør at den trenger en selvstendig teori om objektivitet og sannhetsbegrunnelser. For det andre baserer grunnelementene seg på at virkelighetsforståelsen til en journalistisk tekst er basert på journalistens spørsmål. Journalistens tolkningsrammer formidles, eller kommer til uttrykk, gjennom journalistens spørsmålsformulering. Det er dette som har vært objektivitetsidealets problem eller hinder, for i det man stiller spørsmål til noen tar man del i den erfaringen man forsøker å beskrive. Tolkningsrammene er ifølge Gadamers filosofiske hermeneutikk et godt utgangspunkt for en god kunnskapsdannelse. Gadamer kritiserer de dogmatiske oppfatninger av metode, og gir spørsmålet en langt større plass i kunnskapsdannelsen.

”The priority of the question in knowledge shows how fundamentally the idea of method is limited for knowledge, which has been the starting point for our argument as a whole. There is no such thing as a method of learning to ask questions, of learning to see what is questionable. On the contrary, the example of Socrates teaches that the important thing is the knowledge that one does not know” (Gadamer 2004:359).

Fra Gadamers utgreiing av en hermeneutisk filosofi har jeg trukket fram fire grunnelementer. Det overgripende argumentet er at objektivitet fordrer en hermeneutisk bevissthet og at en hermeneutisk bevissthet består av: i) åpenhet, ii) tolkningsrammer som en positiv forutsetning for forståelse, iii) prioriteringen av spørsmålet og iv) journalistikk som meningsprodusent. De tre første tar utgangspunkt i journalistens innsamling av informasjon og produksjonen av nyheten. Det fjerde

argumentet konsentrerer seg om journalistenes utvelgelse av nyheter og formidlingen av dem. Argumentene er akkumulerende og bygger på hverandre. Det er verdt å påpeke at dette ikke er noen ny beskrivelse av den journalistiske metoden (eller en oppløsning av den), men kun en gjennomgang det jeg mener er essensen i den journalistiske metoden, sett fra et hermeneutiske perspektiv. Det som skiller min beskrivelse fra det journalistiske paradigmet beskrevet av Høyer (se side 12) er betoningen av journalistenes tolkningsrammer som positiv forutsetning for en objektiv journalistikk.

i) Åpenhet

Det første grunnelementet i en hermeneutisk bevissthet karakteriseres som en logisk strukturell åpenhet (Gadamer 2004:356). Basert på en platonsk dialektikk er argumentet at ved nye erfaringer og nye erkjennelser er det gitt at man må stille seg åpen for at ens egen dogmatiske oppfatning av en ting kan endres. Med andre ord betyr åpenhet at det man selv holder for riktig kan være feil.

”Openness to the other, then, involves recognizing that I myself must accept some things that are against me, even though no one else forces me to do so” (Gadamer 2004:355).

Nettopp denne åpenheten skiller journalistikken fra mange andre fagdisipliner. Journalisten skiller seg ut fra for eksempel politikeren ved at journalisten er uavhengig. Den uavhengigheten innebærer at det ikke er noen som tvinger journalisten til å ha en spesiell oppfatning av en ting. En politiker vil i større grad være forpliktet av partiprogrammer, tidligere uttalelser og regjeringssamarbeid, mens en uavhengig journalist vil ha muligheten til å endre oppfatninger og synspunkter i tråd med hva han oppfatter som riktig.

”the hermeneutical consciousness culminates not in methodological sureness of itself, but in the same readiness for experience that distinguishes the experienced man from the man captivated by dogma” (Gadamer 2004:355).

Et viktig poeng er at Gadamer ikke trekker inn åpenhet som en form for overvåkning av journalistens arbeide, men som en personlig egenskap hos den som fortolker.

Åpenhet innebærer å være åpen for at ens fordommer om en sak kan være usanne. Men skal journalisten mene noe i en objektiv journalistikk? Kan journalisten mene noe overhodet? Det kan virke noe paradoksalt at en objektiv journalistikk skal mene noe, men poenget er snarere at tolkningsrammene er nødvendige for forståelse overhodet. Gadamer presiserer: Forståelse skjer alltid i et subjekt gjennom dets

forståelseshorisont (Gadamer 2004:251). Dette betyr at objektivitet ikke medfører å sette seg selv (og sine meninger) til side i en intervju situasjon, eller slette alle spor av sin tilstedeværelse i en tekst. For i en hermeneutisk forstand er ikke objektivitet utslettelse av subjektet. Objektivitet er å være åpen om at egne meninger ikke nødvendigvis er de riktige, eller de eneste sanne. Dette gjør åpenhet for å endre meninger til en objektiv journalistikk uavhengig og fri fra regelbundne dogmer. En journalist som ikke er bundet av dogmer vil ha mulighet til å skape en åpen og god samtale eller dialog. Dette innebærer ikke et fravær av tolkningsrammer, mening om saken eller tilsidesetting av sine egne verdier, men at man er åpen for å endre sin mening. *Å være åpen for å endre meninger forutsetter at man allerede har en mening.* Som vi så i Ettema og Glassers undersøkelser (se side 38) var dette noe journalistene ikke var villige til. Journalistikken skulle dreie seg om viktig og uviktig, ikke rett og galt. Her er poenget snarere at objektivitet ikke innebærer tilsidesetting av egne meninger om noe, men en åpenhet om at egne meninger om noe kan være feil eller riktig.

ii) Tolkningsrammer som en positiv forutsetning for forståelse

Jeg vil her benytte Eides begrep ”tolkningsrammer” og Gadamers begrep ”fordommer” om hverandre. Dette er naturlig nok en forenkling. Goffmans begrep ”framing”, som er Eides inspirasjonskilde, refererer til en sosial konstruksjon av sosiale fenomener innenfor stereotypiske oppfatninger og fortolkninger av hverdagen (Goffman (1974) *Framing analysis*). Begrepet ”framing” benyttes hovedsakelig i medievitenskapelige, sosiologiske og psykologiske studier i konkrete analyser av visse mønstre av oppfatninger. Eide legger i begrepet tolkningsrammer også medierammer, medievri, mediedramaturgi, nyhetsperspektiver og nyhetskriterier (Eide 1992:82-83). Dette er i praksis det samme innholdet som man vil kunne legge i det hermeneutiske begrepet ”forståelseshorisonter”. feks. hvilken effekt eller påvirkning mediene og journalistene har på det de formidler (jf. journalistenes subjektive element).

Dette bringer oss til det journalistiske paradokset beskrevet av Rasmussen (se side 39), der journalisten blir en aktiv deltager i noe han forsøker å beskrive uten deltagelse. Mens tolkningsrammer nettopp kommer fra en slik påvirkning, journalistens selektive for-dommer feks. journalistens oppfatning av en sak før han

har skrevet om den. Dette kommer igjen til uttrykk i hvordan journalisten ”framer” saken, vinkler den, eller forsøker å sette den i en større sammenheng, basert på sin egen forståelse av hva som er skjedd.

Poenget er: Før vi har undersøkt en sak vet vi ikke om vi har en riktig oppfatning av den eller ikke. Det impliserer ikke at våre fordommer eller tolkningsrammer er feil, bare at de *kan* være det. Derfor må vi være *åpne* for at de kan være det, slik den objektive journalistikkens første grunnelement beskriver det. Gadamer beskriver fordommer som en persons oppfatning om noe på et gitt tidspunkt og utgjør et grunnelement i den hermeneutiske sirkelen. Som vist i del 2 er forståelse til syvende å sist kun noe som kan foregå i et subjekt, derfor er det ikke riktig å sette subjektet i parentes slik det gjøres i naturvitenskapen og historismen. Den hermeneutiske sirkelen i journalistikken består av a) journalistens tolkningsrammer og b) journalistens erfaring av en kildes fortolkning av en sak. Journalistens forståelse av en sak utgjør én del og kildens forståelse den andre delen. Disse delene utgjør en helhet ab) en sirkelformet forståelse, i betydningen at de to delene *påvirker hverandres forståelse i møtet med hverandre*. I en intervjusituasjon virker dette innlysende, men hvis journalisten skulle finne en tekst som ikke var skrevet for journalisten, men en annen historisk kilde, er det litt mindre intuitivt at denne teksten likevel er et svar på journalistens spørsmål, og at teksten kan bli påvirket av leseren. I det journalisten formidler tekstens svar på sine egne spørsmål kan dette komme tydeligere frem. I dette ligger det en antagelse om at enhver ny forståelse eller erfaring er et resultat av at journalisten har stilt spørsmål til sine eller andres oppfatninger av noe.

”It is clear that the structure of the question is implicit in all experience. We cannot have experiences without asking questions. Recognizing that an object is different, and not as we first thought, obviously presupposes the question whether it was this or that” (Gadamer 2004:356).

Det er her tydelig at spørsmålet, og journalistens fordommer, er nødvendig for forståelsen av en sak. Men på hvilken måte kan vår oppfatning av en sak være positiv for forståelsen av saken før vi har undersøkt den? Som vi så i del 2 var Heideggers sannhetsbegrunnelse som følger: Å styrke egne vitenskapelige antagelser ved å utarbeide sine forstrukturer opp i mot betingelsene hos tingene i seg selv (se side 67). Dette kan omformuleres til: *Å undersøke hva som er annerledes hos det man ønsker å forstå, ut i fra hva man selv allerede har forstått*. Det er altså om å gjøre å finne

likheter og forskjeller i ens egen førforståelse av noe, og deretter måle disse opp mot tekstens eller intervjuobjektets forståelse av den samme tingen.

”A person trying to understand something will not resign himself from the start to relying on his own accidental fore-meanings, ignoring as consistently and stubbornly as possible the actual meaning of the text until the latter becomes so persistently audible that it breaks through what the interpreter imagines it to be. [...] The important thing is to be aware of one’s own bias, so that the text can present itself in all its otherness and thus assert its own truth against one’s own fore-meanings (Gadamer 2004:271-272).

Slik blir tolkningsrammer ikke bare uunngåelige eller nødvendige, men de kan vise seg å være positive for kunnskapsdannelsen av noe. Tolkingsrammer er en form for målestokk for å oppdage tekstens eller intervjuobjektets annerledeshet. Slik kan man utsette seg for det Gadamer kaller *den hermeneutiske erfaring* (se blant annet Gadamer 2003:482). Å erfare noe endrer forståelsen til subjektet som erfarer. Dette er ikke noe man velger å gjøre, min forståelse av en ting er ikke fri, uavhengig og opp til meg selv. Min forståelse er avhengig av hvem jeg *er*. De journalistiske tolkningsrammene er dermed én av to deler som formidles i det en sak går i trykken. Nettopp fordi journalisten er uavhengig av andre tolkningsrammer er han avhengig av sine egne oppfatninger om ting. En bevissthet og åpenhet om egne tolkningsrammer er derfor grunnelementer i en journalistikk hvor man er opptatt av å formidle sin oppriktige oppfatning av sannheten. I sentrum av en slik bevissthet står formuleringen av spørsmålene som stilles i journalistikken. Måten journalisten stiller sine spørsmål på vil være avgjørende for om vi vil kunne kalle det en objektiv journalistikk.

”Questioning is not the positing [postulering] but the testing of possibilities. [...] Understanding is always more than merely re-creating someone else’s meaning. Questioning opens up possibilities of meaning, and thus what is meaningful passes into one’s own thinking on the subject” (Gadamer 2004:368).

Objektivitetsidealet er ikke en motsetning til at journalistene skal være et selvstendig tenkende individ som også kan ta stilling til saker. Heller tvert imot er journalistens utfordring å finne mening i det som blir sagt ved å teste ut grundigheten i andres argumenter og slik legitimere eller forkaste dem. *Journalisten deltar ved å skape en forståelse av samfunnet i det han utøver sitt yrke*. Dette gjør likevel ikke denne forståelsen bare til journalistens forståelse. Hvis formuleringene til journalisten er objektive vil de også være et utkast til en felles forståelse av en sak. Dette fordi journalisten også er en del av samfunnet og dets tradisjoner.

”Anticipating an answer itself presupposes that the questioner is part of the tradition and regards himself as addressed by it” (Gadamer 2004:370).

Avgjørende for Gadammers vektlegging av fordommer og journalistikkens tolkningsrammer er at disse ikke er noe som oppstår av seg selv i et individ. Journalistikkens tolkningsrammer vil være et resultat av den tradisjonen og det samfunnet han er en del av. Derfor kan journalistens tolkningsrammer være en positiv forutsetning for forståelse. Journalistikken er med på å utvide horisonten til sine lesere ved å skrive om ting han tidligere ikke visste.

iii) Prioriteringen av spørsmålet

Vi ser av de foregående argumentene at hva slags spørsmål man stiller er avgjørende for hvilke svar man får, og i siste instans hvilken forståelse man får av saken. Jeg skal nå fra et teoretisk ståsted forsøke å skissere noen linjer for hva som kan defineres som gode spørsmål. Jeg skal sette opp et lite utvalg av spørsmål sortert i kategorier og vurderer disse opp i mot den hermeneutiske perspektivet.

Spørsmålets horisont

For å forstå hva som blir sagt i et utsagn, sitat eller lignende, er det avgjørende å vite hva utsagnet eller teksten er et svar på. Hva det spørres om påvirker hva som blir svaret på spørsmålet og vår forståelse av svaret. Gadamer benytter begrepet forståelseshorisonter som han overfører til spørsmålene og kaller for spørsmålshorisonter (se side 70). Disse horisontene skal forklare hvilken kontekst teksten blir forstått ut ifra.

”Thus interpretation always involves a relation to the question that is asked of the interpreter. To understand a text means to understand this question. But this takes place, as we showed, by our attaining the hermeneutical horizon. We now recognize this as the *horizon of the question* within which the sense of the text is determined” (Gadamer 2004:363).

Horisontbegrepet viser at når to forstår hverandre får de en felles forståelse av noen ting. Dette kaller Gadamer en horisontsammensmelting. Horisontsammensmeltingen innebærer ikke at det er om å gjøre å finne tekstens opprinnelige mening, men nettopp en blanding og en felles forståelse av teksten mellom tekst og fortolker (se overkommelsen av tidsavstanden side 62).

”we must remember that the question we are concerned to reconstruct has to do not with the mental experiences of the author but simply with the meaning of the text itself (Gadamer 2004:365).

Det er ikke slik at forfatteren av en tekst sitter på tekstens egentlige mening ”Det jeg egentlig mente var...” og den riktige fortolkningen slik som den romantiske hermeneutikken forfekter. En tekst har ingen *egentlig* mening, men mening skapes i

det noe kommuniseres mellom to individer. Tekstens mening skapes i det den blir forstått av noen som forstår hva som blir sagt. Dette gir spørsmålene vi stiller til en tekst for å gi den mening en større betydning for vår forståelse av teksten.

Hvordan stiller man gode spørsmål?

Spørsmålene som følger vil bedømmes ut ifra kriterier om åpenhet, tolkningsrammer og horisontsammensmeltning. Jeg har tatt utgangspunkt i en gitt en situasjon hvor en journalist stiller spørsmål til en kilde om en sak. Kriteriene for et godt spørsmål i denne situasjonen kan formuleres på følgende måte:

- i) Blir spørsmålet satt inn i en tolkningsramme eller ikke?
- ii) Blir det stilt spørsmål ved journalistens tolkningsrammer?
- iii) Blir kilden utfordret på sin forståelse av saken?
- iv) Er det klart for begge parter hva det spørres om? (Har man en felles forståelse av spørsmålet?)

Journalistens oppgave er å identifisere kildens annerledeshet for slik å kunne kartlegge dets horisont. Meningen er at kriteriene over kan hjelpe til med dette og slik være med på å fremstille saken i et objektivt lys, som vil si at man har forstått hverandre. Å forstå hverandre betyr ikke at man på noen måte trenger å være enig. Journalisten må utfordre kilden og seg selv slik at man kan stille seg åpen for en erfaring for hva det hele egentlig dreier seg om. Men som det kommer frem av Platons dialoger er det vanskeligere å stille gode spørsmål enn å svare på dem.

Under følger noen eksempler på spørsmålskategorier som kan bli stilt i den gitte situasjonen. Jeg vil nå gå igjennom hvert enkelt spørsmål og bedømme dem ut i fra de kriteriene jeg har satt opp ovenfor²⁰.

- 1 – Åpne spørsmål basert på verbet ”å være”
- 2 – Ja/nei – spørsmål
- 3 – ”Har jeg oppfattet deg riktig...?” – spørsmål

1- *Åpne spørsmål basert på verbet ”å være”* er i utgangspunktet ikke et godt spørsmål. ”Hva er medievitenskap?” er et eksempel på et spørsmål som dette, og vil kunne besvares ulikt av ulike personer. Spørsmålet er ikke satt inn i en

²⁰ Dette er kun ment som eksempler og man vil derfor naturligvis finne mange andre måter og spørre på som også vil kunne vurderes på samme måte. Å lage en fullstendig liste vil være prinsipielt umulig da det er en forutsetning at man kan stille spørsmålstegn ved hva som helst.

tolkningsramme og man risikerer dermed å snakke om samme ting fra vidt forskjellige horisonter og på den måte snakke forbi hverandre.

”A question that lacks this horizon is, so to speak, floating. It becomes a question only when its fluid indeterminacy is concretized in a specific ‘this or that’” (Gadamer 2004:357).

Med andre ord, et godt spørsmål er et spørsmål med en posisjon. Ved å eksplisitt etablere sine egne fordommer eller tolkningsrammer vil det være lettere å se hva det er som er i uoverensstemmelse med intervjuobjektet. Hvis noen spør deg ”hvem er du?” så er det vanskelig å vite hvor en skal begynne. Det er i praksis ikke et spørsmål fordi journalisten ikke lurer på noe spesifikt.

2- *Ja/nei – spørsmål* er heller ikke i utgangspunktet veldig gode spørsmål. Disse er motsetningen av forrige kategori og gir ikke intervjuobjektet mulighet til å spesifisere sin forståelseshorisonter. Alle definisjoner av begreper blir overlatt til den som spør. Gitt at disse tolkningsrammene allerede er utfordret og diskutert kan ja/nei –spørsmål være gode oppfølgingsspørsmål. Da under den forutsetning at det er en felles forståelse om hva det svares ja eller nei til.

”it is not simply a matter of leaving the subject undecided. Someone who wants to know something cannot just leave it a matter of mere opinion, which is to say that he cannot hold himself aloof from the opinions that are in question” (Gadamer 2004:361).

Men det er her viktig å understreke at dette forutsetter at man har en felles forståelse av hva det spørres om. Verken journalisten eller intervjuobjektet kan utelate å forsøke og ta stilling i saken. For at man skal kunne gi en troverdig fremstilling må journalisten kunne overbevise om at intervjuobjektet har et poeng.

3- *”Har jeg oppfattet deg riktig...?” – spørsmål* er bedre formulerte spørsmål. Her stiller journalisten spørsmål til sine egne tolkningsrammer uten at han overlater definisjonen av disse tolkningsrammen til intervjuobjektet. Man stiller dermed spørsmål til både seg selv og til kilden. Journalisten har stilt seg åpen for at han ikke nødvendigvis har en riktig oppfatning av saken.

”Insofar as a question remains open, it always includes both negative and positive judgments. This is the basis of the essential relation between question and knowledge. For it is the essence of knowledge not only to judge something correctly but, at the same time and for the same reason to exclude what is wrong” (Gadamer 2004:358).

Et godt spørsmål er nødt til å bidra til å definere alternative svar. Det er altså ikke mulig å på forhånd ha bestemt seg for hvilke alternativer som vil være det som er riktigst.

iv) Journalistikk dreier seg om produksjon av mening

Mening betyr i denne sammenheng ikke en persons mening, som i det engelske ordet ”opinion”, men referer til ”meaning”, at noe har en mening: At et utsagn har noe ved seg som gjør det forståelig og har betydning. De tre foregående grunnelementene har i hovedsak dreid seg om innsamlingen av informasjon. Det fjerde og siste grunnelementet handler om utvelgelsen og formidlingen av saker. I dette avsnittet vil journalistenes og redaktørens rolle gå noe i hverandre, da utvelgelse av saker i større grad skjer i redaksjonene enn hos den enkelte journalist. Men også journalistene er med i prosessen fra idé til nyhet. Det fjerde grunnelementet i en objektiv journalistikk er at journalistikken produserer mening. Dette henger sammen med den moderne hermeneutikkens fenomenologiske vending (se side 67) og definisjonen av journalistikk som en kommunikasjonsform (se side 12). Til syvende og sist er det journalistens ansvar å finne ut hvorfor akkurat dette *noe* er interessant. Cook beskriver hvordan journalistikk har makten til å sette dagsorden, og på den måten foreslå, forme eller bestemme hva som er nytt. ”Journalists [...] decide whether something is interesting enough to cover, the context in which to place it, and the prominence the story receives” (Cook 1998:12).

I del 1 så vi på Odd Raams betegnelse på objektivitet som en samlebetegnelse på en del teknikker som er egnet til å nedtone eller kamuflere det subjektive elementet i journalistikken (se side 37). Forutsatt at det er *journalistens* oppgave å bestemme seg for at nyheten har en såpass stor betydning at det er verdt å fortelle om og stille spørsmålstegn ved, bør objektivitet inkludere journalistens subjektive oppfatning. Å stille spørsmål til hva noe *er*, innebærer ikke at journalisten har funnet ut dette én gang for alle. En journalist har ingen større forutsetninger enn andre til å vite hva et statsbudsjett eller en krig *er*. For å finne ut av dette må journalisten spørre noen som kjenner området, i håp om å få et svar han kan forstå og videreformidle. Det er kildene som sitter på informasjonen om hva som har skjedd eller hvordan noe forholder seg. Utgangspunktet for enhver nyhet er jo at journalisten *ikke* vet hva det er han eller hun skal skrive at dette *er* noen timer senere. Men da er allerede en av de

viktigste journalistiske avgjørelsene tatt: Hva det er journalisten bryr seg om og derfor skriver om.

Hva er en nyhet?

Fenomenologien baserer seg på antagelsen om at vi er bevisst på noe, opptatt av noe eller bryr oss om noe, fordi det gir oss mening. Gripsrud viste hvordan medier og kommunikasjon er en form for produksjon av mening, fordi hva som er meningsfullt beror på hva man kommuniserer (se side 11). Journalistikkens oppgave blir derfor å gi sine lesere en slik meningsfull leseropplevelse. Her må det riktignok presiseres at betydningsfulle leseropplevelser ikke trenger å være seriøse. Også sladderbladene legitimerer sin virksomhet ved å være betydningsfulle for noen. Andre mennesker kan ha andre ting som betyr noe for dem. Det vil uansett være avgjørende for en journalist å kunne skille ut hva det er som har en betydning og hvorfor nettopp dette *noe* har en betydning.

Hva har en betydning og hvorfor?

Journalistikkens metodebøker har vanskelig for å definere hva det er som avgjør om en nyhet er god eller dårlig. Sjargongene som brukes er like diffuse som de er upresise. ”Man har en god luktesans/den riktige magefølelsen” ”- Man må bare ha det i seg”. ”Det sitter i veggene”. ”Gjennom erfaring har han lært «å se» en nyhet. Så enkelt og så vanskelig er det” (Njaastad 2004:23; Lindh 1984:11). Gay Tuchman beskriver journalistenes egenskaper til å velge ut nyheter som hemmelige og hellige.

”It would appear that news judgment is the sacred knowledge, the secret ability of the newsman which differentiates him from other people. The newsman’s experience with interorganization relationships, his dealings with his own and other organizations enables him to claim this news judgment as well as ‘objectivity’” (Tuchman 1972:672).

Tuchman peker på at objektivitetsidealet står i veien for en klarere redegjørelse av nyhetskriteriene. Hvis det er slik at man objektivt har valgt ut de viktigste sakene i løpet av en dagen, og ens egne preferanser for hva som bør settes på dagsorden ikke kan få virke inn i den avgjørelsen, samtidig som journalistikkens dagsorden ikke kan avgjøres av noen andre en journalistene selv. Hvem er det som da avgjør hva som er av nyhetsverdi? Fra et normativt synspunkt er vi fortsatt interessert i journalistikk som tar for seg de viktigste sakene i samfunnet, formidler dem på en samvittighetsfull måte og slik er med på å skape forståelse mellom folk og enkeltpersoner som har noe

betydningsfullt og si. Hvordan og eventuelt hvem skal avgjøre hva som er verdt omtale og hvem som er betydningsfulle?

Nyhetskriterier

Metodebøkene refererer til nyhetskriteriene som en målestokk for hva som bør settes på dagsorden. Østlyngen og Øvrebø (2000:103) formulerer disse kriteriene som KVISA – konflikt, vesentlighet, identifikasjon, sensasjon og aktualitet²¹. Disse kriteriene er nokså generelle og kan anvendes på mange og tilfeldige hendelser –uten at det er med på å klargjøre nyhetskriteriene (Lindh 1984; Eide 1992:69). Årsaken er at kriteriene er generaliseringer av en rekke andre kriterier som er mindre generaliserbare. Det gjør at de er mindre egnet til å benyttes i en vitenskapelig deduktiv slutning av typen: Denne saken er aktuell og konfliktfull derfor må den være en god nyhet. Eide påviser at nyhetskriteriene ikke er generelle lover som kan forklare hvorfor en sak er blitt en nyhet, men at nyhetskriteriene oftere brukes som legitimering av en sak gjennom vinkling og tolkningsrammer. ”«Nyhetskriteriene» tilføres ofte gjennom den journalistiske bearbeidelsen. Journalisten kan for eksempel finne en vinkel som tilfører nærhet til en sak som i utgangspunktet virket fjern” (Eide 1992:67). Men som vi allerede har vært inne på er ikke det at journalisten tilfører saken en kontekst negativt for sakens objektivitet og troverdighet. Snarere tvert i mot, ved å forsøke å eksemplifisere abstrakte begreper, og prøve å forstå dem, er journalisten med på å teste ut mulige svaralternativer. Å tilføre en sak nyhetsverdi er ikke nødvendigvis negativt, men man må være åpen om at det er det man gjør. Man ilegger saken betydning fordi man mener at den har en betydning. Slik kan ikke journalister skylde på publikums interesser eller eiernes innflytelse, men må selv ta ansvar for at det de finner betydningsfullt er det de lager nyheter av. Nyhetskriteriene er en generalisert veiledning mens det er journalistene og redaktørens ansvar å ta en avgjørelse for hva som er av nyhetens verdi.

Frihet og uavhengighet

Det finnes ingen fast mal man kan følge for å avgjøre hva som har nyhetsverdi. Mulighetene for hva man kan stille spørsmål til, er så å si uendelige. Det er nettopp fraværet av en slik mal som gjør journalistikken fri og uavhengig, og som muliggjør en hermeneutisk form for objektivitet. Journalistikken er prinsipielt interessefri og

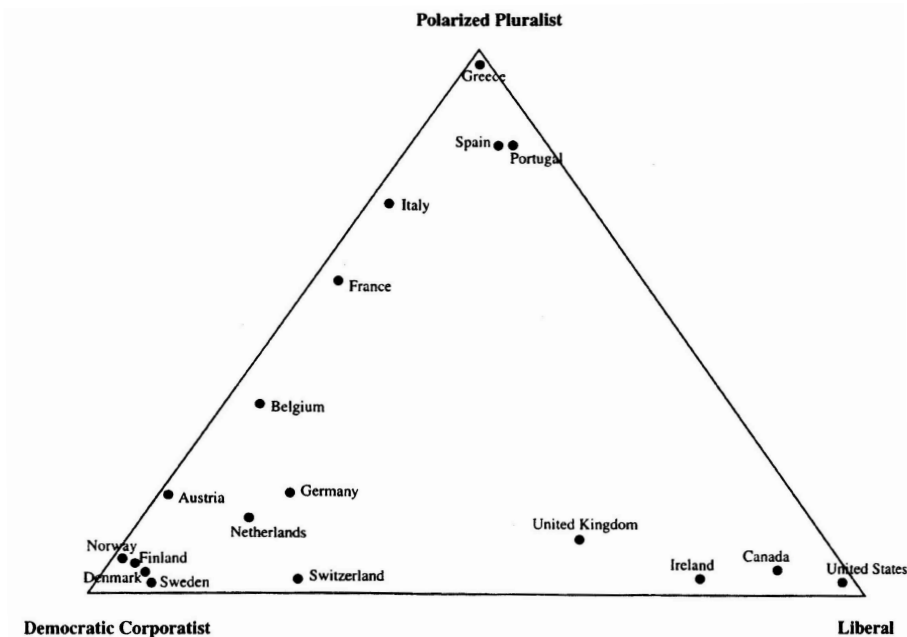
²¹ Disse kan også finnes i Allern *Nyhetsverdier* (2001b). Eller Hernes *medievidningsteknikker* (1972).

uavhengig, men ikke uten en mening om hva som er av betydning. I Vær varsom-plakaten §1.1 står det: ”Ytringsfrihet, informasjonsfrihet og trykkefrihet er grunnelementer i et demokrati. En fri, uavhengig presse er blant de viktigste institusjoner i demokratiske samfunn”. Uavhengighet er i tillegg nevnt i tre andre paragrafer. Nylig ble det innført en ny lov om redaksjonell frihet (LOV 2008-06-13 nr 41) som gir redaktørene fritt spillerom til å avgjøre hva avisene skal skrive om uten eierens innblanding. Det er altså i dag ikke mulig for en eier å gå inn og styre redaksjonen i hva de kan stille spørsmål til, med mindre han ikke innsetter seg selv som redaktør. Det finnes altså sterke initiativer, lover og normer som rettleder journalistene og redaktørene til selv å avgjøre hva som er av nyhetsverdi. Uten klare maler eller regler for hva en nyhet er eller hva som kan stilles spørsmålstegn til har man derimot lover om frihet til journalister og redaktører selv skal få bestemme.

Nyheter er det journalister og redaktører skriver om fordi de finner dem av betydning. I de skandinaviske landene er denne selvstendigheten meget sterk. Hallin og Mancini har i *Comparing media systems* (2004) laget en modell som viser dette. Der har de delt inn de vestlige mediesystemene i tre journalistiske varianter. Den første er form for polarisert journalistikk, hvor politikeren har sterk innflytelse over pressen. Den andre er den liberale journalistikken som er påvirket av økonomiske initiativer og den tredje er den demokratiske modellen basert på en sterk autonom presse og statlige reguleringer av blant annet en offentlig kringkaster. Det siste tilbakevises derimot av Kjersti Thorbjørnsrud i hennes doktoravhandling (2009).

”Når det gjelder reguleringen av valgdekningen er konklusjonen her imidlertid at [de demokratisk korporativistiske] landene preges av *mindre* regulering av den audiovisuelle valgdekningen, og mer redaksjonell autonomi enn land innenfor den liberale og pluralistiske modellen” (Thorbjørnsrud 2009:249-250).

Dermed blir den demokratisk korporativistiske modellen kjennetegnet av en sterk vektning av ytringsfriheten og statlige støtteordninger til pressen *uten* noen formelle forpliktelser.

Figur 3: (Hallin og Mancini 2004:70)

Som vi ser av figuren havner Norge sammen med de andre skandinaviske landene nede i venstre hjørne i den demokratisk korporativistiske delen. Man kan nok ikke med dette si at Norge er land hvor pressen er totalt uavhengig av politikk og økonomi, men sammenlignet med andre land med lignende systemer er norsk presse svært uavhengig. Med en slik selvbestemmelsesrett følger det et ansvar. At det er journalister som tar avgjørelsen på hva som har nyhetsverdi eller ikke, øker også betydningen av journalistens oppfatning av en sak betraktelig. Dette gjør nyhetsverdier til noe annet enn generaliserbare lover, men understreker at det er journalistens virkelighetsforståelse som formidles i en sak og at journalisten burde kunne stå til ansvar for hvorfor han finner akkurat dette interessant. Svaret på spørsmålet om hva det er som har en betydning er derfor at *ting har en betydning fordi en journalist mener at det har en betydning*. Det er dette som ligger i begrepet journalistens samfunnsansvar. Journalisten er en *samfunnsdeltager* fordi han er i den privilegerte situasjonen hvor han uten bindinger kan avgjøre hva han mener har en betydning og kan deretter skrive en sak om det.

Journalisten som en deltager i samfunnet

I denne delen har argumentet vært at journalistikk skaper mening fordi den avgjør hva som er av betydning eller meningsfullt. Når journalisten ikke lenger er styrt av noe utenfor seg selv blir journalistens oppfatning av virkeligheten det avgjørende elementet for hva som blir en nyhet eller ikke. Dette påvirker objektivitetsidealet på to

måter. For det første, for at vi skal ha et objektivt syn på saken må vi innrømme ovenfor oss selv at det betyr noe hva journalisten mener om saken. Journalistens eller redaksjonens tolkningsrammer avgjør hvorfor dette er viktig. For det andre gir dette, på et mer spesifikt plan, en større forståelse av spørsmålet som den avgjørende faktoren i en forståelse av intervjusituasjonen. At journalisten faktisk lurer på noe han selv finner betydningsfullt, og ikke bare stiller spørsmål for å tilfredsstille en generell lov om aktualitet, bidrar til å skape en bedre *dialog*. Tolkingsrammene har ikke nødvendigvis en negativ påvirkning på journalisters objektivitet. At journalister har fordommer virker ikke negativt på forståelsen, den er derimot en forutsetning for forståelsen. Dette åpner for at journalister ikke trenger å legge skjul på at det er dem som tar avgjørelsen om hvilke saker som skal på trykk, at det var de som skrev artikkelen eller fant kildene. En slik innrømmelse er ikke en avskrivning av et objektivitetsideal, men en erkjennelse av en hermeneutisk bevissthet. En slik endring av tolkningsrammenes betydning gir journalistene det nødvendige rom for tolkning som både er nødvendig og positivt for en objektiv fremstilling av saker. Journalisten må ta del i den erfaringen det er å sette to uttalelser opp mot hverandre.

”Sannheten er ikke noe man besitter, men noe man kan utsette seg for og bli delaktig i” (Skorgen 2006:241).

Journalister har oppnådd en uavhengig posisjon i samfunnet, uavhengig av politikk og økonomi, men dette gjør dem ikke uavhengig av alt, og minst av alt uavhengig av seg selv. Journalistikkens tolkningsrammer er en forutsetning for journalistikkens forståelse av en sak og deres nyhetsarbeid. Journalistikken som kommunikasjonsform er alt annet en postuleringer av ulike sannheter, men tar del i en dialog i samfunnet. Intervjuet i særdeleshet viser hvordan journalistikken er bygget opp gjennom spørsmål og svar-kategorier inspirert av en muntlig tradisjon som i en samtale.

”What characterizes a dialogue, in contrast with the rigid form of statements that demand to be set down in writing, is precisely this: that in dialogue spoken language—in the process of question and answer, giving and taking, talking at cross purposes and seeing each other’s point—performs the communication of meaning that, with respect to the written tradition, is the task of hermeneutics” (Gadamer 2004:361).

En god forståelse oppnås gjennom en god dialog. Og det er her journalistikken har sitt fortrinn, gjennom daglige utgaver er mediene meget godt egnet for en skriftlig offentlig dialog. Slik blir kriterier for god dialog også kriterier for god journalistikk.

Journalistikkens avhengighet av anerkjennelse og legitimitet

Jeg har her presentert grunnelementer i en objektiv journalistikk. I siste del av dette kapitlet, og denne oppgaven, skal jeg sette grunnelementene jeg har presentert i sammenheng med underproblemstilling 3: *Hvordan lar det seg gjøre å skrive sannheten i journalistikken og slik legitimere journalistiske ytringer som objektive?* Denne problemstillingen bygger på en forutsetning om at såfremt journalistikken er objektiv, vil den også være sann. Målet har vært å legitimere journalistiske ytringer som objektive, fordi det er bare på denne måten journalistikken kan oppnå anerkjennelse og legitimitet.

Journalistikk som en kommunikasjonsform består av utvelgelse av saker, innsamling av informasjon og formidling av sakene. I utvelgelsen av sakene produserer journalister mening ved å strukturere informasjon og sette den i en større sammenheng, samt å belyse ting de mener har betydning for dem og deres lesere. Dette er et personlig valg basert på egne kunnskapsferdigheter. Uavhengig av andre, men ikke uavhengig av seg selv. Ved innsamlingen av informasjonen må journalister, for å kunne oppnå en objektiv belysning av saken, være åpne for at grunnlaget for utvelgelsen av saken er feil, og kunne endre oppfatning underveis. Nettopp derfor er det avgjørende at journalisten er uavhengig av andre bindinger. Dette fremhever prioriteringen av spørsmålet som en del av testingen av journalistens hypoteser. Å være åpen for å endre mening forutsetter at man allerede har en mening. Objektivitet må kunne inkludere journalistens subjektive synspunkt på jakten etter sannheten. I formidlingen av en sak er struktureringen av kilder og opplysninger en viktig journalistisk oppgave. For å kunne strukturere dem må journalisten ta stilling til dem og spørre seg: er det slik eller slik? Gjennom dialog er målet å oppnå anerkjennelse og legitimitet for hva det er man skriver. Denne legitimiteten er avgjørende for journalistikkens eksistens.

Jeg vil her trekke linjer tilbake til både Høyer og Pöttkers definisjon av *the news paradigm* og ideen om det moderne samfunnet. I avslutningskapitlet i *Diffusion of the news paradigm* understreker Pöttker at det ikke er tilfeldig at spredningen av nyhetsparadigme i store deler av verden blir brukt som en målestokk for hvor langt moderniseringen har kommet. Den journalistiske autonomien oppstår i sammenheng

med en modernisering av samfunnet, som innebærer følgende: En differensiering av profesjoner og herunder også den autonome journalistiske profesjonen, som er satt til en spesifikk oppgave: Å skape en offentlighet. For å kunne skape en slik offentlighet mener Pöttker at journalisten er avhengig av idealene skapt av *the news paradigm*.

”With regard to any of the four named relations, the news paradigm is an appropriate means to fulfill this task. [...] The news interview and the strive for objectivity, which because of the inescapable selectivity of the journalistically perceived and reported can never be accomplished, are unmistakably focused on an impartial, all-embracing and true coverage that is designed according to the news paradigm, which guarantees credibility among the largest possible audience (Pöttker 2005:267).

Dette er ikke bare demokratiske eller kapitalistiske verdier, men kanskje fremfor alt moderne. Målet om troverdighet overfor et størst mulig publikum er ikke bare et økonomisk eller et politisk ønske, men også et idéhistorisk mål. Vi ønsker å finne en felles oppfatning av hendelser, en intersubjektivitet. Samme sted stiller Pöttker spørsmålet om hvorvidt nyhetsparadigmet nærmer seg slutten, der han ser på blant annet *infotainment* som en kommersialisering av media og begynnelsen på slutten av den profesjonelle journalistikken.

”in the center of this interpretation lies the idea that the news paradigm might be misinterpreted, over-stretched and dogmatized an extent that makes it become contra-productive as an orientation for journalists fulfilling the task to create a public sphere. Over-stretching and dogmatization can make the objectivity ideal be a communication barrier itself, which excludes certain subjects and modes of mediation from the journalistically created public sphere” (Pöttker 2005:271).

Objektivitetsidealet er blitt satt i en slik utsatt posisjon fordi den har blitt dogmatisert. I forbindelse med de vitenskapelige diskusjonene om positivisme på den ene siden og postmodernitet på den andre siden er det i dag ikke lenger ett klart svar på hva objektivitet innebærer. Mitt argument har vært at dette snarere skyldes en misforståelse av objektivitetsidealet, enn at det vil være umulig med en objektiv journalistikk. Jeg har her forsøkt å vise at det både er mulig og nødvendig med et objektivitetsideal i journalistikken. Dette krever en god forståelse av idealet, slik at det ikke blir dogmatisert og brukt som et strategisk ritual.

”if the described development of the media corrects its publicness-opposing deformation. It might be that due to the present development, the news paradigm will be traced back to what it might be without over-stretching and dogmatization: an expression of respect for the audience and its ability to differentiate, which accordingly can handle a greater amount of authentic, possibly subjective information than the guardians of objectivity may think. [...] This would be a development that does not lead the news paradigm to its end but modifies it. Scientists can not conscientiously predict this to occur but he can work in this direction by creatively aiming for an understanding of the news paradigm that frees it from dogmatization” (Pöttker 2005:273).

Dette er også i tråd med Gadamer's tradisjonstankegang og det jeg har forsøkt å gjøre her. Gadamer sier forståelsens oppgave er å ta del i "the evolution of tradition" (Gadamer 2004:293). Han går hardt ut og kritiserer opplysningstiden miskreditering av fordommer og autoriteter. Gadamer ser det ikke slik at autoriteter er den diametriske motsetningen av frihet. Autoritet har ikke med mulighet til å kommandere å gjøre, sier Gadamer, men det har med kunnskap å gjøre.

"It is true that authority implies the capacity to command and be obeyed. But this proceeds only from the authority that a person has [...] because he knows more" (Gadamer 2004:281).

Poenget til Gadamer er at fordommer og autoriteter er foreløpige, og kan både være sanne og usanne. Og derfor må man være åpen for å bli stilt spørsmål til, men ikke å underkjenne all autoritet. Autoritet er tett knyttet sammen med anerkjennelse.

"Thus, acknowledging authority is always connected with the idea that what the authority says is not irrational and arbitrary but can, in principle, be discovered to be true" (ibid.).

Dette gjelder både for kildens autoritet og for journalistenes autoritet. Skal journalistene over tid opprettholde sin legitimitet er de nødt til å oppnå autoritet ved at det som blir skrevet i avisene viser seg som sanne og meningsfulle historier. Slik avslører journalistene ikke bare sine egne personlige fordommer men også sin tradisjons fordommer, sine profesjonelle fordommer. Journalistene oppnår autoritet gjennom anerkjennelse. Politikere, kilder og publikum må anerkjenne og legitimere journalister som betydningsfulle for å bruke av sin tid til å lese nyhetene. Slik kan journalister delta i historien de skriver og skape forståelse mellom seg selv, publikum og sine kilder.

Avslutning

Jeg har i denne oppgaven forsøkt å besvare følgende problemstilling: *Hvordan kan journalistikken overkomme problemene som oppstår i anvendelsen av objektivitetsidealet?* Jeg har argumentert for at objektivitetsidealets problemer består av en overfokusering på en objektiv *metode* i vitenskapelig forstand og at dette gjør journalistikken instrumentell og dogmatisk. Journalistikken har langt mer å hente på å fremme dialog og fortolkning i jakten på sannheten om hva som skjer. Både fordi det er en enklere metode bedre tilpasset journalistiske forutsetninger og fordi vitenskapelige metoder ikke er nok for å garantere sannheten. Slik har jeg argumentert for at det *er* mulig med en objektiv fremstilling av noe, men objektivitet krever dialog og fortolkning.

I innledningen av oppgaven presenterte jeg en debatt om objektivitet i Aftenposten i 2008. Journalistikk lærer Lindholm skrev at tolkning gjør objektivitet umulig. Her mener jeg Lindholm tar feil. Tolkning er en forutsetning for å kunne tolke noe som objektivt. Objektivitet er ingen myte slik Lindholm postulerer. Objektivitet er både nødvendig og mulig. At det finnes en sannhet og at denne kan beskrives bør være en forutsetning for enhver journalist. Som jeg var inne på i del 1 er problemet i større grad at journalistikken er *for* objektiv og instrumentell i sin tilnærming til sannhet. Bjerketvedt bekrefter denne mistanken. Bjerketvedt ønsker at Folgerød skal legge bort egne meninger for å bevare integriteten til NTB. Bjerketvedt ønsker at Folgerød skal la være å skrive kommentarer nettopp fordi han ser at Folgerøds meninger er av betydning for saker han skriver om selv i nyhetsartikkelen. Bjerketvedt setter likhetstegn mellom en objektiv fremstilling og det å ikke ta part i saken. Han ser på NTB som et nøytralt talerør som kun beskriver hendelser, men en redaksjon tar også et standpunkt og stilling til hva som er sant og hva som ikke er det. Objektivitet er ikke fraværet av mening, men den riktige oppfatningen av en hendelse.

Kan journalisten Folgerød skrive en kronikk om en sak han også skal dekke som nyhetsjournalist? Så lenge Folgerød ikke er en direkte part i saken står ikke objektivitetsidealet i veien for at Folgerød både kan skrive en nyhetsartikkel og en kommentar om én og samme sak. Tvert imot oppfordrer den tradisjonelle forståelsen av objektivitetsidealet Folgerød til å henvise sine egen meninger til kommentaren,

mens han må sette disse til side når han skriver en nyhetsartikkel. Problemet med denne forståelsen av objektivitetsidealet fører til en paradoksal slutning. Hvis det er slik at Folgerød har skrevet den objektive sannheten i nyhetsartikkelen, hvorfor skulle han da ønske å skrive en kommentar om den samme saken? Problemet er at nyhetsartikkelen Folgerød skriver for NTB setter Folgerøds tolkningsrammer i parentes. Folgerød bør ikke skille mellom sin oppfatning av saken og nyhetsartikkelen, fordi journalistikk er kunnskapsformidling. Den kunnskapen Folgerød sitter på er den kunnskapen han har om saken, for ingen kan formidle kunnskap de ikke har. Om denne kunnskapen er sann, beror på om Folgerød har stilt gode nok spørsmål til sin egen og andres forståelse av saken. Folgerød må benytte seg av sine tolkningsrammer for å forstå saken. Skal den objektive sannheten om saken komme frem er Folgerød nødt til å vite hva den objektive sannheten er. Han må også sette sin mening om saken opp mot alle kildene sine og teste ut sine fordommer og tolkningsrammer. Journalistens forståelse vil alltid være en del av en nyhetsartikkel. Derfor er det nødvendig som journalist å sikre seg en god forståelse. Hvis journalisten ikke har forstått det han skriver om, vil han heller ikke kunne formidle denne kunnskapen.

Debatten i Aftenposten viser hvor mange nyanser som finnes i debatten om objektivitetsidealet og hvordan disse nyansene forsvinner når debatten polariseres til en debatt for eller imot objektivitet. Før man kan ta stilling til om objektivitet bør være en del av den norske journalistikken må vi være sikre på at vi har en felles forståelse av hva objektivitet innebærer. Denne oppgaven har vært et bidrag til en slik avklaring. Jeg har i denne oppgaven forsøkt å vise at hermeneutikken kan tilby journalistikken perspektiver og metoder som kan utfylle det journalistiske paradigmet.

Litteraturliste

- Allern, Sigurd (1997) *Når kildene byr opp til dans : søkelys på PR-byråene og journalistikken*. Oslo: Pax.
- Allern, Sigurd (2001) *Flokkdyr på Løvebakken : søkelys på Stortingets presselosje og politikkens medierammer*. Oslo: Pax.
- Allern, Sigurd (2001b) *Nyhetsverdier : om markedsorientering og journalistikk i 10 norske aviser*. Kristiansand: IJ-forlag.
- Bastiansen, Henrik G. Og Hans Fredrik Dahl (2003) *Norsk Mediehistorie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bech-Karlsen, Jo (1984) *Avisreportasjen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bech-Karlsen, Jo (2000) *Reportasjen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bjerke, Paul (2009) *Refleks eller refleksjon? En sosiologisk analyse av journalistisk profesjonsmoral*. Oslo: Det humanistiske fakultetet, Universitetet i Oslo.
- Bjerketvedt, Pål (2008) "Journalistenes umulige dobbeltrolle" i *Aftenposten morgen*. 18.03.2008.
- Blackburn, Simon (1996) *Oxford dictionary of philosophy*. Oxford New York: Oxford University Press.
- Booth, Wayne C., Gregory G. Colomb, Joseph M. Williams (2003) *The craft of research*. Chicago og London: The university of Chicago press. 2. utgave.
- Brurås, Svein (2006) *Etikk for journalister*. Bergen: Fagbokforlaget. 3. utgave.
- Cook, Timothy E. (1998) *Governing with the news : the news media as a political institution*. Chicago: University of Chicago Press.

- Dahl, Hans Fredrik (1986a) ”Humaniora mot massemedia: Den nye kulturkløften” i *Samtiden* nr. 3.
- Dahl, Hans Fredrik (1986b) ”Er pressen udemokratisk?” i *Nytt norsk tidsskrift* nr. 4.
- Dahl, Hans Fredrik (1995) *Medier og det moderne*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dancy, Jonathan (1985) *An introduction to contemporary epistemology*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Downie, Leonard jr. og Robert G. Kaiser (2003) *The News about the news : American journalism in peril*. New York: Vintage books.
- Eide, Linda og Lars Nyre (2004) *Radiatorradio : Lyd i journalistikk*. Oslo: Det norske samlaget.
- Eide, Martin og Terje Rasmussen (1985) ”Kildene, makten og æren” i *Nytt norsk tidsskrift* nr. 4.
- Eide, Martin (1992) *Nyhetens interesse : Nyhetsjournalistikk mellom tekst og kontekst*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eide, Martin (red.) (2001) *Til dagsorden! : journalistikk, makt og demokrati*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Eide, Martin (2004a) ”Det journalistiske mistaket” i *Hodet på blokken : Essays om journalistikk*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Eide, Martin (2004b) *Hodet på blokken : Essays om journalistikk*. Oslo: Gyldendal akademisk.

- Ettema, James S. Og Theodore L. Glasser (1998) *Custodians of Conscience : Investigative journalism and public virtue*. New York: Columbia University Press.
- Folgerød, Arnt (2008) ”Journalist med tieplikt” i *Aftenposten morgen*. 14.03.2008.
- Fossum, Egil og Sidsel Meyer (2003) *Er nå det så sikkert? Journalistikk og kildekritikk*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.
- Gadamer, Hans-Georg [1953] (2003) ”Sannhet i humanvitenskapene” i *Forståelsens filosofi : Utvalgte hermeneutiske skrifter*. Oslo: Cappelen akademisk forlag. Oversatt av Helge Jordheim.
- Gadamer, Hans-Georg [1957] (2003) ”Hva er sannhet?” i *Forståelsens filosofi : Utvalgte hermeneutiske skrifter*. Oslo: Cappelen akademisk forlag. Oversatt av Helge Jordheim.
- Gadamer, Hans-Georg [1967] (2003) ”Retorikk, hermeneutikk og ideologikritikk. Metakritiske bemerkninger til *Wahrheit und methode*” i *Forståelsens filosofi : Utvalgte hermeneutiske skrifter*. Oslo: Cappelen akademisk forlag. Oversatt av Helge Jordheim.
- Gadamer, Hans-Georg (2004) *Truth and method*. London og New York: Continuum. Andre reviderte utgave. Oversatt til Engelsk av Joel Weinsheimer og Donald G. Marshall.
- Giddens, Anthony (1984) *The construction of society : outline of the theory of structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony (1990) *The consequences of modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Gripsrud, Jostein (2002) *Mediekultur, mediesamfunn*. Oslo: Universitetsforlaget. 2. utgave.

- Goffman, (1969) *The presentation of self in everyday life*. London: Penguin.
- Habermas, Jürgen [1962] (1971) *Borgerlig offentlighet: dens fremvekst og forfall: henimot en teori om det borgerlige samfunn*. Oslo: Gyldendal. Oversatt av Elling Schwabe-Hansen, Helge Høibraaten og Jon Øien.
- Habermas, Jürgen (1996) "Modernity: An unfinished project" i Maurizio Passerin d'Entrèves, Seyla Benhabib (red.) *Habermas and the unfinished project of modernity: critical essays on The philosophical discourse of modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Hallin, Daniel C. og Paolo C. Mancini (2004) *Comparing media systems : Three models of media and politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hargreaves, Ian (2005) *Journalism a very short introduction*. New York: Oxford university press.
- Heidegger Martin (1962) *Being and time*. Oxford UK og Cambridge USA: Blackwell Publishing Ltd. Translated by John Macquarrie og Edward Robinson.
- Hellesnes, Jon (1999) *Om Hans Skjervheim*. Oslo: Samlaget.
- Hernes, Gudmund (1977) "Det media-vridde samfunnet" i *Samtiden* nr.1.
- Husserl, Edmund (2001) *Logical investigations volume I*. London og New York: Routledge Taylor and Francis group.
- Høyer, Svennik og Horst Pöttker (red.) (2005) *Diffusion of the news paradigm 1850-2000*. Göteborg: Nordicom.
- Høyer, Svennik (2005a) "The idea of the book. Introduction" i Svennik Høyer og Horst Pöttker (red.) *Diffusion of the news paradigm 1850-2000*. Göteborg: Nordicom.

- Høyer, Svennik (2005b) ”The half-hearted modernisation of Norwegian journalism 1908-1940” i Svennik Høyer og Horst Pöttker (red.) *Diffusion of the news paradigm 1850-2000*. Göteborg: Nordicom.
- Joleik, Norhild (2005) ”Albert Joleik – bladstyrer i brytningstid” i *Pressehistoriske skrifter nr. 4*. Oslo: Norsk pressehistorisk forening.
- Jordheim, Helge (2003) ”Etterord: Gadamer’s århundre – et omriss” i Hans-Georg Gadamer *Forståelsens filosofi : Utvalgte hermeneutiske skrifter*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Kjendsli, Veslemøy (2008) *Rett på sak! : lærebok i praktisk journalistikk*. Kristiansand: IJ-forlag.
- Lamark, Hege (1995) *Portrett-intervju : om metode og sjanger*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk.
- Lindholm, Magne (2008) ”Mytene mediene dyrker” i *Aftenposten morgen*. 11.04.2008.
- Lindh, Knut (1984) *Østenfor VG og vestenfor Blindern : Myter om nyheter*. Oslo og Fredrikstad: Dreyers Forlag. Utgitt i samarbeide med Institutt for journalistikk.
- Lippman, Walter (2004) *Public opinion*. Mineola, New York: Dover Publications inc.
- Lundby, Knut (1993) *Mediekultur*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Læg Reid, Sissel og Torgeir Skorgen (red.) (2001) *Hermeneutisk lesebok*. Oslo: Spartacus.
- Læg Reid, Sissel og Torgeir Skorgen (2001) ”Innledning” i Sissel Læg Reid og Torgeir Skorgen (red.) *Hermeneutisk lesebok*. Oslo: Spartacus.

- Læg Reid, Sissel (2001) ”Paul Ricoeur – Formidlingens tenker, hermeneutikkens brobygger” i Sissel Læg Reid og Torgeir Skorgen *Hermeneutikk : En innføring*. Oslo: Spartacus.
- Matheson, Donald (2000) ”The birth of news discourse: changes in news language in British newspapers 1880-1930” i *Media, Culture & Society* Vol. 22 no. 5.
- Møen, Atle og Rasmus Slaattelid (red.) *Det sivile samfunnet*. Oslo: Aschehoug.
- Njaastad, Olav (2004) *TV-journalistikk : Bildenes fortellerkraft*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Nowotny, Helga (1994) *Time: The Modern and Postmodern Experience*. Cambridge: Polity Press.
- Ottosen, Rune (1996) *Fra fjærpenn til Internett : Journalister i organisasjon og samfunn*. Oslo: Aschehoug i samarbeid med Norsk Journalistlag.
- Petersson, Olof (1994) ”Journalistene som klass, journalismen som ideologi” i Terje Steen Edvardsen (red.) *Media og samfunnsstyring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Pöttker, Horst (2005) ”Epilogue. Perspectives on the development of the news paradigm. The quest for autonomy” i Høyer, Svennik og Horst Pöttker (red.) *Diffusion of the news paradigm 1850-2000*. Göteborg: Nordicom.
- Rasmussen, Terje (2004) *Mektig og aktverdig : Betragtninger om journalsitikkens legitimitet*. Kristiansand: IJ-Forlaget.
- Reinton, Per Olav (1984) ”Kildenes Tyranni : Om journalisten som medium” i *Nytt norsk tidsskrift* nr. 4.
- Roksvold, Thore (1989) *Retorikk for journalister*. Oslo: Landslaget for norskundervisning Cappelen.

- Rorty, Richard (1989) *Contingency, irony and solidarity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Raaum, Odd (1999) *Pressen er løs! Fronter i journalistenes faglige frigjøring*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Schudson, Michael (1978) *Discovering the news : A social history of american newspapers*. New York: Basic Books.
- Schaanning, Espen (1993) *Kommunikative maktstrategier – rapporter fra et tårn*. Oslo: Spartacus forlag.
- Slaatta, Tore (1999) ”Medier makt og demokrati” i *Makt- og demokratiutredningens rapportserie*. Rapport 6.
- Slaatta, Tore (2003) *Den norske medieorden : posisjoner og privilegier*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Skjervheim, Hans (1959) *Objectivism and the study of man*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skjervheim, Hans (1985) ”Den nye mediaideologien” i *Nytt norsk tidsskrift* nr.1.
- Skjervheim, Hans (1987) ”Den klassiske journalistikken og den nye medieideologien” i *Nytt norsk tidsskrift* nr. 1.
- Skjervheim, Hans (1996) ”Objectivism and the study of man” i *Selected Essays : In honour of Hans Skjervheim's 70th birthday*. Bergen: The department of philosophy.
- Skorgen, Torgeir (2006) ”Hans-Georg Gadamer – Fordommens produktive mening og forståelsens universalitet” i Sissel Lægroid og Torgeir Skorgen *Hermeneutikk : En innføring*. Oslo: Spartacus.

- Strand, Odd (1999) *Bergensk presse i tre århundrer*. Bergen: Bergens presseforening.
- Thompson, Hunter S. (1998) "On the campaign trail '72" i Kjetil Wiedswang (red.) *Angst og Bæven. Gonzo på norsk*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk.
- Thompson, John B. (1995) *The media and modernity : A social theory of the media*. Cambridge UK: Polity Press.
- Thorbjørnsrud, Kjersti (2009) *Journalistenes valg - Produksjon - interaksjon – iscenesettelse - Møtet mellom journalistikk og politikk i en valgkamp med fokus på NRK Fjernsynets valgformater*. Oslo: Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo.
- Thurén, Torsten (1985) *Orientering i källkritik : är det verkligen sant?* Solna: Esselte studium.
- Tuchman, Gay (1972) "Objectivity as strategic ritual : An Examination of newsmen's notion of objectivity" i *The American Journal of Sociology*. Vol 77, no. 2.
- Vetlesen, Arne Johan og Erik Stänicke (1999) *Fra hermeneutikk til psykoanalyse : Muligheter og grenser i filosofiens møte med psykoanalysen*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Vedstad, Jon Peder og Bjarte Alme (2002) *Mediespråk. Form og formidling i journalistikk*. Oslo: Det norske samlaget.
- Wiedswang, Kjetil (red.) (1998) *Angst og Bæven : Gonzo på norsk*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk.
- Østby, Helge, Knut Helland, Karl Knapskog og Leif Ove Larsen (2002) *Metodebok for mediefag*. Bergen: Fagbokforlaget. 2. utgave.
- Østlyngen, Tringe og Turid Øvrebø (2000) *Journalistikk : Metode og fag*. Oslo: Gyldendal Akademisk. 2. utgave.

Lover og plakater

LOV 2008-06-13 nr 41: Lov om redaksjonell fridom i media

NOU 1982:3 Maktutredningen. Sluttrapport. Oslo: Universitetsforlaget.

Redaktørplakaten (2004) redaktørens plikter og rettigheter. Erklæring er blitt til i samarbeid mellom Norske Avisers Landsforbund (nå Mediebedriftenes Landsforening) og Norsk Redaktørforening.

Tekstreklameplakaten (2007) Vedtatt av Norsk Presseforbunds styre.

Vær varsom-plakaten (2007) Etske normer for pressen (trykt presse, radio, fjernsyn og nettpublikasjoner). Vedtatt av Norsk Presseforbund.

Internettsider

Norsk ordbok www.ordnett.no Kunnskapsforlagets blå språk- og ordboktjeneste.

Samordna opptak www.samordnaopptak.no Et serviceorgan for høgskoler og universitet til opptaket av søkerer til høyere utdanninger.

Store norske leksikon www.snl.no utgis av Kunnskapsforlaget.

Utdanning.no www.utoannung.no En nasjonal fellesportal for utdanning, karriere og læring. Eies av Kunnskapsdepartementet.

Vedlegg 1

VEDLEGG: Pensumundersøkelsen

Numberspresentasjon av Pensumundersøkelsen

Totalt 187 pensumbøker
 3 av dem er pensum i alle utdannelsene
 9 bøker er på 4 eller flere
 23 av dem er på 3 eller flere utdannelser
 23 av dem er på 2 av utdannelsene
 141 av de 187 pensumbøkene er på 1 av de 7 utdannelsene.
 Der 43 pensumoppføringer i gjennomsnitt per utdannelse.

Bøker	HiO	UiB	HiVolda	HiBodø	UiS	MhG	BI	Totalt	Antall studier
Brurås (2002:2006)	2	1	1	3	3	1	1	12	7
Østlyngen, Øvrebø (1998:1999:2006)	1	2	1	2	3	1	1	11	7
Lamark (1995)	1	1	1	1	1	1	1	7	7
Fossum, Meyer (2003)	1	1	1	1	2	0	2	8	6
Vær varsom-plakaten	1	0	1	0	2	1	1	6	5
Bech-Karlsen	0	1	0	1	1	1	1	5	5
Eide, Nyre (2004)	1	0	1	2	1	2	0	7	5
Vestad, Alme (2002)	2	0	2	3	2	0	0	9	4
Wiedswang (1998)	1	0	1	0	0	1	1	4	4
Allern (1997)	1	0	1	0	0	0	1	3	3
Hansén, Clas (1999)	1	0	1	0	0	0	1	3	3
Lamark (2001)	1	1	1	0	0	0	0	3	3
Sundvor (2000:2008)	1	0	1	0	0	0	1	3	3
Kallevik (2004:2005)	1	0	1	0	0	1	0	3	3
Kvam (2002)	1	0	1	1	0	0	0	3	3
Njaastad (1999:2004)	1	0	1	0	0	1	0	3	3

VEDLEGG: Pensumundersøkelsen

Bøker	HiO	UiB	HiVold a	HiBod ø	UiS	MhG	BI	Totalt	Antall studier
Sogstad (2004:2005)	1	0	1	0	0	1	0	3	3
Stalleland, Stølås (2006)	1	0	1	1	0	0	0	3	3
Øy (2002) a og b	1	0	1	0	0	1	0	3	3
Bech-Karlsen	0	0	0	0	1	1	1	3	3
Dalen, Mjølhus (2004)	0	0	0	1	0	1	1	3	3
Rasmussen (2006:2002)	0	1	0	1	0	1	0	3	3
Frederiksen (2004)		0	0	1	1	1	0	3	3
Halse og Østbye	1	0	2	0	0	0	0	3	2
Nilsson (2003)	1	0	2	0	0	0	0	3	2
NOU 1999:27	2	0	1	0	0	0	0	3	2
Allern (2002)	0	2	0	1	0	0	0	3	2
Dypvik (1994)	1	0	1	0	0	0	0	2	2
Fremo (2002)	1	0	1	0	0	0	0	2	2
Jordahl (1996)	1	0	1	0	0	0	0	2	2
Kolstad (1996)	1	0	1	0	0	0	0	2	2
Matre (1997)	1	0	1	0	0	0	0	2	2
Øy (1995)	1	0	1	0	0	0	0	2	2
Øy (1996)	1	0	1	0	0	0	0	2	2
Øy (2000)	1	0	1	0	0	0	0	2	2
Øy (2001)	1	0	1	0	0	0	0	2	2
Bech-Karlsen	0	0	0	1	0	0	1	2	2
Raaum	0	1	0	0	0	1	0	2	2
Sand Helland (1997:1998)	0	1	0	0	0	1	0	2	2
Lindstad og Fjeldstad (2005)		0	0	0	1	1	0	2	2
Kartveit (2006)		0	0	1	0	1	0	2	2
Østbye, et.al. (2007)		0	0	1	0	1	0	2	2
Aarønæs (2006)		0	0	1	0	2	0	3	2
Weisser (2005)		0	0	0	1	1	0	2	2
Hedemann (2006)		0	0	1	0	1	0	2	2
Hvid (2002)		0	0	1	1	0	0	2	2
Aaril (2005)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Åmås (2007)	0	0	0	0	0	0	1	1	1

VEDLEGG: Pensumundersøkelsen

Bøker	HiO	UiB	HiVolda	HiBodø	UiS	MhG	BI	Totalt	Antall studier
Bardoel (1999)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Barthes (1994)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Bjerg (2000)	0	0	0	0	0	0	1	1	1
Borge (1999)	0	0	0	0	0	0	1	1	1
Bourdieu (1998)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Breed (1999)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Bromley (2005)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Burås, røsland, Østbye	0	1	0	0	0	0	0	1	1
Dahl (2000)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Dahl, Bastiansen (1999)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Danielsen (2005)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Eide (1992)	0	1	0	0	0	0	0	1	1
Eide (1998)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Eide (2004)	0	1	0	0	0	0	0	1	1
Engebretsen (2002)	0	1	0	0	0	0	0	1	1
Engelstad (2004)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Ericson et al (1999)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Feuer (1999)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Frankling (2005)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Galtung og ruge (1965)	0	1	0	0	0	0	0	1	1
Golding og Elliot (1999)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Hernes	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Hillesund (1994)	0	1	0	0	0	0	0	1	1
Hjarvard (2006)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Johnsen-Kartee (2005)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Koch (2006)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Kvam (1995)	0	0	0	0	0	0	1	1	1
Lamark Morlandstø (2002)	0	0	0	0	0	0	1	1	1
Mølster (1996)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Nichols (2001)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Nilsson (2005)	1	0	0	0	0	0	0	1	1

VEDLEGG: Pensumundersøkelsen

Bøker	HiO	UiB	HiVolda	HiBodø	UiS	MhG	BI	Totalt	Antall studier
Ottosen (2004)	0	0	0	0	0	0	1	1	1
Ottosen, Røssland og Østbye	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Peters (2006)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Reinton (1992)	0	0	0	0	0	0	1	1	1
Røssland (2007)	0	1	0	0	0	0	0	1	1
Schlesinger (1999)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Schmidth (1999)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Schudson (1999)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Sejersted (2000)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Sivertsen (2006)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Sneve (2002)	0	0	0	0	0	0	1	1	1
Stevenson (2002)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Tuchman (1999)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Volkmer (2005)	1	0	0	0	0	0	0	1	1
Øvrebo	0	1	0	0	0	0	0	1	1
Aadnanes (2002)		0	0	0	0	1	0	1	1
Cook (1990)		0	0	0	0	1	0	1	1
Dahle (1993)		0	0	0	0	1	0	1	1
Guinnes (2000)		0	0	0	0	1	0	1	1
Henriksen og Vetlesen (2000)		0	0	0	0	1	0	1	1
Henriksen og Heiene (1998)		0	0	0	0	1	0	1	1
Kvalbein (1999)		0	0	0	0	1	0	1	1
May (2006)		0	0	0	0	1	0	1	1
Nybø (2007)		0	0	0	0	1	0	1	1
Coffey (1996)		0	0	0	0	1	0	1	1
Cook (1999A)		0	0	0	0	1	0	1	1
Cook (1999B)		0	0	0	0	1	0	1	1
Dahle, Lars (2005)		0	0	0	0	1	0	1	1
Dahle , Magrunn (2005)		0	0	0	0	1	0	1	1
Dahlstrøm (2008)		0	0	0	0	1	0	1	1

VEDLEGG: Pensumundersøkelsen

Bøker	HiO	UiB	HiVolda	HiBodø	UiS	MhG	BI	Totalt	Antall studier
Ekström og Nohrstedt (1996)		0	0	0	0	1	0	1	1
Lyon (1999)		0	0	0	0	1	0	1	1
Oltedal		0	0	0	0	1	0	1	1
Rivers (1997)		0	0	0	0	1	0	1	1
Sire (1997)		0	0	0	0	1	0	1	1
Syse (2006)		0	0	0	0	1	0	1	1
Thorbjørnsen (1997)		0	0	0	0	1	0	1	1
Gentikow (2007)		0	0	0	0	1	0	1	1
Gordon (2003)		0	0	0	0	1	0	1	1
Igland (2005)		0	0	0	0	1	0	1	1
Quinn (2005)		0	0	0	0	1	0	1	1
Skjervheim (1992)		0	0	0	0	1	0	1	1
Sørbo (1991)		0	0	0	0	1	0	1	1
Johansen (2002)		0	0	0	0	1	0	1	1
Larsen (2003)		0	0	0	0	1	0	1	1
Melnæs (2007)		0	0	0	0	1	0	1	1
Aamodt-Hansen (2007)		0	0	0	0	1	0	1	1
Emanuelsen (2008)		0	0	0	0	1	0	1	1
Gripsrud (2002)		0	0	0	0	1	0	1	1
Heradstveit (1992)		0	0	0	0	1	0	1	1
Indahl (2007)		0	0	0	0	1	0	1	1
Larsen (1999)		0	0	0	0	1	0	1	1
Eide (1995)		0	0	0	0	1	0	1	1
Engbretsen (2007)		0	0	0	0	1	0	1	1
Espeland (2006)		0	0	0	0	1	0	1	1
Gjelsvik (2002)		0	0	0	0	1	0	1	1
Greipsland (2003)		0	0	0	0	1	0	1	1
Igland og Stølås (2008)		0	0	0	0	1	0	1	1
Lorentzen (1996)		0	0	0	0	1	0	1	1
McAdams (2005)		0	0	0	0	1	0	1	1
Steensen (2007)		0	0	0	0	1	0	1	1
Andresen og Emanuelsen (1998)		0	0	0	0	1	0	1	1

VEDLEGG: Pensumundersøkelsen

Bøker	HiO	UiB	HiVolda	HiBodø	UiS	MhG	BI	Totalt	Antall studier
Ellerbæk (2003)		0	0	0	0	1	0	1	1
Emanuelsen (1996)		0	0	0	0	1	0	1	1
Fredriksen (2004)		0	0	0	0	1	0	1	1
Handegaard (2008)		0	0	0	0	1	0	1	1
Hodøl (2005)		0	0	0	0	1	0	1	1
Reiten (2004)		0	0	0	0	1	0	1	1
Waldahl, Andersen og rønningen (2002)		0	0	0	0	1	0	1	1
Dahlstrøm (2008B)		0	0	0	0	1	0	1	1
Engebretsen (2005)		0	0	0	0	1	0	1	1
Gjermundshaug (2003)		0	0	0	0	1	0	1	1
Hågvar		0	0	0	0	1	0	1	1
Skjerdal, Hognestad og Haukedal (2007)		0	0	0	0	1	0	1	1
Handagard (2003)		0	0	0	0	1	0	1	1
Johnsen (1987)		0	0	0	0	1	0	1	1
Larsen (2002)		0	0	0	0	1	0	1	1
Maasø (1998)		0	0	0	0	1	0	1	1
Maasø (2002)		0	0	0	0	1	0	1	1
Hansen (2006?)		0	0	1	0	0	0	1	1
Kjendsli (2008)		0	0	1	0	0	0	1	1
Løberg og Aarønæs (2007)		0	0	1	0	0	0	1	1
NTB (2007)		0	0	1	0	0	0	1	1
Røe (1990)		0	0	1	0	0	0	1	1
Engan (2004)		0	0	1	0	0	0	1	1
Ytre-Arne og Helland (2007)		0	0	1	0	0	0	1	1
Lund (2005)		0	0	1	0	0	0	1	1
Slaatta		0	0	1	0	0	0	1	1
Grytås (2004)		0	0	2	0	0	0	2	1
Petersson (1994)		0	0	1	0	0	0	1	1
Hornmoen (2006)		0	0	1	0	0	0	1	1
Hafstad (2006)		0	0	2	0	0	0	2	1
Särneö		0	0	1	0	0	0	1	1

VEDLEGG: Pensumundersøkelsen

Bøker	HiO	UiB	HiVolda	HiBodø	UiS	MhG	BI	Totalt	Antall studier
Øy (2005)		0	0	1	0	0	0	1	1
Enzenberger (2002)		0	0	1	0	0	0	1	1
Hønneland og Jensen (2008)		0	0	1	0	0	0	1	1
Rønningen (1999)		0	0	1	0	0	0	1	1
Tveiten		0	0	1	0	0	0	1	1
Hoff (2002)		0	0	1	0	0	0	1	1
Øvald (2007)		0	0	1	0	0	0	1	1
Slaatta		0	0	1	0	0	0	1	1
Lamark og Morlandstø (2002)		0	0	1	0	0	0	1	1
Pedersem (2006)		0	0	1	0	0	0	1	1
Sneve (2002)		0	0	1	0	0	0	1	1
Bech-Karlsen		0	0	0	1	0	0	1	1
Dalviken (2005)		0	0	0	1	0	0	1	1
Hodges (1994)		0	0	0	1	0	0	1	1
Fjørtoft (2008)		0	0	0	1	0	0	1	1
Antall pensumoppføringer	65	20	33	52	24	89	22	305	43,571428571

Gjennomsnitt av 7 utdanninger.
med 9 utdanninger er gjennomsnittet nærmere 33